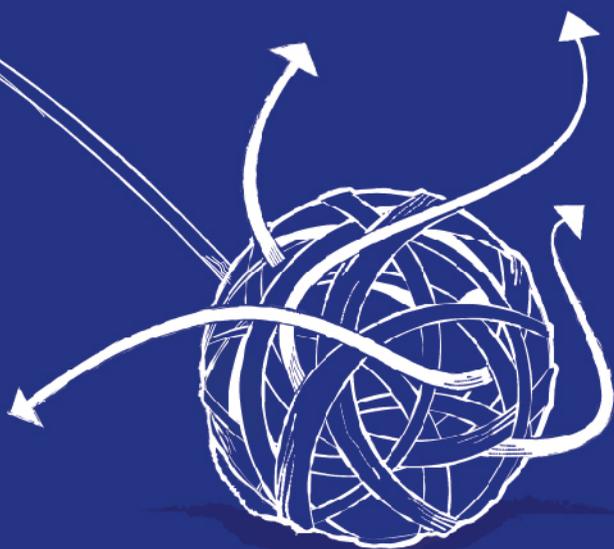

Procjena potreba:

Trgovina ljudskim bićima na Zapadnom Balkanu

IOM Development Fund
DEVELOPING CAPACITIES IN MIGRATION MANAGEMENT

International Organization for Migration (IOM)

Mišljenja izražena u izvještaju su mišljenja autora i nužno ne odražavaju stavove Međunarodne organizacije za migracije (IOM). Oznake i prezentacija materijala koje su korištene u izvještaju ne izražavaju bilo kakvo mišljenje IOM-a u pogledu pravnog statusa bilo koje zemlje, teritorija, grada ili područja ili njihovih vlasti, ili u pogledu njihovih granica.

IOM slijedi princip da je humana i uredna migracija od koristi i migrantima i društvu. Kao međuvladino tijelo, IOM djeluje s partnerima u međunarodnoj zajednici kako bi pomogao u odgovoru na operativne zahtjeve migracija, unaprijedio razumijevanje pitanja migracija, potakao socijalni i ekonomski razvoj kroz migracije, te podržavao ljudsko dostojanstvo i dobrobit migranata.

Međunarodna organizacija za migracije se zahvaljuje IOM Fondu za razvoj (IDF) na finansijskoj podršci u razvoju i objavljivanju ovog istraživanja, kao i vladi Italije za svoj finansijski doprinos u realizaciji povezanih aktivnosti Procjena potreba.

Izdavač: Međunarodna organizacija za migracije
17 Route des Morillons
1211 Geneva 19
Švicarska
Tel: +41.22.717 91 11
Fax: +41.22.798 61 50
E-mail: hq@iom.int
Internet: <http://www.iom.int>

© 2014 Međunarodna organizacija za migracije (IOM)

Izdavač se pridržavao svih prava. Niti jedan dio ovog istraživanja ne može se reproducirati, pohranjivati u datotekama ili prenositi na bilo koji način i bilo kojim sredstvom, elektronski, mehanički, putem fotokopije, snimanja, ili na drugi način, bez prethodne suglasnosti izdavača.

International Organization for Migration (IOM)

Farnesina

Ministero degli Affari Esteri
e della Cooperazione Internazionale

Procjena potreba:

Trgovina ljudskim bićima na Zapadnom Balkanu

Za Međunarodnu organizaciju za migracije sastavila
Istraživačko-komunikaciona grupa u sastavu

*Žaklin Berman
Donatela Bradić
Fil Maršal*

www.rcgglobal.net

Sadržaj

Sadržaj	4
Akronimi i skraćenice	5
Spisak tabela.....	6
Spisak aneksa.....	7
Izrazi zahvalnosti.....	8
sažeti pregled	11
1. Uvod i osnovne informacije	19
1.1. Osnovne informacije i kontekst.....	20
2. metodologija procjene potreba.....	27
Ograničenja procjene potreba	31
3. rezultati i nalazi procjene potreba	35
3.1. Nova kretanja u trgovini ljudima	35
3.2. Identifikacija i upućivanje.....	46
3.3. Podrška i usluge	52
3.4. Saradnja između aktera na polju borbe protiv trgovine ljudima	60
3.5. Nedostaci na polju identifikacije, upućivanja i pomoći.....	64
4. radionica za validaciju	75
4.1. Određivanje prioriteta u manjima grupama	75
4.2. Određivanje prioriteta i bliže određivanje u velikoj grupi	80
4.3. Komentari učesnika u radionici	82
5. Zaključci i preporuke	85
Literatura.....	97
Aneksi.....	103

Akronimi i skraćenice

BIH	Bosna i Hercegovina
CIS	Commonwealth of Independent States (Zajednica Nezavisnih Država)
CSR	Centar za socijalni rad
ECHR	European Convention on Human Rights (Evropska konvencija o ljudskim pravima)
EU	Evropska unija
FRONTEX	Evropska agencija za upravljanje operativnom saradnjom na spoljnim granicama država članica EU
ICMPD	International Centre for Migration Policy Development (Međunarodni centar za razvoj migracione politike)
ILO	International Labour Organization (Međunarodna organizacija rada)
IOM	International Organization for Migration (Međunarodna organizacija za migracije)
JE	Jugoistočna Evropa
MO	Međunarodne organizacije
MoR	Memorandum o razumijevanju
MVO	Međuvladine organizacije
NMU	Nacionalni mehanizam za upućivanje
NVO	Nevladina organizacija
OEBS	Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju
PCC SE	Police Cooperation Convention for Southeast Europe (Konvencija o policijskoj saradnji za Jugoistočnu Evropu)
SDC	Swiss Agency for Development and Cooperation (Švajcarska agencija za razvoj i saradnju)
SE	Savjet Evrope
SIPA	State Investigation and Protection Agency (Državna agencija za istrage i zaštitu)
SELEC	Southeast European Law Enforcement Centre (Regionalni centar za provođenje zakona u Jugoistočnoj Evropi)
SOP	Standardni operativni postupak
TLJ	Trgovina ljudima
TLJB	Trgovina ljudskim bićima
TMU	Transnacionalni mehanizmi za upućivanje
UN	Ujedinjene nacije
UNSC	United Nations Security Council (Savjet bezbjednosti Ujedinjenih nacija)
UNSCR	United Nations Security Council resolution (Rezolucija Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija)
USAID	United States Agency for International Development (Agencija Sjedinjenih Američkih Država za međunarodnu pomoć i razvoj)
ZB	Zapadni Balkan
ŽTLJB	žrtva trgovine ljudskim bićima

Spisak tabela

Tabela 1: Okvir Međunarodne organizacije za migracije za procjenu potreba u borbi protiv trgovine ljudskim bićima na Zapadnom Balkanu	16
Tabela 2: Broj razgovora po podregionima.....	19
Tabela 3: Ispitanici razvrstani po oblasti i ulozi.....	20
Tabela 4: Politike i praksa na polju identifikacije	32
Tabela 5: Usluge podrške dostupne u regionu (u neobrađenim procentima).....	39
Tabela 6: Opseg i kvalitet usluga podrške dostupnih žrtvama trgovine ljudima (u procentima)	40
Tabela 7: Opseg i kvalitet usluga podrške dostupnih slučajevima trgovine ljudima (u procentima).....	41
Tabela 8: Određivanje prioriteta među preporukama u manjim grupama	53
Tabela 9: Određivanje prioriteta u velikoj grupi (učestalost).....	56
Tabela 10: Preporuke razvrstane po prioritetu	57

Spisak aneksa

Aneks A	Projektne zadaci.....	104-109
Aneks B	Okvirni instrumenti za identifikaciju ključnih aktera procjene potreba.....	110-117
Aneks C	Spisak analiziranih dokumenata.....	118-121
Aneks D	Master vodič za razgovore.....	122-126
Aneks E	Instrument za anketu	127-139
Aneks F	Analitički šifarnik	140-143
Aneks G	Učesnici radionice za ključne aktere.....	144-145
Aneks H	Prezentacija radionice za ključne aktere.....	146-162

Izrazi zahvalnosti

Autori bi htjeli da se zahvale zaposlenima u IOM-u na njihovom doprinosu i podršci, i to: Đanluki Roku, An Ngujenu, Miri Albu, Euridis Markez Sančez, Ivoni Todorovskoj, Andrei Dabiziju, Alketi Gadža, Habib Habibiju, Marku Peroviću, Editi Selimbegović, Dušici Živković, Horheu Baki, Sonji Božinovskoj, Almi Jani i Lidiji Marković, kao i sljedećim partnerima:

Albanija: gđa **Elona Ćebrea (Hodža)**, zamjenica ministra unutrašnjih poslova, nacionalna koordinatorica za borbu protiv trgovine ljudima; gđa **Etleva Biša**, direktorka državne socijalne službe; g. **Endel Begala**, direktor, Odjeljenje za konzularne poslove i dijasporu, Ministarstvo spoljnih poslova; gđa **Denada Seferi**, načelnica, Odsjek za socijalni rad i integrisane usluge, Ministarstvo za socijalna pitanja i omladinu; gđa **Emanuela Tolozina**, načelnica, Sektor za mentalno zdravlje i bolesti zavisnosti, Ministarstvo zdravlja; gđa **Anila Trimi**, specijalistkinja za borbu protiv trgovine ljudima, Generalna direkcija albanske državne policije; gđa **Matilda Nonaj**, specijalistkinja, Odsjek za socijalni rad i integrisane usluge, Minstarstvo za socijalna pitanja i omladinu; gđa **Merita Bećiri**, specijalistkinja, Nacionalna socijalna služba; g. **Sander Simoni**, predsjedavajući prvostepenog suda za teške zločine; gđa **Erviola Stoja**, tužiteljka, Tužilaštvo za teške zločine; g. **Nataniel Haft**, politički službenik, Ambasada SAD u Tirani; g. **Mark Stikevers**, Program ICITAP; gđa **Tamara Agoli**, nacionalna predstavica ICMPD u Albaniji; gđa **Juliana Redža**, nacionalna službenica za borbu protiv trgovine ljudima, Odsjek za upravljanje, privredna i ekološka pitanja, OEBS u Albaniji; Albanska nacionalna koalicija skloništa za žrtve trgovine ljudima; gđa **Mariana Meši**, direktorka, NVO „Različiti i ravnopravni“; gđa **Brikena Puka**, direktorka, NVO „Psihosocijalni centar“, g. **Arian Čala**, direktor, NVO „Tjeter Vision“; gđa **Rajmonda Bozo**, predsjednica, Ujedinjena koalicija za zaštitu i brigu o djeci;

Bosna i Hercegovina: g. **Samir Rizvo**, Odjeljenje za borbu protiv trgovine ljudskim bićima, Ministarstvo sigurnosti; gđa **Salih Đuderija**, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice; g. **Mevludin Omerbegović**, Direkcija za koordinaciju policijskih tijela Bosne i Hercegovine; gđa **Sabiha Husić**, NVO „Medica“, Zenica; g. **Bojan Arula**, NVO „Nova generacija“, Banja Luka; gđa **Amela Efendić**, NVO „Međunarodni forum solidarnosti“, Sarajevo;

Kosovo*: g. **Saša Rašić**, nacionalni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima; g. **Ramadan Ahmeti**, Odjeljenje za borbu protiv organizovanog kriminala, Sektor za istragu u slučajevima trgovine ljudima; gđa **Sendrin Konstan**, *Terre des Homes*; gđa **Luljeta Đonbala**, USAID; gđa **Emel Ajdini**, NVO „Integra“;

Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija: gđa **Violeta Jankovska**, državna sekretarka, Ministarstvo unutrašnjih poslova, nacionalna koordinatorica za borbu protiv trgovine ljudskim bićima; g. **Sande Kitanov**, načelnik, Jedinica za borbu protiv trgovine ljudima i ilegalnih migracija, zamjenik nacionalne koordinatorke za borbu protiv trgovine ljudskim bićima; gđa **Elena Grozdanova**, državna savjetnica, Ministarstvo rada i socijalne politike; gđa **Svetlana Cvetkovska**, koordinatorica, Nacionalna kancelarija za mehanizme upućivanja, Ministarstvo rada i socijalne politike; gđa **Verica Stamenkova Trajkova**, direktorka, NVO „Za srećno detinjstvo“; gđa **Jasmina Dimiskovska Rajkovska**, direktorka, NVO „Otvorena kapija/La Strada“; g. **Ljupčo Markudov**, Jedinica za borbu protiv trgovine ljudima i ilegalnih migracija; g. **Adrian Ismaili**, politički asistent, Ambasada SAD u Skoplju; g. **Zoran Drangovski**, Makedonska asocijacija mladih pravnika; gđa **Sanija Burageva**, NVO „Jednaki pristup“;

Crna Gora: g. **Zoran Ulama**, načelnik, Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudskim bićima; gđa **Daliborka Mugoša**, Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudskim bićima; gđa **Marijana Radunović**, Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudskim bićima; gđa **Valentina Vlahović**, Crnogorski ženski lobi; g. **Marko Brajović**, Direkcija policije, Jedinica za organizovani kriminal;

Srbija: g. **Mitar Đurašković**, koordinator za borbu protiv trgovine ljudskim bićima, MUP Republike Srbije; g. **Dragan Vulević**, Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja Republike Srbije; gđa **Sanja Kljajić** i gđa **Lidija Milanović**, Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudskim bićima; gđa **Marijana Savić**, NVO „Atina“; gđa **Jovana Mihajlović**, Švedska agencija za međunarodni razvoj i saradnju u Srbiji.

Međunarodna organizacija za migracije bi se željela zahvaliti Razvojnom fondu IOM-a (Međunarodne organizacije za migracije) na pruženoj finansijskoj podršci u svrhu obavljanja i objavljivanja ovog istraživanja, kao i Vladi Republike Italije na njenom finansijskom doprinosu prilikom provođenja aktivnosti koje se tiču procjene potreba.

Procjena potreba:

Trgovina ljudskim bićima na Zapadnom Balkanu

SAŽETI PREGLED

U septembru 2013. godine, Međunarodna organizacija za migracije (*International Organization for Migration – IOM*) naručila je šestomjesečnu procjenu potreba na polju trgovine ljudskim bićima na Zapadnom Balkanu (Albanija, Bosna i Hercegovina [BiH], Kosovo pod upravom UNSC¹ [Kosovo*], Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija, Crna Gora i Srbija).²

Svrha procjene potreba bila je prikupljanje i rezimiranje stavova ključnih aktera o trenutnom stanju po pitanju dostupnih mehanizama i alatki za borbu protiv trgovine ljudima u regionu. Procjenom smo željeli da identifikujemo gledišta ključnih aktera o ključnim nedostacima na polju identifikacije, upućivanja, pomoći i podrške žrtvama trgovine ljudima. Od ključnih aktera zatražene su i preporuke u vezi sa osnaživanjem postojećih mehanizama za reagovanje, ispravkom neodgovarajućih postupaka i uklanjanjem fundamentalnih nedostataka u regionalnim resursima za sprečavanje trgovine ljudima.³

Primarni fokus na brzom i tačnoj identifikaciji slučajeva trgovine ljudima i njihovoj odgovarajućoj obradi pokazuje koliko su ovi koraci od suštinske važnosti za bilo kakav djelotvoran odgovor na trgovinu ljudima. Bez odgovarajuće identifikacije slučajeva nije moguće identifikovati, uhapsiti i optužiti članove mreža trgovine ljudima, niti generisati podatke neophodne za provođenje preventivnih aktivnosti i unaprjeđenje reagovanja policijskih snaga. Bez odgovarajućeg upućivanja i podrške za sve osobe koje su bile izrabljivane ili se njima trgovalo, nije moguće oformiti sveobuhvatan odgovor na trgovinu ljudima. Stoga se procjena potreba koncentrisala na ove dvije ključne komponente procesa borbe protiv trgovine ljudskim bićima u datom regionu.

Procjena potreba podrazumijevala je šest ključnih koraka: (1) kancelarijsku reviziju koja se sastojala od prikupljanja, kodiranja i analize dokumenata koje je IOM identifikovala i tražila, a istraživački tim obezbijedio; (2) kreiranje dva instrumenta za identifikaciju ključnih aktera i njihovih uloga kako bi bili unijeti

1 Kosovo pod okvirom UNSC rezolucije 1244. U daljem tekstu: Kosovo*.

2 Region Zapadnog Balkana tradicionalno uključuje i Hrvatsku, ali njen nedavni ulazak u Evropsku uniju mijenja njenu poziciju zemlje porijekla, tranzita i odredišta za trgovinu ljudima, kao i dostupne resurse za borbu protiv te trgovine.

3 Kao i što je slučaj u analizi potreba, nalazi i preporuke iz ovog izvještaja odražavaju stavove i gledišta ključnih aktera, a ne objektivnu, empirijsku procjenu stanja stvari po pitanju trgovine ljudima u regionu. Upravo je i uzimanje stavova ključnih aktera kao empirijskih dokaza u ovom istraživanju uticalo na (1) pristup koji je istraživanje usvojilo pri analizi stavova ključnih aktera kao temelja nalaza i preporuka i (2) izbor i formulisanje metodologije, uključujući i načine prikupljanja podataka, instrumente i analitičke metode.

u analizu potreba; (3) lične i telefonske razgovore sa 37 identifikovanih ključnih aktera; (4) internet anketu zaposlenih u IOM-u u podregionu, regionu i šire, kao i drugih ključnih aktera (pri čemu je od 135 poslatih anketa popunjeno 99, što je stopa odgovora od 73 posto); (5) analizu i triangulaciju svih izvora podataka uz pomoć strukturisane šeme šifrovanja kako bi se došlo do nalaza i početnih preporuka; i (6) prezentaciju nalaza istraživanja na radionici za ključne aktere i njihovu korekciju/validaciju.

Metodologija procjene potreba posjeduje izvjestan broj važnih ograničenja, od kojih su prva tri identifikovana na samom početku procjene. Ova ograničenja uključuju sljedeće:

1. Korišćenje stavova i odgovora ključnih aktera kao primarnih izvora podataka znači da su podaci iz istraživanja zasnovani na njihovom subjektivnom poznavanju situacije na polju trgovine ljudima, ličnim gledištima o nedostacima u resursima i načinu borbe, kao i individualnim osjećajima o tome šta je neophodno za ispravljanje ovih propusta u vrijeme procjene potreba. Iako je istraživanje osmišljeno tako da se ublaže posljedice navedenog putem razmatranja istraživanja trećih strana u ovom polju, istraživanje ipak ne bi trebalo posmatrati kao objektivna pregled stanja stvari i analizu trgovine ljudima u regionu.
2. Izbor određenog uzorka za provođenje ankete i razgovora isključuje mogućnost generalizacije nalaza na veće populacije iz kojih je uzorak uzet. Tim ne može da pretpostavi da gledišta donatora, partnera, vladinih, nevladinih i međuvladinih organizacija i drugih zaposlenih koje je IOM identifikovala i koji su uključeni u istraživanje, predstavljaju gledišta svih zaposlenih u svakoj instituciji, podregionu ili regionu u cjelini.
3. Dostupnost podataka za kancelarijsku reviziju varirala je od države do države, kao i dostupnost sagovornika za detaljne razgovore.
4. Nalazi i preporuke predstavljeni ključnim akterima na radionici bili su zasnovani na nezavisnom istraživanju i procjeni raznolikih stavova i izvora. Stoga ne možemo garantovati da potpuno odražavaju gledišta bilo kojeg od ključnih aktera. Samim tim i radionica za validaciju ne osigurava stoprocentno prihvatanje i podršku svih nalaza i preporuka istraživanja.

Pored toga, iako je tim inicijalno planirao da napravi razliku između preporuka ključnih aktera po pitanju neposrednih sljedećih koraka, kao i srednjoročnih i dugoročnih ciljeva, više od 90 posto ispitanika odlučilo je da ne pravi takvu distinkciju. Usljed toga, preporuke nisu ni razdvajane na ovaj način.

Uprkos ovim ograničenjima, pristup zasnovan na mješovitim metodima, kvalitativnim i kvantitativnim podacima i trianguliranim nalazima uspio je da dovede do višestrukih, solidnih nalaza po pitanju resursa, nedostataka i potreba na polju borbe protiv trgovine ljudima u regionu.

Nalazi analize potreba

Tokom analize potreba identifikovano je 20 primarnih nalaza. Nalazi ne pokrivaju svako pitanje ili temu koji su pokrenuti tokom istraživanja. Umjesto toga, fokusiraju se na pitanja: (1) koja su ispitanici/sagovornici najčešće pominjali i koja su se najčešće pojavljivala u dokumentima; (2) kojima su ispitanici/sagovornici ili dokumenti posvetili najviše vremena ili prostora; i (3) koja su najčešće identifikovana kao bitna od strane različitih sagovornika i u različitim podregionalnim/regionalnim dokumentima. Istraživački tim je grupisao nalaze u okviru sljedećih pet oblasti: (1) nova kretanja u trgovini ljudima; (2) identifikacija i upućivanje; (3) podrška dostupna žrtvama trgovine ljudima; (4) saradnja između aktera koji se bore protiv trgovine ljudima; i (5) nedostaci u programima identifikacije, upućivanja i zaštite.

Nova kretanja u trgovini ljudima

Procjena je identifikovala izvjestan broj novih kretanja po pitanju tipa i oblika trgovine ljudima u regionu, i to sljedeće:

- trgovina ljudima na Zapadnom Balkanu uključuje višestruke obrasce, višestruke oblike izrabljivanja i višestruke oblike prinude/ranjivosti;
- ilegalne migracije su sve prisutnije unutar zapadnobalkanskog regiona;
- sagovornici iz cijelog regiona izvještavaju o povećanju interne trgovine ljudima i daju različita objašnjenja za taj porast;
- čini se da se na Zapadnom Balkanu povećava broj slučajeva trgovine ljudima u svrhu različitih oblika radnog izrabljivanja;
- u regionu su se pojavili novi oblici izrabljivanja djece; i
- NVO i državni zvaničnici imaju različite percepcije opsega i adekvatnosti odgovora na trgovinu ljudima u regionu.

Međutim, dostupni podaci nisu nam pružili informacije o tome koliko ova kretanja predstavljaju nove obrasce trgovine ljudima, a koliko, umjesto toga, odražavaju prepoznavanje postojećih obrazaca. Na primjer, dobili smo različite podatke o stepenu do kojeg je trgovina djecom radi organizovanog prosjačenja novi fenomen ili dugotrajni, već postojeći, koji je tek nedavno prepoznat kao oblik trgovine ljudima.

Identifikacija i upućivanje slučajeva trgovine ljudima

U odnosu na postojeće mreže za identifikaciju i upućivanje (potencijalnih) slučajeva trgovine ljudima, procjena potreba otkrila je da:

- u regionu postoji nekoliko različitih i ponekad nedosljednih sistema za identifikaciju slučajeva trgovine ljudima;

- mehanizmi za identifikaciju ispoljavaju nekoliko slabosti, uključujući i pretjerano oslanjanje na policiju, definicijske nedosljednosti i institucionalna ograničenja; i
- neuključenost inspektora rada u proces identifikacije i odsustvo radnog izrabljivanja u definicijama trgovine ljudima predstavljaju značajne prepreke za identifikovanje takvih slučajeva i sveobuhvatan odgovor na trgovinu ljudima.

Raspoloživa podrška

Fokus nalaza u vezi sa zaštitom i pomoći za osobe kojima je trgovano bio je na pitanjima koja prožimaju više oblasti širom regiona, uključujući i sljedeća:

- raspoloživa pomoć uglavnom se zasniva na skloništima i prvenstveno je pružaju NVO; nigdje ne postoji sklonište za djecu ili muškarce žrtve trgovine ljudima;
- žrtvama je dostupan period za oporavak i refleksiju, kao i dozvole za privremeni boravak, ali često samo ukoliko sarađuju sa organima vlasti;
- u veoma malom broju slučajeva je dodijeljena odšteta, bilo da je isplaćuju trgovci ljudima ili država, očigledno usljed složenih ili nefunkcionalnih postupaka, nedostatka pravne podrške i, u nekim slučajevima, aktivnog obeshrabrivanja od strane organa vlasti; i
- u regionu postoji čitav niz usluga i oblika podrške za žrtve trgovine ljudima; kvalitet i opseg ovih usluga imaju tendenciju variranja u zavisnosti od oblika trgovine ljudima – domaća, međunarodna ili u sektoru rada.

Saradnja između aktera na polju borbe protiv trgovine ljudima

Nalazi o partnerstvima, mrežama i saradnji bavili su se pitanjima koja se odnose na zvaničnu i nezvaničnu saradnju unutar i preko granica u oblasti trgovine ljudima, uključujući i nacionalne i transnacionalne mehanizme za upućivanje. Takođe naglašavaju i razlike između postupaka kako su definisani na papiru i operativnog odgovora na trgovinu ljudima koji se primjenjuje u praksi, a naročito činjenice da:

- uprkos brojnim uspostavljenim mehanizmima za saradnju, ključni akteri ih ne smatraju potpunim ili sasvim funkcionalnim; i
- dok postoje brojni bilateralni i međunarodni sporazumi o borbi protiv trgovine ljudima, mnogi od njih nisu operativni, što relevantne aktere prisiljava da se oslanjaju na nezvanične mreže kako bi koordinisali prekogranične aktivnosti borbe protiv trgovine ljudima.

Nedostaci na polju identifikacije, upućivanja i pomoći

Nalazi u vezi sa mehanizmima identifikacije i upućivanja, kao i programima pomoći i podrške, otkrili su nekoliko ključnih nedostataka koji se tiču čitavog niza pitanja, uključujući i dostupnost i funkcionalnost mehanizama za identifikaciju, provođenje zakona čiji je cilj zaštita žrtava trgovine ljudima, usluge u vezi sa podrškom i reintegraciju i saradnju između aktera na polju borbe protiv trgovine ljudima:

- U regionu nema djelotvornih mehanizama za brzu i tačnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima. Ovaj nedostatak dovodi do toga da neki tipovi slučajeva trgovine ljudima ostaju neprimijećeni. Specifični problemi uključuju:
 - probleme sa postojećim zakonskim okvirom;
 - nedostatak proaktivne identifikacije na lokacijama na kojima je vjerovatno da će se pojaviti slučajevi trgovine ljudima;
 - odsustvo određenih neophodnih sektora iz identifikacije;
 - nedostatak kapaciteta kod glavnih aktera koji učestvuju u identifikaciji; i
 - u nekim slučajevima – osjetni nedostatak političke volje;
- Usluge na polju dugoročne reintegracije i dalje predstavljaju izazov u cijelom regionu;
- Zakoni koji su osmišljeni da zaštite žrtve trgovine ljudima u regionu se nedosljedno koriste i primjenjuju;
- Dostupna pomoć i usluge ostaju neiskorišćeni u mnogim slučajevima; i
- Postoji samo nekoliko sistema koji bi trebalo da obezbijede da pomoć pružena žrtvama trgovine ljudima (1) ispunjava minimalne standarde i (2) da je same žrtve smatraju odgovarajućom.

Preporuke procjene potreba

Cilj preporuka proisteklih iz gledišta ključnih aktera i ovih nalaza je da ukažu na najvažnije nedostatke i prioritete identifikovane na regionalnom nivou. Primarne preporuke odražavaju prijedloge intervjuisanih sagovornika i ispitanika u anketi koji su prodiskutovani i validirani na radionici za ključne aktere. Usljed toga neće sve preporuke biti relevantne za svaku lokaciju. Pored toga, u odjeljku sa preporukama (odjeljak 5) date su preporuke i prioriteti na nacionalnom nivou. Postoji 15 preporuka grupisanih po temama, a red po kome su nabrojane ne odražava njihovu važnost.

Identifikacija žrtava trgovine ljudima

Preporuka 1: Razmotriti uključivanje šireg kruga aktera u proaktivnu identifikaciju slučajeva trgovine ljudima. Ovi akteri trebalo bi da uključe: inspektore rada, medicinske radnike, socijalne radnike i nastavnike.

Preporuka 2: Raditi na unaprjeđenju vještina i kapaciteta policije kao i drugih aktera u procesu da identifikuju slučajeve trgovine ljudima, što uključuje skrining, informativne razgovore i upućivanje.

Preporuka 3: Osnažiti kapacitete i motivaciju svih aktera odgovornih za identifikaciju slučajeva trgovine ljudima.

Preporuka 4: Usvojiti proaktivni pristup identifikaciji slučajeva trgovine ljudima putem:

- a. promovisanja inspekcija rada u najugroženijim sektorima (npr. poljoprivreda, hoteli i industrija zabave, građevina, male fabrike, ribolov);
- b. razvoja sistema za informisanje osoba uključenih u najrizičnije aktivnosti poput prosjačenja, rada u kući ili seksualnog rada;
- c. provođenja skrininga među ilegalnim imigrantima, azilantima i deportovanim licima; i
- d. osmišljavanja novih metoda kako bi se olakšala samoidentifikacija slučajeva.

Usluge podrške i reintegracije za žrtve trgovine ljudima

Preporuka 5: Obezbijediti više usluga za sve slučajeve, a ne samo one u kojima je došlo do seksualnog izrabljivanja.

Preporuka 6: Obezbijediti više alternativa baziranih na lokalnoj zajednici, a ne samo skloništim, za one osobe koje ne žele da budu smještene u skloništim ili im to ne bi koristilo.

Preporuka 7: Razviti i provesti specifične usluge podrške za djecu žrtve trgovine ljudima prilagođene njihovim potrebama. Ovo uključuje kreiranje specijalizovanih programa za integraciju djece, po potrebi pružanje odgovarajuće podrške starateljskim porodicama i unaprjeđenje kapaciteta zaposlenih u ustanovama za brigu o djeci.

Preporuka 8: Unaprijediti kvalitet usluga putem (1) razvoja standarda i licenciranja za organizacije koje pružaju podršku žrtvama, uključujući i onu u skloništim, (2) praćenja novih i postojećih standarda i (3) prikupljanja i korišćenja odgovarajućih mehanizama zasnovanih na međunarodnim standardima koji omogućavaju žrtvama da daju povratne informacije.

Preporuka 9: Obezbijediti dugoročnu, održivu podršku na polju reintegracije za sve slučajeve, što uključuje i pristup lokalnim i nacionalnim sistemima socijalne zaštite i pomoći.

Saradnja na nacionalnom i međunarodnom nivou

Preporuka 10: Povećati saradnju i koordinaciju nacionalnih aktera koji se bore protiv trgovine ljudima.

Preporuka 11: Ojačati međunarodnu saradnju putem poboljšanog provođenja i institucionalizacije regionalnih TMU; unaprijediti prekograničnu saradnju i zajedničke istrage.

Krivičnopravni postupci

Preporuka 12: Povećati kapacitete aktera u krivičnom pravnom sistemu da zaštite žrtve trgovine ljudima i sudski gone trgovce ljudima u skladu sa punim slovom zakona.

Preporuka 13: Poboljšati podršku dostupnu tokom krivičnog postupka, obezbijediti žrtvama period za odmor i refleksiju, podršku tokom sudskog postupka i pomoć pri traženju odštete.

Posvećenost vlade i raspodjela resursa

Preporuka 14: Povećati finansijska sredstva dodijeljena za programe borbe protiv trgovine ljudima, i to naročito za NVO i organizacije koje pružaju pomoć žrtvama.

Stavovi koji ometaju odgovarajuće reagovanje u slučajevima trgovine ljudima

Preporuka 15: Inkorporisati aktivnosti koje se fokusiraju na stavove koji ometaju odgovarajuće reagovanje u slučajevima trgovine ljudima u specijalizovane obuke za sve aktere uključene u identifikaciju, krivično gonjenje, podršku i zaštitu, kao i u kampanje za podizanje nivoa javne svijesti i radionice za unaprjeđenje vještina.

Procjena potreba:

Trgovina ljudskim bićima na Zapadnom Balkanu

1. UVOD I OSNOVNE INFORMACIJE

U septembru 2013. godine, Međunarodna organizacija za migracije naručila je šestomjesečnu procjenu potreba na polju trgovine ljudskim bićima na Zapadnom Balkanu (Albanija, Bosna i Hercegovina [BiH], Kosovo pod upravom UNSC⁴ [Kosovo*], Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija, Crna Gora i Srbija).⁵

Svrha procjene potreba bila je prikupljanje i rezimiranje stavova ključnih aktera o trenutnom stanju po pitanju dostupnih mehanizama i alatki za borbu protiv trgovine ljudima u regionu. Procjenom smo željeli da identifikujemo gledišta ključnih aktera o ključnim nedostacima na polju identifikacije, upućivanja, pomoći i podrške žrtvama trgovine ljudima. Od ključnih aktera zatražene su i preporuke u vezi sa osnaživanjem postojećih mehanizama za reagovanje, ispravkom neodgovarajućih postupaka i uklanjanjem fundamentalnih nedostataka u regionalnim resursima za sprečavanje trgovine ljudima.⁶

Primarni fokus na brzom i tačnoj identifikaciji slučajeva trgovine ljudima i njihovoj odgovarajućoj obradi pokazuje koliko su ovi koraci od suštinske važnosti za bilo kakav djelotvoran odgovor na trgovinu ljudima. Bez odgovarajuće identifikacije slučajeva nije moguće identifikovati, uhapsiti i optužiti članove mreža trgovine ljudima, niti generisati podatke neophodne za provođenje preventivnih aktivnosti i unaprjeđenje reagovanja policijskih snaga. Bez odgovarajućeg upućivanja i podrške za sve osobe koje su bile izrabljivane ili se njima trgovalo, nije moguće oformiti sveobuhvatan odgovor na trgovinu ljudima. Stoga se procjena potreba koncentrisala na ove dvije ključne komponente procesa borbe protiv trgovine ljudskim bićima u datom regionu.

Ovaj odjeljak pruža kratak pregled situacije na polju trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu. U odjeljku 2 detaljno predstavljamo metodologiju, kao i okvir i ključna istraživačka pitanja procjene i podcrtavamo ograničenja ovog istraživanja. U odjeljku 3 dati su primarni nalazi procjene. Ove nalaze grupisali smo u skladu sa istraživačkim pitanjima, koja uključuju: (1) nova kretanja; (2) identifikaciju i upućivanje; (3) podršku i usluge; (4) saradnju između aktera na polju borbe protiv trgovine ljudima; i (5) nedostatke programa za identifikaciju, upućivanje i podršku. Svaka istraživačka tema je numerisana i napisana podebljanim

4 Vidjeti fusnotu 1.

5 Vidjeti fusnotu 2.

6 Vidjeti fusnotu 3.

fontom (*bold*). Nakon svake navedeni su nalazi koji se bave datim pitanjem po tačkama, i to u kurzivu radi razlikovanja. Svaka tačka praćena je diskusijom o podacima koji joj idu u prilog, uključujući i ilustrativne citate prikupljene tokom kancelarijske analize, telefonskih razgovora, terenskih posjeta i putem internet ankete. Broj nalaza i podataka koji ih ilustruju zavisi od tematske oblasti i samog nalaza. Ove razlike odražavaju dubinu i detaljnost odgovora dobijenih tokom prikupljanja podataka i identifikovanih tokom analize. U odjeljku 4 dat je rezime ishoda regionalne radionice za validaciju (održane u maju 2014. godine). Izvještaj završava odjeljkom 5, u kojem je dat niz preporuka ključnih aktera praćenih sažetim zaključcima i konsolidovanim preporukama baziranim na nalazima istraživanja. Ovaj izvještaj takođe sadrži i šest aneksa: Aneks A: Projektni zadaci, Aneks B: Okvirni instrumenti za identifikaciju ključnih aktera procjene potreba, Aneks C: Spisak analiziranih dokumenata, Aneks D: Master vodič za razgovore, Aneks E: Instrument za anketu, Aneks F: Analitički šifarnik, Aneks G: Učesnici radionice za ključne aktere i Aneks H: Prezentacija radionice za ključne aktere.

1.1. Osnovne informacije i kontekst

Zapadni Balkan se istovremeno suočava sa dugotrajnim i novim izazovima na polju borbe protiv trgovine ljudima. Tokom prethodne dvije decenije društveno-ekonomski i politički nemiri u regionu doveli su do velikog povećanja ilegalnih migracija sa Zapadnog Balkana; i kroz ovaj region ka Evropskoj uniji (EU). Ove česte promjene i kretanje ljudi koje su izazvale takođe su doprinijeli povećanju uočljivosti trgovine ljudima iz, unutar i preko regiona.

Iako je trenutno u toku period relativne političke stabilnosti, trgovina ljudima i dalje predstavlja trajan i složen izazov u cijelom regionu. Ovo je naročito slučaj među društveno marginalizovanim grupama, uključujući i Rome i djecu koja žive na ulici, kao i nezaposlene mlade i mlade koji rade pod nepovoljnim uslovima. Ove grupe često jedva preživljavaju i imaju ograničen pristup prilikama za legitimno zaposlenje i načinu da izdržavaju sebe i svoje porodice u sopstvenoj zemlji. Suočeni sa nezaposlenošću i nedostatkom alternativa, mogu da odluče da prihvate beskrupulozne ponude za neprijavljeni rad, naročito u regionima koji su istorijski i geografski najbliži Zapadnom Balkanu – Evropskoj uniji, Kavkazu, Centralnoj Aziji i Rusiji. Izolovani od zaštitnih mehanizama državnih regulatora, sindikata i pravne zaštite, radnici na crno, naročito migranti, bivaju izloženi povećanom riziku od trgovine ljudima. Proširenje EU na Rumuniju i Bugarsku i pooštavanje kontrole na granicama u Južnoj Evropi dodatno su iskomplikovali regionalnu situaciju po pitanju trgovine ljudima. Ovo je dovelo do preusmjeravanja i intenziviranja tokova ilegalnih migracija iz Južne Azije, Sjeverne Afrike i Bliskog istoka, preko Zapadnog Balkana do EU. Novi tokovi migracija mogu da budu naročito plodno tlo za trgovinu ljudima, pošto je pojedincima i zajednicama potrebno izvjesno vrijeme da razviju načine za identifikaciju, ublažavanje i prevazilaženje rizika povezanih sa migracijom.

Iako mnogi zvanični statistički podaci sugerišu opadanje broja slučajeva tokom prethodnih nekoliko godina, brojni ključni akteri i dalje izražavaju svoju zabrinutost zbog situacije na polju trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu. Oni koji su aktivni na terenu navode da zvanična statistika ne odražava razmjere ovog problema usljed činjenice da mehanizmi za identifikaciju nisu usklađeni sa ključnim trendovima u trgovini ljudima, kao i zbog opšteg nedostatka adekvatnih mehanizama za identifikaciju žrtava i njihovo upućivanje na osnovne usluge. Ovo samim tim onemogućava da javnost i vlada shvate veličinu i složenost problema. Bez detaljnog poznavanja ovog pitanja vlade neće (1) dati potreban prioritet borbi protiv trgovine ljudima; (2) razviti sofisticirano razumijevanje promjenjivih modaliteta trgovine ljudima i specifičnih mreža trgovaca; ili (3) saradivati sa nevladinim organizacijama ili naučno-istraživačkim sektorom kako bi izgradili jaku bazu dokaza na kojoj bi se temeljili kapaciteti za borbu protiv trgovine ljudima, usluge zaštite i podrške, kao i preventivne aktivnosti. Ukratko, nedostaci u procesu identifikacije mogu da dovedu do potcjenjivanja obima problema, što može da šteti naporima usmjerenim na kreiranje djelotvornih regionalnih odgovora na trgovinu ljudima.

Pored ovih i drugih potencijalnih nedostataka u trenutnoj regionalnoj borbi protiv trgovine ljudima, zemlje Zapadnog Balkana suočavaju se i sa zahtjevima da usklade svoje zakonodavne okvire sa propisima EU. Iako su akteri u regionu već pokrenuli ove procese, i dalje im je potrebna pomoć. I upravo u ovakvoj situaciji pojave novih izazova i odgovornosti, kao i potrebe da se obezbijedi da već ograničeni resursi budu usmjereni ka oblastima u kojima se može postići najveći efekat, IOM je odlučio da provede procjenu postojećih resursa, primarnih nedostataka i prioritarnih potreba borbe protiv trgovine ljudima u regionu.

IOM je angažovao omanji istraživački tim za provođenje ove studije, koji je kreirao okvir procjene potreba, što uključuje i prikupljanje podataka i analizu (Tabela 1). Okvir uključuje niz istraživačkih pitanja baziranih na svrsi cijelog istraživanja, kako je dato u projektnim zadacima (Aneks A). Istraživački tim je upotrijebio ova pitanja kako bi organizovao okvir procjene potreba i kreirao pitanja ili mjere za prikupljanje podataka. Mjere su potom inkorporisane u odgovarajuće instrumente za prikupljanje i analizu podataka, uključujući i analitičku šifru upotrijebljenu u analizi dokumenata (a kasnije i analiza drugih kvalitativnih podataka), internet anketiranje ključnih aktera, protokol za razgovore na terenu i PowerPoint prezentaciju za radionicu za ključne aktere.

Tabela 1: Okvir Međunarodne organizacije za migracije za procjenu potreba u borbi protiv trgovine ljudskim bićima na Zapadnom Balkanu

Istraživačko pitanje	Potpitanja	
Trenutna situacija u oblasti trgovine ljudima		
1. Koja su nova kretanja, sile, faktori ili modaliteti na polju trgovine ljudima u regionu Zapadnog Balkana?	<ul style="list-style-type: none"> ● Koji su postojeći putevi trgovine ljudima? <ul style="list-style-type: none"> ○ Koje su ključne lokacije porijekla, tranzita i odredišta? ○ Koji su ključni oblici izrabljivanja? ○ Koji su novi ili nastajući putevi koji prolaze kroz ove lokacije? ○ Koje nove metode se upotrebljavaju unutar mreža trgovine ljudima? ● Koji novi oblici izrabljivanja se pojavljuju? <ul style="list-style-type: none"> ○ U kojim privrednim granama dolazi do najviše izrabljivanja? ○ Odakle dolaze trgovci ljudima? ○ Kako identifikuju i vrbuju svoje žrtve? ○ Ko su žrtve (godiste, spol, mjesto porijekla)? 	
Mapiranje resursa za borbu protiv trgovine ljudima		
2. Kakav zakonski okvir i državne politike postoje na polju identifikacije i upućivanja (potencijalnih) žrtava trgovine ljudima?	<ul style="list-style-type: none"> ● Koje organizacije imaju nadležnost da donesu zvaničnu odluku da je neko žrtva trgovine ljudima? ● Koji se kriterijumi koriste za identifikaciju žrtava? Da li se koriste kontrolne liste za skrining? Ko ima pristup tim listama (socijalni radnici, zdravstveni radnici, nastavnici itd.)? Da li se one distribuiraju svim uključenim akterima? ● Koje mogućnosti postoje za žrtve da se „samoidentifikuju“ (npr. SOS telefoni)? Koliki procenat žrtava bude identifikovan na taj način? ● Koji relevantni nacionalni i regionalni sporazumi o saradnji postoje u oblasti identifikacije, upućivanja i podrške? ● Koliko su operativni mehanizmi za identifikaciju i upućivanje? Do kog stepena državni podaci tačno predstavljaju procijenjeni broj žrtava trgovine ljudima (identifikovanih i neidentifikovanih)? ● Do kog je stepena profil identifikovanih žrtava reprezentativan za sve slučajeve trgovine ljudima u regionu? ● Koje su primarne prepreke i barijere koje sprečavaju adekvatnu identifikaciju i pružanje pomoći žrtvama trgovine ljudima? 	
3. Koje institucije trenutno pružaju pomoć i zaštitu žrtvama trgovine ljudima u regionu i/ili podregionu?	<ul style="list-style-type: none"> ● What protections and services do they provide? ● What are their funding sources (government, donor, private)? ● What mechanisms exist to assist persons not officially designated as trafficked? ● Are the resources and supports available to meet their needs? Are the resources at odds with their needs in some way? ● What systems are in place to ensure the assistance provided by these programmes is appropriate (e.g. standards, victim feedback mechanisms, external programme evaluation)? 	

Istraživačko pitanje	Potpitanja	
4. Kakve vrste partnerstava, mreža i oblika saradnje postoje između aktera u oblasti borbe protiv trgovine ljudima u regionu i/ili podregionu?	<ul style="list-style-type: none"> ● Koliko su operativna ova partnerstva? Da li su partnerstva institucionalizovana (npr. putem memoranduma o saradnji, ugovora itd.)? Da li postoji institucija koja je zadužena za unaprjeđenje i promovisanje partnerstava? ● Da li je njihov rad održiv? 	
Opis nedostataka resursa		
5. Koji su nedostaci mehanizama identifikacije i upućivanja, programa zaštite i podrške?	<ul style="list-style-type: none"> ● Na kojem nivou postoje ovi nedostaci – lokalnom, nacionalnom i/ili regionalnom? ● Do koje mjere nacionalnost žrtava, način na koji se identifikuju i/ili organizacija koja se time bavi utiču/uslovljavaju usluge koje su im na raspolaganju? ● Kakve razlike postoje između usluga koje se pružaju žrtvama trgovine ljudima radi seksualnog izrabljivanja, radnog izrabljivanja i neke druge svrhe? Kakve razlike postoje između žrtava interne i eksterne trgovine ljudima? ● Kakve razlike postoje između usluga koje se pružaju maloljetnim i punoljetnim žrtvama trgovine ljudima? 	
Prioritetne potrebe		
6. Koji su prioriteti ključnih aktera po pitanju kreiranja, proširenja ili osnaživanja postojećih mehanizama za identifikaciju, upućivanje i podršku?	<ul style="list-style-type: none"> ● Opišite neke postojeće ili predviđene lokalne, nacionalne ili regionalne procese putem kojih se određuju prioriteti borbe protiv trgovine ljudima u regionu (ili podregionima). <ul style="list-style-type: none"> ○ Ko su glavni akteri u ovom procesu (vlada, lokalni/međunarodni NVO, multilateralne organizacije, privatni sektor)? ● Koji su prioriteti za kreiranje, proširenje ili osnaživanje postojećih mehanizama za identifikaciju na lokalnom i regionalnom nivou? ● Koji su prioriteti za kreiranje, proširenje ili osnaživanje postojećih mehanizama za upućivanje i podršku na lokalnom i regionalnom nivou? 	
Prioritetne preporuke		
7. Šta ključni akteri preporučuju po pitanju (i) sljedećih neposrednih koraka, (ii) srednjoročnih ciljeva i (iii) dugoročnih ciljeva na polju kreiranja, proširenja ili osnaživanja postojećih mehanizama i resursa za borbu protiv trgovine ljudima i pomaganje njenim žrtvama na Zapadnom Balkanu?		

	Data Sources				
	Razgovori sa zaposlenima u IOM-u	Razgovori sa ključnim akterima	Anketiranje ključnih aktera	Pregled dokumenata	Radionica za ključne aktere
	X	X		X	
	X	X		X	
	X	X	X	X	X
	X	X	X	X	X
	X	X	X	X	
	X	X	X	X	
	X	X	X	X	X
	X	X	X	X	X

Procjena potreba:

Trgovina ljudskim bićima na Zapadnom Balkanu

2. METODOLOGIJA PROCJENE POTREBA

U ovom odjeljku opisujemo metodologiju korišćenu u ovoj procjeni, predstavljamo okvir i ključna istraživačka pitanja i podcrtavamo ograničenja ovog istraživanja. Procjena potreba je podrazumijevala šest ključnih koraka: (1) kancelarijsku analizu koja se sastojala od prikupljanja, kodiranja i analize dokumenata koje je IOM identifikovala i tražila, a istraživački tim obezbijedio; (2) kreiranje dva instrumenta za identifikaciju ključnih aktera i njihovih uloga kako bi bili unijeti u analizu potreba; (3) ličnih i telefonskih razgovora sa 37 identifikovanih ključnih aktera; (4) internet anketu zaposlenih u IOM-u u podregionu, regionu i šire, kao i drugih ključnih aktera (pri čemu je od 135 poslatih anketa popunjeno 99, što je stopa odgovora od 73 posto); (5) analizu i triangulaciju svih izvora podataka uz pomoć strukturisane šeme šifrovanja kako bi se došlo do nalaza i početnih preporuka; i (6) prezentaciju nalaza istraživanja na radionici za ključne aktere i njihovu korekciju/validaciju.

Kancelarijska analiza

Kancelarijska analiza pokrila je ključne institucionalne dokumente i istraživanja o trgovini ljudima na Zapadnom Balkanu na nivou regiona i podregiona. Zaposleni u kancelarijama IOM-a u regionu identifikovali su niz dokumenata i regionalnih izvještaja koje bi potencijalno trebalo uključiti u reviziju. Ukupno je identifikovano 59 dokumenata. Od ovoga, tim je pregledao, dopunio i na kraju u kancelarijsku analizu uključio 43 dokumenta (Aneks C: Lista analiziranih dokumenata). Tim je onda kreirao šemu analitičkog šifrovanja zasnovanu na istraživačkim pitanjima i šifrovao dokumente koristeći *dedoose*⁷ softver za kvalitativnu analizu sadržaja (Aneks E: Analitički šifarnik). Kao što je objašnjeno u daljem tekstu, tim je triangulisao podatke prikupljene tokom kancelarijske analize sa drugim izvorima podataka kako bi identifikovao, istražio, elaborirao i potvrdio nalaze, kao i oformio preporuke.

Identifikacija ključnih aktera

Bitna komponenta svake procjene potreba jeste i angažovanje ključnih aktera. Ključni akteri su oni pojedinci ili organizacije koji su na neki način investirani u određeno pitanje, problem ili instituciju, imaju iskustva sa njima ili ih poznaju

⁷ Dedoose – Internet aplikacija za analizu kvalitativnog istraživanja, kao i istraživanja zasnovanog na više metoda koja radi na više platformi. Vidjeti: http://www.dedoose.com/?gclid=CKb4u43f_b0CFabLtAodp0YASQ.

(adaptirano iz CDC 2012). Primjeri ključnih aktera uključuju zaposlene na programu koji rade na određenom pitanju ili sa određenom populacijom, zaposlene u upravnim i nadzornim organima, zaposlene u partnerskim ustanovama koji rade sa istim ili povezanim grupama ili pitanjima, donatore ili finansijere programa ili institucija, istraživače i evaluatore, kao i nezavisne eksperte sa specifičnim poznavanjem određenog pitanja ili problema. Koji će biti ključni akteri u bilo kojoj inicijativi, pitanju ili problemu zavisice od toga ko direktno radi na određenom pitanju ili programu i ko je u najboljoj poziciji da nešto postigne. Kao oni koji učestvuju u programu i rade na problemu, takođe predstavljaju i ljude ili institucije koji su u najboljoj poziciji da iskoriste rezultate procjene problema ili pitanja na najkorisniji mogući način. Identifikacija odgovarajućih ključnih aktera koje ćete angažovati i uključiti u proces od suštinske je važnosti za provođenje svake značajne procjene.

Svrha uključivanja ključnih aktera u procjenu jeste da se poveća relevantnost rezultata ili nalaza i razvije osjećaj vlasništva nad njima. Zbog njihove privilegovane pozicije kao stručnjaka i onih koji neposredno rade na nekom pitanju, upliv ključnih aktera u osmišljavanje, provođenje ili sadržaj neke procjene može da poveća određenost i prikladnost nalaza. Takođe, može doprinijeti i da nalazi budu primjenjivi u realnim situacijama i da potencijalno budu brzo operacionalizovani, kako bi neki program bio unaprijeđen ili kako bi se djelotvornije reagovalo na određene probleme. Pored toga, može i da obezbijedi da nalazi odražavaju potrebe i vrijednosti samih ključnih aktera. Ako ključni akteri učestvuju u procjeni vjerovatnije je da će nalaze posmatrati kao plodove sopstvenog rada. Takođe je vjerovatnije da će smatrati kako su u skladu sa njihovim gledanjem na neko pitanje ili problem. I na kraju, angažovanje ključnih aktera doprinosi donošenju „korisnih, relevantnih i vjerodostojnih“ nalaza (*Preskill and Jones, 2009*).

Istraživački tim je razvio dva okvira za identifikaciju ključnih aktera sa tačke gledišta procjene potreba (Aneks B), kako bi pomogao IOM-u u identifikaciji i uključivanju ključnih aktera u procjenu potreba. Prvi od ovih instrumenata ima za cilj da pomogne IOM-u da identifikuje solidan, relevantan niz ključnih aktera koje će uključiti u procjenu potreba. Drugi instrument je osmišljen da pomogne IOM-u u određivanju odgovarajuće uloge za ključne aktere u procjeni potreba.

Detaljni razgovori sa ključnim akterima

Stavovi i gledišta ključnih aktera, uključujući i donatore, na polju borbe protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu, činili su suštinsku komponentu procjene potreba. Kako bi dobio detaljni i iznijansirani uvid u trenutnu situaciju i potrebe, istraživački tim je obavio telefonske i neposredne razgovore sa nizom ključnih aktera. Zaposleni u IOM-u sastavili su spisak sagovornika i ispitanika koji je pokrio čitav region.⁸ Kao što je detaljno prikazano u Tabeli 2, tim je obavio ukupno 37 razgovora.

8 Ovaj izvještaj učesnike u razgovoru naziva „sagovornicima“, a učesnike u anketi „ispitanicima“.

Koristeći istraživačka pitanja, tim je kreirao paket pitanja koji je korišćen kao osnova za formulisanje vodiča za polustrukturisane razgovore, u skladu sa okvirom procjene potreba (Tabela 2). Vodič je potom prilagođen različitim ulogama ključnih aktera i njihovim vezama sa borbom protiv trgovine ljudima (npr. kao donatora, zvaničnika, pružaoca usluga itd.), dok je istovremeno zadržao potrebnu dosljednost u svim verzijama kako bi bila obezbijedena kompatibilnost podataka.

Tabela 2: Broj razgovora po podregionima

Role		Broj razgovora po oblasti					
		Albanija	Bosna i Hercegovina	Kosovo	BIR Makedonija	Crna Gora	Srbija
Policija i tužilaštvo	Državni zvaničnici na polju krivične pravde / provođenja zakona	2	1	1	1	1	1
	Policija		1	1	1	1	
	Graničari				1		
Državni zvaničnici	Državni zvaničnici na polju pružanja podrške žrtvama trgovine ljudima	1			1		1
	Državni zvaničnici na polju socijalne i/ili zdravstvene zaštite (ne samo po pitanju trgovine ljudima)		1				
	Državni zvaničnici – drugi	1					
NVO	Zaposleni u NVO koja pruža pomoć žrtvama	1	2	1	1	1	1
	Zaposleni u NVO – drugi				2		
Sudija/ tužilac		1		1			
Zaposleni u MVO/razvojnim programima	Zaposleni u UN ili drugim multilateral-nim organizacijama (MVO)*	1	1	2			
	Zaposleni u Međunarodnoj razvojnoj agenciji (IDA)	1		2			1
Drugi	Konsultanti / nezavisni eksperti za borbu protiv trgovine ljudima						
	Drugi	1			1		
Ukupno		9	6	7	8	3	4

37

*Zaposleni u IOM-u nisu intervjuisani tokom analize potreba.

Internet anketa

Kako bi dobili uvid u gledišta šireg kruga ključnih aktera u odnosu na one koji su učestvovali u razgovorima, istraživanje je uključivalo i internet anketu poslatu za 135 potencijalnih ispitanika identifikovanih od strane IOM-a. Anketa se sastojala od pet tematskih oblasti, sa 55 zatvorenih potpitanja kod kojih je postojao izbor između više mogućnosti ili označavanje odgovora na skali nalik na Likertovu, kao i četiri otvorena pitanja. Ovaj format je ključnim akterima omogućio da iznesu svoje stavove, kao i da daju dalje komentare o ključnim pitanjima procjene potreba u povjerljivom okruženju (Aneks E: Instrument za anketu). Anketa je postavljena na internet, na engleskom jeziku, pri čemu su zaposleni u IOM-u prevodili pitanja kako bi se postarali da svi ključni akteri razumiju njihov sadržaj. Istraživački tim je usko sarađivao sa IOM-om kako bi stupio u kontakt sa ključnim akterima koji prvobitno nisu ispunili anketu. Uz pomoć ovog pristupa uspjeli smo da postignemo stopu popunjavanja od 73 posto (brojčano = 99).

Tabela 3: Ispitanici razvrstani po oblasti i ulozi, izraženo u procentima

ULOGA	Albanija	BiH	Kosovo	BJR Makedonija	Crna Gora	Srbija	Regionalno	Globalno
Policija i tužilaštvo	2.0	2.0	2.0	6.1	0.0	2.0	1.0	0.0
Državni zvaničnik	10.2	2.0	0.0	4.1	1.0	3.1	0.0	0.0
NVO	6.1	3.1	0.0	10.2	1.0	2.0	1.0	1.0
Sudija/tužilac	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0
IOM	2.0	1.0	0.0	2.0	1.0	1.0	0.0	0.0
MVO/MRA	3.1	2.0	2.0	9.2	0.0	1.0	1.0	0.0
Drugi	4.1	4.1	0.0	4.1	1.0	0.0	0.0	0.0

Izvor: Anketa predstavnika ključnih aktera (Procjena potreba koju su proveli IOM i Svjetska banka u 2014. godini)

Napomena: Podaci koji nedostaju nisu korišćeni pri izračunavanju procenata.

Analiza podataka

Istraživački tim je analizirao kvalitativne podatke (dokumente i razgovore) prvo tako što je kreirao specifične projektne šifre zasnovane na istraživačkim pitanjima (Aneks F: Analitički šifarnik) i potom te šifre dodijelio kvalitativnim podacima (dokumentima i razgovorima). Što se ankete tiče, tim je analizirao

podatke tako što je formulisao deskriptivne statističke podatke kako bi procijenio širu lepezu mišljenja i perspektiva o potrebama borbe protiv trgovine ljudima u regionu. Tim je potom triangulisao tri tipa podataka kako bi (1) odredio učestalost i osobenosti novih tema i obrazaca, (2) procijenio njihovu međusobnu validnost i (3) identifikovao protivrječnosti unutar i između tipova podataka.

Ovaj proces je timu omogućio da (1) identifikuje ključne obrasce, nalaze i teme u podacima, (2) formuliše paket konkretnih nalaza sa fokusom na svako od istraživačkih pitanja i (3) prikupi nalaze koji se odnose na različite teme kako bi kreirao paket preporuka o najboljim načinima rješavanja regionalnih potreba.

Regionalna radionica za validaciju

Okupljanje ključnih aktera kako bi prodiskutovali i precizirali preliminarne nalaze i preporuke istraživanja predstavljalo je korak ka zaključivanju ove kratke procjene potreba. IOM je identifikovao grupu ključnih aktera iz cijelog regiona, kao i predstavnike donatora i međunarodnih organizacija izvan regiona i pozvao ih na regionalnu radionicu za validaciju u maju 2014. godine (vidjeti: Aneks G za broj učesnika, kao i organizacije i države iz kojih potiču). Radionica je podrazumijevala tri ključne aktivnosti: (1) predstavljanje preliminarne nalaza i preporuka (Aneks H), (2) određivanje prioriteta među preporukama u malim grupama (određenim po državama) i (3) preciziranje preporuka i određivanje prioriteta među njima na regionalnom nivou. Namjera je bila da se formuliše konačni paket preporuka koji bi odražavao prioritete ključnih aktera sa aspekta sljedećih koraka na polju kreiranja koherentnijeg i djelotvornijeg odgovora na trgovinu ljudima u regionu (u tabelama 4.1. i 4.2. dati su ishodi ovih aktivnosti radionica).

2.1 Ograničenja procjene potreba

Metodologija procjene potreba imala je određeni broj važnih ograničenja, od kojih su prva tri identifikovana na samom početku. Ova ograničenja uključuju sljedeće:

1. Korišćenje stavova i odgovora ključnih aktera kao primarnih izvora podataka znači da su podaci iz istraživanja zasnovani na njihovom subjektivnom poznavanju situacije na polju trgovine ljudima, ličnim gledištima o nedostacima u resursima i načinu borbe, kao i individualnim osećajima o tome šta je neophodno za ispravljanje ovih propusta u vrijeme procjene potreba. Istraživanje je osmišljeno tako da se ublaže posljedice putem razmatranja istraživanja trećih strana na ovom polju. Međutim, odgovori ključnih aktera istovremeno sačinjavaju i najveći dio dokaza na kojima se procjena potreba zasnivala, a kancelarijska analiza ne predstavlja sveobuhvatni pregled literature. Stoga, kao i kod svake procjene potreba, istraživanje ipak ne bi

trebalo posmatrati kao objektivan pregled stanja stvari i analizu trgovine ljudima u regionu;

2. Izbor određenog uzorka za provođenje ankete i razgovora isključuje mogućnost generalizacije nalaza na veće populacije iz kojih je uzorak uzet. Tim ne može da pretpostavi da gledišta donatora, partnera, vladinih, nevladinih i međuvladinih organizacija i drugih zaposlenih koje je IOM identifikovao i koji su uključeni u istraživanje predstavljaju gledišta svih zaposlenih u svakoj instituciji, podregionu ili regionu u cjelini;
3. Svi nalazi i preporuke zasnivaju se na individualnim gledištima ključnih aktera u procjeni potreba. Iako je istraživački tim izvršio triangulaciju različitih i raznolikih sagovornika i ispitanika koristeći višestruke metode, podaci istraživanja predstavljaju potpuno subjektivne stavove tih ključnih aktera. Nivo upoznatosti sa aktuelnim pitanjima na polju trgovine ljudima značajno je varirao od sagovornika do sagovornika. Ovo je uglavnom prouzrokovano nedostatkom realnog angažovanja ili djelimičnim angažovanjem u uskom segmentu šireg sektora. Štaviše, kako je IOM identifikovao ključne aktere koji su bili uključeni u procjenu potreba, samim tim su ti akteri odražavali stavove i standarde IOM-a po pitanju borbe protiv trgovine ljudima, prije nego raznolik i kompletan niz gledišta prisutnih na terenu;
4. Dostupnost podataka za kancelarijsku analizu varirala je od države do države, kao i dostupnost ispitanika za detaljne razgovore. U Crnoj Gori, na primjer, postojao je samo jedan relevantan izvještaj i tim je mogao da intervjuiše samo dva državna zvaničnika i jednog predstavnika NVO sektora. Nasuprot tome, u Albaniji je pregledano sedam nacionalnih i pet regionalnih izvještaja/ dokumenata, a intervjuisano je devet osoba (pet državnih zvaničnika, dva predstavnika NVO, jedan predstavnik međunarodnih organizacija i dva predstavnika Vlade SAD);
5. Iako je tim prvobitno planirao da napravi razliku između preporuka ključnih aktera po pitanju neposrednih sljedećih koraka, kao i srednjoročnih i dugoročnih ciljeva, više od 90 posto ispitanika odlučilo je da ne pravi takvu distinkciju. Usljed toga, preporuke nisu ni razdvajane na ovaj način; i
6. Validaciona radionica za predstavnike ključnih aktera ne obezbjeđuje bezrezervno prihvatanje i podršku svih nalaza i preporuka istraživanja. Nalazi i preporuke predstavljeni ključnim akterima na radionici bili su zasnovani na nezavisnom istraživanju i procjeni raznolikih stavova i izvora. Stoga ne možemo garantovati da potpuno odražavaju gledišta bilo kojeg određenog ključnog aktera, pa samim tim ni da će ih svaki pojedinačni akter u potpunosti prihvatiti i podržati.

Dodatni izazov za svako istraživanje u kojem ispitanici i sagovornici učestvuju dobrovoljno predstavlja pristrasnost koja proističe iz samoizbora. Moguće je da se osobe koje su izabrale da učestvuju u procjeni potreba značajno razlikuju od onih koje su to odbile. Na primjer, one koje su pristale da učestvuju možda su

posjedovale izraženija pozitivna ili negativna osjećanja prema IOM-u od onih koje nisu. Konačno, svako istraživanje koje podrazumijeva podatke koje ispitanici sami daju nosi potencijalni rizik od iskrivljavanja podataka usljed zahtjeva socijalne poželjnosti – tendencije učesnika da odgovaraju na način za koji im se čini da će biti povoljno ocijenjen od strane drugih.

Uprkos ovim ograničenjima, pristup zasnovan na mješovitim metodima, kvalitativnim i kvantitativnim podacima i triangulisanim nalazima uspio je da dovede do višestrukih, solidnih nalaza po pitanju resursa, nedostataka i potreba na polju borbe protiv trgovine ljudima u regionu.

Procjena potreba:

Trgovina ljudskim bićima na Zapadnom Balkanu

3. REZULTATI I NALAZI PROCJENE POTREBA

U ovom odjeljku opisujemo primarne nalaze procjene potreba na polju borbe protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu, naručene od strane IOM-a. Nalazi obrađuju sljedeće teme, po kojima su i grupisani: (1) nova kretanja; (2) identifikaciju i upućivanje; (3) podršku i usluge; (4) saradnju između aktera na polju borbe protiv trgovine ljudima; i (5) nedostatke programa za identifikaciju, upućivanje i podršku. Ove teme poklapaju se sa pet ključnih istraživačkih pitanja (Tabela 1). Preporuke proističu iz prioriteta ključnih aktera razmotrenih u nalazima i predstavljениh u Odjeljku 5.

Nalazi ne pokrivaju svako pitanje ili temu koji su pokrenuti tokom istraživanja. Umjesto toga, fokusiraju se na pitanja (1) koja su ispitanici/sagovornici najčešće pominjali i koja su se najčešće pojavljivala u dokumentima; (2) kojima su ispitanici/sagovornici ili dokumenti posvetili najviše vremena ili prostora; i (3) koja su najčešće identifikovana kao bitna od strane različitih sagovornika i u različitim podregionalnim/regionalnim dokumentima. Tamo gdje su se stavovi o sadržaju ili karakteristikama nekog pitanja koje su sagovornici ili ispitanici izražavali ili koji su bili dati u dokumentima razlikovali, opisali smo svako drugačije gledište.⁹ Kao što je napomenuto, nalazi su poredani po tačkama i predstavljeni plavim, podebljanim fontom, kako bi se naglasio njihov status nalaza. Na kraju odjeljka data je tabela koja rezimira sve nalaze po istraživačkoj temi i izvoru podataka. Broj nalaza i količina podataka na kojima su zasnovani varira u zavisnosti od tematske oblasti i samih nalaza. Ovo variranje odražava detaljnost i složenost odgovora datih tokom prikupljanja podataka i identifikovanih u analizi.

3.1. Nova kretanja u trgovini ljudima

Ovaj odjeljak opisuje trenutno stanje na polju trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu. Počinje pregledom aktuelne situacije, uključujući ključne zemlje porijekla, tranzita i odredišta, kao i povratne informacije ključnih aktera o osobinama žrtava i trgovaca ljudima. Potom detaljno predstavlja nove obrasce i kretanja

⁹ U ovom tekstu mi ne kvantifikujemo kvalitativne podatke, niti uvijek dajemo tačan broj sagovornika koji su pružili određeni odgovor. Kod kvalitativnih podataka koji su prikupljeni uz pomoć nestandardnih kategorija odgovora i nisu reprezentativni ili univerzalni, ponekad dajemo broj sagovornika, ali češće koristimo termine poput neki, nekoliko, mnogo, većina i čak svi – kako bi naznačili relativnu učestalost odgovora. Ove termine koristimo na dosljedan način, u odnosu na to koliko je puta određeno pitanje pomenuto od strane jednog ili više sagovornika. Metodološki aneks detaljnije objašnjava izvore podataka i kontekst za ovaj tip deskriptivnog rezimea nalaza.

na polju trgovine ljudima koji su pomenuti tokom procjene. U njih spadaju sve češće nelegalne migracije, interna trgovina ljudima, trgovina ljudima radi radnog izrabljivanja, dječije prosjačenje i prinudni brakovi.

Iako su ovi trendovi opisani kao novi, iz postojećih podataka nije jasno koliko ova kretanja predstavljaju nove obrasce ili pak samo odražavaju bolje prepoznavanje već postojećih. Na primjer, dok je trgovina djecom u svrhu prosjačenja identifikovana kao novi fenomen u izvještajima i nekim od razgovora, drugi sagovornici i ispitanici naveli su da dječije prosjačenje nije nova pojava u regionu već da je tek skoro shvaćeno kao potencijalni oblik trgovine ljudima.

Trgovina ljudima na Zapadnom Balkanu uključuje višestruke obrasce, višestruke oblike izrabljivanja i višestruke oblike prinude/ranjivosti.

Kao i na globalnom nivou, ne postoje opšteprihvaćene procjene broja ljudi kojima se trguje u granicama Zapadnog Balkana ili koji su na taj način izašli ili ušli u njihove okvire. Štaviše, zvanični državni podaci o broju identifikovanih slučajeva su ograničeni.¹⁰ Pored toga, zbog razloga navedenih u daljem tekstu, *identifikovani* slučajevi nisu reprezentativni za sve slučajeve trgovine ljudima. Na osnovu raspoloživih podataka i odgovora sagovornika možemo zaključiti da žene čine većinu identifikovanih žrtava u regionu, kao i onih kojima je pružena pomoć, a najvećim brojem njih trgovano je radi seksualnog izrabljivanja. Međutim, sagovornici su više puta naglasili da postoji mnogo više slučajeva trgovine ljudima nego što je otkriveno zvaničnim kanalima i da su u mnogima od njih žrtve izložene drugačijim oblicima izrabljivanja, uključujući i prinudni rad, robovski rad u kući i prosjačenje.

Podaci sugerišu da je od sredine dvijehiljaditih došlo do promjene u obrascima trgovine ljudima po pitanju pravaca, odredišta i oblika. Na primjer, do 2004. godine je u većini slučajeva identifikovanih u BiH, BJR Makedoniji, Srbiji i na Kosovu* trgovano stranim državljanima. Sa krajem sukoba u regionu, ulaskom Rumunije i Bugarske u EU i liberalizacijom viznog režima, došlo je do promjene pravaca kretanja u regionu. Migranti, uključujući i žrtve trgovine ljudima, koji su dolazili iz npr. Moldavije, Ukrajine i Bjelorusije, sa Zapadnog Balkana preorijentisali su se na Zapadnu Evropu kao primarnu destinaciju. Međutim, nedavni sukobi u Centralnoj Aziji i Africi pokrenuli su tokove migranata prema Zapadnom Balkanu kao prolazu ka šengenskoj oblasti EU. U vrijeme ove procjene, ključni akteri su svoj region percipirali prvenstveno kao tranzitno područje za nelegalne migrante, područje porijekla i, u manjoj mjeri, odredište za trgovinu ljudima.

10 ICMPD (International Centre for Migration Policy Development – Međunarodni centar za razvoj migracione politike) je 2008. godine proveo „Program za unaprjeđenje borbe protiv trgovine ljudima u Jugoistočnoj Evropi: Prikupljanje podataka i upravljanje informacijama“. Cilj projekta bilo je uspostavljanje nacionalnih baza podataka o sudskom gonjenju, krivičnopravnim postupcima i pomoći, kao i unaprjeđenje regionalne saradnje u tim specifičnim oblastima. Iskustva regiona uključenih u ovaj projekat bila su umjereno pozitivna, ali baze podataka nisu više operative. Svaki region prikuplja i upravlja podacima u skladu sa sopstvenom praksom. Vidjeti: http://www.icmpd.org/fileadmin/ICMPD-Website/ICMPD-Website_2011/Capacity_building/THB/FINAL_Assesment_report_pres.Bucharest.pdf.

Po podacima iz istraživanja, Albanija je uglavnom tačka porijekla slučajeva trgovine ljudima. Odredišta uključuju Italiju, Belgiju, Grčku, Veliku Britaniju, Njemačku, ali i Kosovo*. Albanija takođe predstavlja i tranzitnu oblast za migrante iz Sjeverne Afrike koji prvenstveno žele da uđu u šengensku oblast EU, kao i malobrojne slučajeve filipinskih kućnih robova identifikovanih u toj zemlji. Višestruki izvori prijavljuju i da je BJRM trenutno zemlja porijekla i odredišta za trgovinu ljudima, kao i tranzitna oblast za nelegalne migracije. Organi vlasti takođe prijavljuju i povećan broj slučajeva stranih migranata bez ikakve dokumentacije, koji su često izuzetno izloženi riziku od trgovine ljudima. Među njima su naročito zapaženi slučajevi maloljetnika bez pratnje odraslih, vrlo ranjive grupe za koju i organi vlasti i NVO smatraju da su u velikoj opasnosti od trgovine ljudima.

Po sagovornicima u istraživanju, BiH i Kosovo* su takođe postali zemlje porijekla za migrante na putu ka Zapadnoj Evropi i drugim dijelovima regiona, a u obje zemlje su identifikovani slučajevi interne trgovine ljudima. BiH takođe predstavlja i tranzitnu zonu za puteve trgovine ljudima od Bliskog istoka ka EU. Crna Gora predstavlja prvenstveno tranzitnu zonu za žrtve trgovine ljudima, a u manjoj mjeri i zemlju porijekla ili odredište za slučajeve seksualnog ili radnog izrabljivanja. Zakoni i državne politike u BiH, Srbiji, BJRM i na Kosovu* posebno se osvrću na slučajeve dječijeg prosjačenja ili prisilnih maloljetničkih brakova, ali ih ne vide nužno kao oblike trgovine ljudima. Sagovornici su naročito istakli da se čini da su Srbijanke u opasnosti od trgovine ljudima u cilju seksualnog izrabljivanja u nizu zemalja članica EU. Srbija je takođe navedena i kao izvor trgovine ljudima u cilju radnog izrabljivanja, pri čemu su najčešća odredišta Rusija i Zajednica Nezavisnih Država (ZND).

Internu trgovinu ljudima nalazimo u cijelom regionu. Glavni i najprimijećeniji oblik trgovine ljudima, kako interno tako i na međunarodnom nivou, ostaje seksualno izrabljivanje. Lokacije na kojima se ono odigrava obuhvataju hotele, motele i iznajmljene kuće. Jedan sagovornik iz Srbije izjavio je da se trgovina ljudima „seli“ iz kafića i barova u privatne stanove i klubove, što je praksa primijećena i u Albaniji i BiH. Kao što je objašnjeno u daljem tekstu, sagovornici iz BiH, Srbije, BJRM i sa Kosova*, kao i ispitanici koji su učestvovali u anketi naglasili su postojanje različitih oblika radnog izrabljivanja poput dječijeg prosjačenja i prinudnog rada u poljoprivredi i na gradilištima.

Kao što je već navedeno, većina identifikovanih žrtava u regionu su mlade žene prodane u seksualno ropstvo. Istaknuti aspekt ovih slučajeva jeste upravo mladost žrtava, koje su često maloljetne. Najviše njih dolazi iz ruralnih oblasti i siromašnih regiona (i urbanih i seoskih sredina). Zajedničke karakteristike slučajeva na Zapadnom Balkanu naizgled uključuju nasilje u porodici, fizičko, psihičko i emocionalno zlostavljanje, zanemarivanje od strane roditelja i ekstremno siromaštvo. U BJRM i na Kosovu*, sagovornici su izjavili da većina žrtava nije imala ni osnovnoškolsko obrazovanje. Naravno, bez komparativnih podataka, ostaje nejasno da li je ovo odlika koja razlikuje one kojima se trguje i one sličnih ekonomsko-socijalnih profila sa kojima to nije slučaj.

Sagovornici su takođe navodili i ko se po njihovom mišljenju bavi trgovinom ljudima. Naglasili su da su ovi trgovci prvenstveno pojedinci, osobe bliske porodicama žrtava (često ljudi koje oni poznaju i kojima veruju) ili članovi malih grupa. Kao što je jedan sagovornik objasnio:

Neki trgovci ljudima su visokoorganizovani, neki rade u malim grupama, za neke se čini da samo iskoriste priliku – kao u slučaju dva brata koji su povelj jednu ženu u Italiju i pokušali da je prodaju drugim kriminalnim organizacijama. Druge male grupe su dobro organizovane, sa jasnim ulogama: oni koji vrbuju žrtve, oni koji ih prevoze i oni koji ih kontrolišu. Ne bi trebalo da zaboravimo da i trgovci prolaze kroz evoluciju (sagovornik u istraživanju, februar 2014).

Takođe su naveli i slučajeve umiješanosti mreža organizovanog kriminala, često u sprezi sa drugim kriminalnim aktivnostima. Sagovornici, naročito oni sa Kosova* i iz BJRM, izjavili su da su trgovci obično dio kriminalnog podzemlja, ali nisu nužno dio mreža organizovanog kriminala. Nedavni izvještaj (Dostić, Gosić, 2013) opisuje trenutne odnose između trgovaca ljudima i organizovanog kriminala kroz tipove krivičnih prestupa. U izvještaju se zaključuje da je pogrešno stavljati znak jednakosti između trgovine ljudima i organizovanog kriminala u Srbiji, kao i u cijelom regionu. Skorašnji statistički izvještaji pokazuju da je Služba za borbu protiv organizovanog kriminala (SBPOK) u Srbiji u periodu 2010–2012. podigla ukupno pet optužnica, pri čemu je šest krivičnih prijava okarakterisano kao slučajevi trgovine ljudima. Ovo je mali procenat (4,34 posto) svih slučajeva trgovine ljudima koji su izašli pred sudove u Srbiji, što nagovještava da većina trgovaca ljudima nije povezana sa organizovanim kriminalom, već da djeluju kao pojedinci ili u manjim grupama, baveći se kriminalnim aktivnostima koje ne obuhvataju veće mreže organizovanog kriminala.

Sagovornici su identifikovali više formata i metoda vrbovanja osoba koje će biti izložene zlostavljanju u trgovini ljudima. Najčešće se obavlja putem ličnog kontakta, ali oglasi, internet i privatne agencije za zapošljavanje takođe služe kao kanali za vrbovanje ljudi za ono što se na kraju ispostavi da je zlostavljanje i trgovina ljudima. Metodi korišćeni za vrbovanje uključuju obećavanje dobrog posla, obećavanje braka (naročito među romskom populacijom), kao i ponudu bijega od teške ili krizne situacije kod kuće (na primjer, razvoda, nasilja u porodici, rasturene porodice ili teške ekonomske situacije). Ovakvo beskrupulozno vrbovanje, kao što su nam objasnili naši sagovornici, podrazumijeva mnogo niže nivo nasilja nego što je ranije bilo uobičajeno na Zapadnom Balkanu, naglašavajući da u nekim slučajevima „postoji dogovor između počinioca i žrtve. Čak imamo slučajeve migracije radi seksualnog rada gde se žena dogovorila sa onim ko je vrbovao da podijele profit 50/50 (tokom određenog perioda), ali onda kad je pokušala da ode, nije joj bilo dozvoljeno“. Drugi je pak sagovornik napomenuo da su mnogi trgovci ljudima promijenili način na koji pokušavaju da kontrolišu one kojima trguju i koje izrabljuju. Umjesto stroge kontrole kretanja i fizičkog nasilja, pribjegavaju

prijetnjama i ucjeni, što često uključuje i članove najbliže porodica žrtava. Pošto sudski postupak zahtijeva da tužilaštvo dokaže da je došlo do prisile, kako bi bilo dokazano da je došlo do trgovine ljudima – ovi ne-fizički oblici prisile komplikuju krivično gonjenje. Ovi podaci sugeriraju da se vrbovanje nastavlja na načine već dobro poznate istraživanjima na polju borbe protiv trgovine ljudima – poznate osobe, male grupe i privatne agencije za zapošljavanje u istoj mjeri, ako ne i većoj, kao i velike kriminalne mreže, vrbuju i izrabljuju ljude koji pokušavaju da pobjegnu od teške situacije kod kuće i traže zaposlenje i nove prilike.

Obrasci i kretanja na polju trgovine ljudima u regionu tako nastavljaju da evoluiraju po pitanju puteva, oblika vrbovanja i umiješanih osoba. Takve promjene predstavljaju stalne izazove za borce protiv trgovine ljudima i naglašavaju potrebu za neprestanim razvojem njihovih aktivnosti, naročito u vezi sa razumijevanjem puteva, vrbovanja, izrabljivanja i žrtava.

Nelegalne migracije u regionu Zapadnog Balkana su sve češće.

Po mnogobrojnim dokumentima, a i sagovornicima, region Zapadnog Balkana iskusio je brze i značajne promjene po pitanju trendova ilegalnih migracija nakon uvođenja bezvignog režima unutar šengenske oblasti EU. Stepem detekcije ilegalnih prelaza granice, i između graničnih prelaza i na njima, porastao je u najvećem dijelu regiona (porast od 33 i 68 procenata u 2012. u odnosu na 2011, FRONTEX, 2013). Procjena FRONTEX-a (Evropska agencija za upravljanje operativnom saradnjom na spoljnim granicama država članica EU) iz 2013. godine pokazuje da drugu godinu zaredom na sigurnost na regionalnim granicama Zapadnog Balkana utiče tok migranata koji se iz Grčke kreću ka drugim državama članicama. Ovaj porast je najviše povezan sa ne-evropskim migrantima koji pokušavaju da preko Grčke dođu do EU, i to prvenstveno sa onima iz Sjeverne Afrike, a potom i iz čitavog niza azijskih zemalja, najčešće Avganistana i Pakistana.

Na osnovu broja otkrivenih ilegalnih prelaza zabilježenih od strane organa vlasti i prijavljenih od strane FRONTEX-a (2013), Srbija je najviše na udaru ilegalnih migracija, pri čemu su 2011. u njoj zabilježena četiri od deset nelegalnih prelaza granice. Po FRONTEX-u (2013), granica između Srbije i BJR Makedonije je mjesto na kojem često dolazi do ilegalnog prelaženja pošto tu prolazi trasa između Grčke i Srbije. FRONTEX (2013) je takođe identifikovao i novi pravac ilegalnog kretanja (što može da stvori prilike za trgovce ljudima) koji počinje na Kosovu*, a zatim nastavlja kroz Crnu Goru, BiH i Hrvatsku.

Sagovornici su naglasili dva aspekta odnosa između ilegalnih migracija i trgovine ljudima: povećanje ilegalnih migracija i njegov uticaj na borbu protiv trgovine ljudima, kao i nedostatak identifikovanih slučajeva među ovim grupama migranata. Prvo, kao što je jedan od sagovornika objasnio, „ilegalne migracije i krijumčarenje ljudi su trenutno veći problem na Zapadnom Balkanu od trgovine ljudima“, što je smanjilo važnost investicija u borbu protiv trgovine ljudima. Tako

je u 2012. godini registrovano 14.000 ilegalnih migranata u Srbiji, nasuprot 42 identifikovana slučaja trgovine ljudima (Izveštaj o napretku EU, 2013). Na primjer, Zakon o upravljanju migracijama u Republici Srbiji, usvojen u novembru 2012. godine, identifikuje Komesarijat za izbjeglice i migracije kao centralno tijelo za razvoj migracionih politika i prakse. Međutim, Komesarijat je u potpunosti odvojen od onih institucija koje se tradicionalno bave trgovinom ljudima u Srbiji i Vlada još nije uspostavila djelotvornu koordinaciju i podršku za druge relevantne institucije koje se bave migracijama, naročito novoosnovane lokalne savjete za migracije (Izveštaj o napretku EU, 2013, strana 49). Sve u svemu, sagovornici su izrazili zabrinutost zbog činjenice da nove i postojeće institucije koje se bave migracijama međusobno ne saraduju na djelotvoran način i ne obraćaju dovoljno pažnje na trgovinu ljudima.

Sagovornici su takođe naglasili i izrabljivačku prirodu velikog broja slučajeva ilegalnih migracija i njihov inherentni potencijal da prerastu u trgovinu ljudima. I sagovornici u istraživanju i FRONTEX, identifikovali su novi trend povezan sa migracijama i trgovinom ljudima, da kriminalne grupe prisiljavaju ilegalne migrante koji im duguju novac da budu vodiči drugim migrantima iz Avganistana i Pakistana koji prolaze kroz region (FRONTEX, 2013). Ovi „vodiči“ žive u tranzitnim oblastima i pomažu drugim migrantima u prolazu, dok ih istovremeno kontrolišu. Kako migranti isplate svoje dugove trgovcima ljudima, „vodiči“ se premještaju na lokacije bliže konačnom odredištu. Takvi aranžmani „u tranzitu“ mogu da potraju nekoliko godina dok dug ne bude u potpunosti otplaćen. Ovi slučajevi ilustruju jedan potpuno novi oblik izrabljivanja i trgovine ljudima koji zahtijeva odgovarajuću reakciju. Onima koji se bore protiv takvih pojava potrebni su odgovarajući resursi kako bi odgovorili na potrebe migranata, uključujući i jezičke i kulturalne kapacitete za zadobijanje njihovog povjerenja i pružanje podrške.

Sagovornici su podcrtali suštinski nedostatak mehanizama za identifikaciju žrtava trgovine ljudima među ilegalnim migrantima. Kad su u pitanju termini kojima su sagovornici najčešće opisivali mehanizme za identifikaciju, u regionu preovlađuju „nedovoljni“ i „nepostojeći“ (vidjeti takođe Tabelu 4: Politike i praksa na polju identifikacije). Jedan sagovornik je napomenuo da su među 14.000 navedenih ilegalnih migranata samo dvoje identifikovani kao žrtve trgovine ljudima i izjavio da „je postalo očigledno da su unutar ove kategorije ilegalnih migranata žene, mladi i djeca u naročito ranjivom položaju i u velikoj opasnosti od raznih oblika izrabljivanja. Međutim, uprkos umjerenim naporima, organi vlasti nisu u stanju da identifikuju slučajeve trgovine ljudima među ovim migrantima“. Tokom 2012. godine, organi vlasti u BJR Makedoniji identifikovali su 682 ilegalna migranta, pri čemu je najviše njih otkriveno na granici sa Srbijom (Izveštaj o napretku EU, 2013). Izveštaj dodatno naglašava da u oblasti ne postoji dovoljno strateškog kapaciteta za hvatanje u koštac sa povećanim brojem migranata koji prolaze kroz nju. Neki sagovornici su istakli da postojeća granična procedura nije djelotvorna po pitanju otkrivanja ilegalnih migracija iz Grčke ka Srbiji. Po državnim zvaničnicima u BJR, organi vlasti nisu identifikovali nijedan slučaj trgovine ljudima među populacijom ilegalnih migranata tokom

prethodnih nekoliko godina. Međutim, podaci iz drugih izvora pokazuju da su ilegalni migranti među najranjivijim grupama kada je u pitanju trgovina ljudima, što sugerira nedostatke u postojećim regionalnim mehanizmima za identifikaciju (IOM, 2013, strana 233).

Dakle, porast ilegalnih migracija predstavlja dvojak izazov na polju borbe protiv trgovine ljudima, time što potencijalno odvraća pažnju sa problema i oduzima resurse, dok istovremeno stvara sve veći prostor u kojem kriminalne mreže dobijaju priliku da na različite načine izrabljaju visokoranjive migrante.

Sagovornici u cijelom regionu prijavljuju povećanje broja slučajeva interne trgovine ljudima, navodeći različita objašnjenja ovog fenomena.

Sagovornici iz Albanije, BiH, Srbije, BJR Makedonije i sa Kosova* identifikovali su internu trgovinu ljudima kao njen trenutno preovlađujući oblik. U svim državama žrtve su uglavnom mlade žene, često maloljetnice. Na primjer, u BJRM je jedno sklonište prihvatilo 88 slučajeva u periodu između 2005. i 2012. godine. Osim jednog dječaka, sve druge žrtve interne trgovine ljudima bile su žene, državljanke BJRM. U Srbiji su tokom 2013. godine identifikovana 92 slučaja, od kojih se 70 posto odnosilo na internu trgovinu ljudima. Iste godine su identifikovana samo četiri slučaja trgovine stranim državljanima (Godišnji izvještaj Republike Srbije za 2013). U BiH, u izvještaju nacionalnog koordinatora stoji „da se čini da postoji trend stalnog porasta broja domaćih žrtava interne trgovine ljudima, dok broj identifikovanih stranih žrtava stagnira“. Kao što ovi primjeri sugeriraju, većina zemalja u regionu preorijentisala se na hvatanje u koštac sa porastom broja slučajeva interne trgovine ljudima.

Sagovornici su ponudili različita objašnjenja za ovakav porast. Kao što se navodi u jednom izvještaju, ovakva promjena fokusa u radu na identifikaciji prouzrokovana je i neskladom između prethodnih definicija trgovine ljudima i situacije na terenu:

Interna trgovina ljudima je dugo vremena bila nevidljiva. Policija se, usljed navale velikog broja stranih državljanke, previše fokusirala na očigledne pokazatelje za identifikaciju žrtava trgovine ljudima kao što su oduzeti pasoši, ilegalni boravak, vidljivi tragovi fizičkog nasilja, ograničena sloboda kretanja i nepoznavanje makedonskog jezika. Ovi pokazatelji nisu tipični za makedonske ili domaće žrtve interne trgovine ljudima (Balkan Act Now, 2013, strana 145).

Kao što citirana izjava sugerira, zvaničnici nisu dovoljno iskusni niti obučeni za prepoznavanje slučajeva interne trgovine ljudima. Pošto je ovaj problem detaljno dokumentovan u regionu, zvanično prepoznavanje ovog pitanja takođe je moglo da doprinese porastu broja identifikovanih slučajeva (Limanovska, 2004, strana 62).

Drugi podaci iz istraživanja pokazuju da je ovaj porast na regionalnom nivou prouzrokovan time što su trgovci ljudima uspjeli da iskoriste prethodni regionalni i podregionalni fokus na slučajeve stranih državljana:

Trgovci ljudima, suočeni sa novom situacijom u regionu, okrenuli su se prema lokalnom tržištu i internoj trgovini ljudima, koristeći nedostatke nacionalnih strategija i zakonskih propisa koji pokrivaju trgovinu ljudima, koji su u datom periodu bili prvenstveno okrenuti ka suzbijanju transnacionalne trgovine ljudima (Balkan Act Now, 2013, strana 145).

Drugi sagovornici krivili su sve gore ekonomske uslove za povećanje broja slučajeva interne trgovine ljudima. Na primjer, navodili su siromaštvo, visoke stope nezaposlenosti i opšte loše socioekonomske uslove kao faktore koji su doprinijeli ovom porastu. Stope nezaposlenosti u regionu su izuzetno visoke (na primjer, preko 30 posto u BJRM i oko 40 posto u BiH), pri čemu je dugoročna nezaposlenost raširena među omladinom, ruralnim stanovništvom i manjinama (naročito ženama, pripadnicama manjinskih grupa), kao i onima sa niskom stručnom spremom. U BJR Makedoniji jedno od desetoro djece ne ide u osnovnu školu, a svako peto ne pohađa srednju, iako je to obavezno.¹¹ Upravo takvo stanje, po mišljenju naših sagovornika, doprinosi porastu slučajeva trgovine ljudima.

Izgleda da se na Zapadnom Balkanu povećava broj slučajeva trgovine ljudima radi različitih oblika radnog izrabljivanja.

Veći broj sagovornika naveo je da broj slučajeva trgovine ljudima radi radnog izrabljivanja raste u celom regionu (isto je navedeno i u više dokumenata). Nacionalni izvještaji o trgovini ljudima i sagovornici iz BiH, Srbije, Albanije, Crne Gore i BJR Makedonije istakli su pojavu radnog izrabljivanja u poljoprivrednom i građevinskom sektoru, koje uključuje prvenstveno muškarce. Procjena sektora rada u BJRM iz 2011. godine otkrila je veliki broj slučajeva radnog izrabljivanja u tekstilnom, turističkom i ugostiteljskom sektoru (Balkan Act Now, 2013, strana 115). Nacionalni pravni okvir i strategije prepoznaju radno izrabljivanje kao rastući problem i bave se njime u relevantnim nacionalnim strateškim dokumentima. Na primjer, Nacionalna strategija BJR Makedonije za borbu protiv trgovine ljudima i ilegalnih migracija za period od 2013. do 2016. prepoznaje da, iako je njen prethodni fokus bio na trgovini ljudima radi seksualnog izrabljivanja, trgovina ljudima uključuje i mnoge druge oblike radnog izrabljivanja koji zahtijevaju izradu „šireg opsega aktivnosti“ (Nacionalna strategija, 2013). Međutim, u praksi, region ne posjeduje mehanizme i usluge potrebne za hvatanje u koštac sa višestrukim oblicima radnog izrabljivanja. Kao što je jedan sagovornik objasnio, do danas „inspektori rada nisu prijavili nijedan slučaj, niti posjeduju zakonske ili zvanične kapacitete da ih prijavljuju“ (sagovornik u istraživanju, mart 2014). Zaista, kao što sugeriše nekoliko dokumenata u ovom istraživanju, tokom prethodnih četiri ili pet godina, ključni akteri iz cijelog regiona počeli su da shvataju da je neophodno da razviju djelotvorne odgovore na različite oblike radnog izrabljivanja.

11 Državni zavod za statistiku, Žene i muškarci u Makedoniji, 2012.

Podaci iz istraživanja takođe navode i značajan broj slučajeva trgovine ljudima radi radnog izrabljivanja žrtava koje su izvođene iz Albanije, BiH i Srbije. Ovdje je uglavnom riječ o državljanima ove tri zemlje koji su bili izrabljivani u inostranstvu. Jedna studija o trgovini odraslim muškarcima u Evropi iz 2010. godine navodi da su žrtve primorane da rade dugi niz sati, izložene povredama na radu i profesionalnim oboljenjima, da im je uskraćena zdravstvena njega, da žive u lošim uslovima i dobijaju oskudnu ili niskokvalitetnu hranu, plaćeni su veoma malo ili uopšte ne primaju nadoknadu za svoj rad, zatočeni su ili im je kretanje ograničeno i trpe fizičko, psihološko i seksualno zlostavljanje (USAID, 2010). Nekoliko sagovornika iz Albanije napomenulo je da postoji značajan broj slučajeva radnog izrabljivanja albanskih radnika u Grčkoj, gdje je masovna deportacija neposredno pred isplatu zarada uobičajeni oblik prevare. Drugi podaci sugerišu da se povećava i broj slučajeva izrabljivanja srbijanskih radnika u inostranstvu. Na primjer, Srbija je tokom 2013. godine identifikovala 22 slučaja radnog izrabljivanja, od čega 12 u Bjelorusiji (Godišnji izvještaj, 2013). U praksi, sagovornici su izrazili zabrinutost da zvaničnici u zemljama odredišta ne prepoznaju ove slučajeve kao oblike trgovine ljudima. To je prinudilo žrtve da „sami sebi plate put kući ili budu deportovani na zahtjev kompanija koje su ih izrabljivale“. Takođe veruju da je Srbija od zemlje odredišta postala „prvenstveno zemlja porijekla za žrtve radnog izrabljivanja, kao i zemlja porijekla i odredišta za seksualno izrabljivanje“ (sagovornik u istraživanju, mart 2014). Podaci iz istraživanja pokazuju da su djelotvorno prepoznavanje ove promjene i kreiranje odgovarajućeg odgovora na nju poprilično kasnili.

Više sagovornika se složilo da bi inspektori rada trebalo da igraju ulogu u otkrivanju i upućivanju potencijalnih slučajeva trgovine ljudima u cilju radnog izrabljivanja. Međutim, način rada i mogućnosti inspekcije rada su još ograničeni. Na primjer, kao što je naglašeno u jednom izvještaju, „u Srbiji, inspektori rada imaju pravo da vrše inspekciju samo kod registrovanih privrednih subjekata“. Pored toga, inspekcija rada raspolaže ograničenim kapacitetima „(250 inspektora rada na oko 324.500 registrovanih privrednih subjekata)“ za nadzor lokacija na kojima bi moglo doći do izrabljivanja (GRETA, 2013, Srbija). Vlada je prepoznala ovaj nedostatak i trenutno je u toku izmjena i dopuna pravila kako bi se inspektorima rada dalo ovlašćenje da „proaktivno“ nadziru preduzeća koja zapošljavaju migrante, kako bi djelotvornije identifikovali i reagovali na slučajeve radnog izrabljivanja.

Zaista, više izvora podataka naglasilo je da najveći broj slučajeva radnog izrabljivanja ne samo da ostaje neotkriven i neprijavljen već, kao što je jedan sagovornik napomenuo, taj oblik izrabljivanja „postoji i raste“. Ono što je, kako se čini, najveći problem, jeste nedostatak odgovarajućeg institucionalnog odgovora na radno izrabljivanje muškaraca u turizmu, poljoprivredi i građevini kao sektorima u kojima najviše dolazi do zloupotreba.

Na Zapadnom Balkanu pojavili su se novi oblici izrabljivanja djece.

Više izvora podataka pominje porast broja slučajeva trgovine djecom u regionu, naročito u svrhu prosjačenja. Posebno se ističe porast broja djece koja prose na ulicama u BiH, BJR Makedoniji, Albaniji i na Kosovu*. Sagovornici u BiH, navodeći primjere iz sopstvenog iskustva i podatke svratišta za djecu kojima rukovodi lokalna NVO, izjavili su da djeca prosjaci, za razliku od prošlosti kada su u pitanju uglavnom bili Romi ili pripadnici drugih manjinskih zajednica, dolaze iz različitih sredina i njihovo prosjačenje organizuju izrabljivači kriminalci. Izveštaji iz Albanije, BiH i sa Kosova*, naglašavaju izrabljivanje djece u obliku prosjačenja u urbanim centrima naročito na semaforima, glavnim šetalištima i trotoarima glavnih ulica. Tokom turističke sezone aktivnost se proširuje na turističke znamenitosti i granične prelaze. „Dječije prosjačenje predstavlja preovlađujući oblik radnog izrabljivanja. U prošlosti, problem djece koja žive i rade na ulici nije bio klasifikovan kao trgovina ljudima“ (BiH, 2010). Kao što ovaj citat nagovještava, organi vlasti počeli su da prepoznaju povezanost dječijeg prosjačenja sa trgovinom ljudima u svrhu radnog izrabljivanja. Ipak, podaci iz istraživanja sugerišu da ne postoji odgovarajući odgovor na mnogobrojne izveštaje o „djeci koja svakodnevno rade na ulici“, i nepostojanje „kompetentnih institucija“ koje bi „ozbiljno intervenisale“ i pružale neophodne usluge (OEBS, 2011).

Drugi oblici izrabljivanja djece u regionu, koje zvaničnici često ne otkriju, uključuju seksualno izrabljivanje. U BiH, na primjer, istraživanja su zabilježila rastući trend u trgovini djecom, radi radnog ili seksualnog izrabljivanja – dječije prosjačenje, ugovoreni brakovi i sl. (*Save the Children*, 2013). Međutim, relevantni akteri unutar sistema često zanemaruju ove oblike trgovine ljudima. Kao što je jedan sagovornik u BiH objasnio:

Usljed nedostatka znanja o problemu i drugim oblicima trgovine ljudima osim seksualnog izrabljivanja i zahvaljujući nepostojanju volje da se preduzmu neophodne mjere borbe protiv trgovine ljudima ili usljed diskriminacije, sistem ne uspijeva da pravilno reaguje na trgovinu djecom ili je sankcioniše na odgovarajući način (sagovornik u istraživanju, februar 2014).

Skorašnji izveštaji ukazuju na sve veću učestalost prisilnog braka kod djece što dovodi do izrabljivanja, pri čemu su romska djeca naročito izložena ovom obliku izrabljivanja (GRETA, 2013, BiH).

Srbija i BJR Makedonija takođe su zabilježile trgovinu djecom radi prisilnog braka. Nacionalna strategija BJR Makedonije za period od 2013. do 2016. identifikovala je ovu pojavu kao novi trend, pri čemu su žrtve isključivo maloljetne Romkinje starosti od 14 do 17 godina (Nacionalna strategija, 2013). Ovaj dokument dalje objašnjava:

Trgovci ili naručioci mladenki su najčešće državljani Srbije ili BJR Makedonije na privremenom radu u EU. Nakon dolaska žrtve u zemlju odredišta ona prvo bude izložena silovanju, mučenju i fizičkom kažnjavanju od strane članova muževljeve porodice, a potom i radnom i seksualnom izrabljivanju (Nacionalna strategija, 2013).

Dok nije potpuno jasno da li ovaj opis predstavlja dominantan trend, podaci iz istraživanja jesu identifikovali trgovinu djecom i njihovo izrabljivanje u regionu kao najproblematičniju oblast koja zahtijeva dodatno istraživanje i angažovanje.

NVO i državni zvaničnici različito percipiraju obim i adekvatnost aktivnosti na polju borbe protiv trgovine ljudima u regionu.

Podaci iz istraživanja ukazuju na jasne razlike između pogleda NVO i državnih zvaničnika na trgovinu ljudima u regionu. Oni imaju različita viđenja obima problema i nivoa reakcija države na njih. Veliki broj sagovornika iz NVO u cijelom regionu naglasio je značaj problema trgovine ljudima i izrazio bojazan da vlade ne pridaju dovoljno pažnje ovom pitanju. Jedan od izvještaja, podržavajući ovo gledište, objašnjava da je „*percepcija* da trgovina ljudima više nije tako veliki problem“ dovela do preraspodjele „eksternih sredstava prethodno dodjeljivanih za aktivnosti obuke (...) na druge prioritete“ (GRETA, 2013, BiH). Jedan sagovornik smatra da je u prošlosti međunarodni pritisak koji je uslijedio nakon Izveštaja SAD-a o trgovini ljudima uticao na to da ona postane prioritet, ali je dodao da „danas nema političkih poena u trgovini ljudima“, što sugeriše da bez spoljnog političkog pritiska vlade u regionu ovaj problem vjerovatno neće uvrstiti u svoje prioritete.

Nasuprot tome, državni zvaničnici u cijelom regionu smatrali su da je problem u opadanju, a naročito su to gledište podupirali smanjenjem broja identifikovanih slučajeva. Jedan od zvaničnika je, dijeleći mišljenje većeg broja svojih kolega, izjavio da „trgovina ljudima više ne predstavlja značajan problem (...) većina policijskih istraga se svodi na granične slučajeve koji budu klasifikovani kao druga vrsta krivičnih prestupa. U većini slučajeva, istraga otkrije da se u slučajevima seksualnog izrabljivanja zapravo radi o dobrovoljnoj prostituciji“.

Više tipova sagovornika takođe je napomenulo da su drugi regionalni problemi bacili trgovinu ljudima „u zapećak“. Regionalni akteri moraju da se bave pitanjima visoke stope nezaposlenosti i opšteg nedostatka mogućnosti, siromaštva, rodne neravnopravnosti, nasilja zasnovanog na rodu i nedostatka politika i institucija socijalne zaštite. Takođe moraju da suzbijaju i sve češće ilegalne migracije, naročito na Kosovu*, u BJR Makedoniji i Srbiji. Ilegalne migracije, naravno, često uključuju i slučajeve trgovine ljudima. Ali sagovornici su generalno smatrali da potreba za dodjeljivanjem resursa ovim širim društvenim izazovima sprečava državne aktere da se fokusiraju na trgovinu ljudima i kreiraju posebne mjere borbe protiv nje.

3.2. Identifikacija i upućivanje

U ovom odjeljku bavimo se postojećim okvirom identifikacije i upućivanja (potencijalnih) slučajeva trgovine ljudima. Ovaj odjeljak je uglavnom opisne prirode i pruža osnovne informacije potrebne za detaljnu diskusiju o nedostacima i prioritetima postupka identifikacije i upućivanja predstavljenu u daljem tekstu. Takođe treba napomenuti i da su se sagovornici gotovo isključivo koncentrisali na identifikaciju tokom prikupljanja podataka. Odjeljak 3.4. uključuje dalje razmatranje upućivanja sa aspekta saradnje među institucijama.

U regionu postoji nekoliko različitih i ponekad nedosljednih sistema za identifikaciju slučajeva trgovine ljudima.

Podaci iz istraživanja ukazuju na to da vlade i institucije na Zapadnom Balkanu posjeduju različite nivoe operacionalizovanih mehanizama za identifikaciju slučajeva trgovine ljudima. Dok je skoro 60 posto ispitanika prijavilo potpuno funkcionalnu zvaničnu definiciju trgovine ljudima u njihovoj zemlji ili regionu, samo oko 30 posto pomenulo je SOS telefonske linije i TMU (transnacionalni mehanizmi za upućivanje) koji podržavaju tu funkcionalnost. U mnogim slučajevima, ispitanici su naveli da su ključni identifikacioni mehanizmi – formalne politike, nacionalni mehanizmi za upućivanje, nacionalni standardi – samo djelimično operativni (i to 38, 37, i 41 posto – tim redoslijedom). Ovi podaci sugerišu postojanje izvjesnih nedostataka i potencijalno neodgovarajućih načina za identifikaciju žrtava trgovine ljudima i pružanje podrške.

Tabela 4: Politike i praksa na polju identifikacije

	Potpuno operativne	Djelimično operativne	Nisu operativne	Nisu uspostavljene	Ne znam
Zvanična politika o tome ko može da identifikuje žrtve trgovine ljudima	54.6	38.1	3.1	1.0	3.1
Zvanična definicija TLj	58.8	29.9	5.2	4.1	2.1
Smjernice za snimanje situacije	45.7	35.1	7.4	8.5	3.2
SOS telefonske linije	31.2	18.6	6.8	19.4	24.1
NMU	51.0	36.5	6.3	2.1	4.2
TTMU	31.6	40.8	11.2	6.1	10.2
Nacionalni standardi za postupanje sa ŽTLj	47.9	40.6	2.1	4.2	5.2
Prikupljanje povratnih informacija od ŽTL	27.4	25.3	5.3	23.2	18.9

Izvor: Anкета ključnih aktera (Procjena potreba IOM i SB 2014)

Napomena: Tabela pokazuje procenete po redovima; zbir cifara u svakom redu iznosi 100 posto; pri izračunavanju procenata podaci koji nedostaju nisu uzeti u obzir.

Intervjui su takođe otkrili i neke nedosljednosti i nedostatke u načinima identifikacije i definisanja slučajeva trgovine ljudima. Nekoliko ključnih aktera napravilo je razliku između navodnog slučaja trgovine ljudima, pri čemu žrtva ima pristup početnoj pomoći dok čeka na zvaničnu potvrdu svog statusa i zvanično identifikovane žrtve koja ima pravo na dugotrajniju pomoć. Takođe, ovu razliku su u praksi primijenili na više načina: u Albaniji, na primjer, postoje detaljni *Standardni operativni postupci (SOP) za identifikaciju i upućivanje žrtava ili potencijalnih žrtava trgovine ljudima* koji pokrivaju sve oblike izrabljivanja i interne i eksterne trgovine ljudima. SOP je 2011. godine osmislila Jedinica za borbu protiv trgovine ljudima – Kancelarija nacionalnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima. Ovi postupci uključuju pokazatelje za inicijalnu identifikaciju koju prati zvanična putem „formalnog obrasca za intervju“ (priloženog uz Sporazum o nacionalnim mehanizmima za upućivanje). Ovaj upitnik potrebno je koristiti za zvaničnu identifikaciju slučajeva trgovine ljudima. Sporazum o nacionalnim mehanizmima za upućivanje zahtijeva da svi akteri uključeni u zvaničnu identifikaciju koriste ovaj obrazac (SOP, 2011). Ministarstvo zdravlja je, uz podršku Jedinice za borbu protiv trgovine ljudima i IOM-a, a sa ciljem podizanja kapaciteta drugih aktera u borbi protiv ove pojave, u SOP dodalo smjernice za zdravstvene radnike o načinima identifikacije žrtava. Uprkos ovim naporima, zdravstveni sektor do danas nije identifikovao niti uputio ni jedan jedni slučaj (GRETA, 2011).

U BiH, organi vlasti primjenjuju različite kriterijume za identifikaciju u zavisnosti od toga da li je potencijalna žrtva domaći ili strani državljanin. Glavni organi koji se bave početnom identifikacijom slučajeva jesu Služba za poslove sa strancima i Ministarstvo sigurnosti.¹² Kod domaćih slučajeva, *Pravila o zaštiti žrtava i svjedoka žrtava trgovine ljudima državljana Bosne i Hercegovine* zahtijevaju da bilo koja institucija, NVO, fizičko ili pravno lice koje *posumnja* da je određena osoba žrtva trgovine ljudima mora momentalno da obavijesti Državnu agenciju za istrage i zaštitu (*State Investigation and Protection Agency – SIPA*) i Državno tužilaštvo.¹³ Po istom pravilniku, upravo su Državno tužilaštvo, Državna agencija za istrage i zaštitu i sudovi ti koji su zaduženi za zvaničnu identifikaciju slučajeva domaće trgovine ljudima zasnovanu na informacijama prikupljenim od strane organa policije i tužilaštva i „dobrovoljnog razgovora“ sa potencijalnom žrtvom. Državno tužilaštvo, Državna agencija za istrage i zaštitu i sudovi započinju postupak zvanične identifikacije slučaja trgovine ljudima samo kad vjeruju da postoji dovoljno dokaza za pokretanje krivičnog postupka.

Za slučajeve trgovine stranim državljanima u BiH, *Pravilnik o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima* uključuje definisane pokazatelje trgovine ljudima koji između ostalog podrazumijevaju, na primjer, mjesto i uslove u kojima je osoba otkrivena, psihofizičko stanje osobe, posjedovanje putnih ili ličnih isprava.¹⁴ Ovlašćeni službenik Službe za poslove sa strancima provodi razgovor sa mogućom žrtvom

12 Pravilnik o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima, (Službeni glasnik BiH, br. 32/02 i 102/09), Ministarstvo sigurnosti, Sarajevo, 2004.

13 Pravila o zaštiti žrtava i svjedoka žrtava trgovine ljudima državljana Bosne i Hercegovine, Savjet ministara BiH, 2007.

14 Pravilnik o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima, op. cit.

kako bi verificovao prisustvo ovih pokazatelja. Podaci iz istraživanja, međutim, ukazuju na to da relevantni akteri ne primjenjuju dosljedno pravila i smjernice identifikacionog postupka i da je identifikacija shodno tome pomalo proizvoljna. Zaista, neki sagovornici nisu bili svjesni postojanja bilo kakvog specifičnog pravila, liste za provjeru ili standardnog postupka vezanog za identifikaciju žrtava. Ovo je dovelo do situacije da različita tijela mogu više puta da ispituju potencijalne žrtve (GRETA, 2013 BiH).

Na Kosovu*, postojeće SOP (2008) omogućavaju različite načine identifikacije slučajeva trgovine ljudima, uključujući i preko privatnih građana, policijskih službenika, imigracionih službi, same žrtve, drugih žrtava, porodice ili poznanika, inspektora rada, nevladinih ili međunarodnih organizacija (lokalnih ili globalnih), zdravstvenih radnika, zaposlenih u ambasadama ili konzulatima, prevoznika itd. Kao što je definisano u Zakonu o sprečavanju i borbi protiv trgovine ljudskim bićima i zaštiti žrtava,¹⁵ nakon toga su „policijske jedinice, tužilaštvo, žrtvin advokat i centri za socijalni rad, u skladu sa SOP kreiranim od strane ovlašćenih organa vlasti“ zaduženi za zvaničnu identifikaciju slučaja. Međutim, u praksi su sagovornici naveli da većinu slučajeva identifikuje policija. Postojeća nacionalna strategija, Akcioni plan za borbu protiv trgovine ljudima za period 2011–2014 (2011) i SOP (2008) dozvoljavaju inspekciji rada, graničarima i konzularnim odjeljenjima da identifikuju i prijave slučajeve trgovine ljudima. Međutim, kako je objasnio jedan od sagovornika, „specifična upravna uputstva za provođenje ovih postupaka uz pomoć kojih bi oni postali operativni još uvijek nisu formulisana i usvojena“, tako da opet dolazimo do zaključka da pisana pravila nisu prevedena u operativne mehanizme.

Po standardnim operativnim postupcima (2008) BJR Makedonije, za identifikaciju slučajeva trgovine ljudima odgovorni su Jedinica za borbu protiv trgovine ljudima i krijumčarenje migranata Ministarstva unutrašnjih poslova i/ili centri za socijalni rad (CSR). Po SOP, zaposleni na graničnim prelazima dužni su da obavijeste Jedinicu ukoliko posumnjaju na trgovinu ljudima. Kao što je već pomenuto, i CSR imaju ovlašćenja da identifikuju slučajeve trgovine ljudima, naročito među djecom sa kojom rade. Ukoliko NVO identifikuje neku žrtvu, zaposleni imaju pravo samo da tu osobu upute u nadležnu jedinicu MUP-a, pošto jedino državni službenici imaju ovlašćenje da započnu zvanični postupak identifikacije.

U Crnoj Gori nalazimo još jednu varijantu procesa identifikacije. Ovdje je Direkcija policije zadužena za identifikaciju potencijalnih slučajeva trgovine ljudima. Međutim, po jednom sagovorniku, policija ne dijeli na transparentan način sa drugim akterima kriterijume na osnovu kojih identifikuje žrtve. Pored toga, pokazatelji za ranu identifikaciju (uključujući i one za zdravstvene radnike) kreirani su u saradnji sa OEBS-om (Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju). Ovi pokazatelji bili su formulisani u obliku „džepne kartice“, koja je bila na raspolaganju svim institucijama koje su učestvovalе u provođenju Sporazuma o saradnji, uključujući i graničnu policiju (GRETA, 2012). Po otkrivanju potencijalnog

15 Zakon No. 04/L-218 o sprečavanju i borbi protiv trgovine ljudskim bićima i zaštiti žrtava.

Vidjeti: http://www.mpb-ks.org/repository/docs/Ligji_kunder_trafikimit-_Anglisht.pdf.

slučaja trgovine ljudima, policijski službenici obavještavaju Službu za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije koja preuzima slučaj. Potencijalna žrtva ima status „oštećene strane“ u skladu sa Krivičnim zakonom i smatra se mogućom žrtvom trgovine ljudima. Jedino kad sud optužena lica proglasi krivim za trgovinu ljudima ova potencijalna žrtva dobija i zvanični status.

Tokom 2012. godine Vlada Republike Srbije osnovala je Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudskim bićima sa ciljem da se bavi identifikacijom i upućivanjem u ovakvim slučajevima (GRETA, 2013, Srbija). U Centru se nalazi Kancelarija za koordinaciju zaštite žrtava trgovine ljudima, čija se nadležnost dijelom poklapa sa ovlašćenjima bivše Agencije. Centar je nezavisna institucija pod jurisdikcijom Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike, i stoga identifikacija počiva na pristupu zasnovanom na socijalnoj zaštiti. Identifikaciju žrtava trgovine ljudima započinju policija, centri za socijalni rad, NVO, skloništa za žrtve nasilja u porodici, centri za djecu bez roditeljskog staranja ili druge relevantne strukture. Tijelo ili osoba koja naiđe na potencijalni slučaj trgovine ljudima šalje početne informacije Centru za zaštitu žrtava trgovine ljudskim bićima. Po podacima kojima Centar raspolaže, oko 80 posto slučajeva bude identifikovano od strane policije. Ovo potvrđuju i statistički podaci na državnom nivou – 73 posto slučajeva identifikuje policija, a 23 Centri za socijalni rad (Godišnji izvještaj Republike Srbije, 2013).

Srbija, međutim, ne poseduje zvanični protokol za identifikaciju slučajeva trgovine ljudima i po riječima više sagovornika „postupak je nejasan, a previše ljudi iz institucija nije upoznato sa radom Agencije za koordinaciju zaštite žrtava trgovine ljudima i njenim ovlašćenjima“. Prema izvještajima (GRETA, 2013, Srbija) i sagovornicima, u maju 2012. godine sačinjen je nacrt Pravilnika o zaštiti žrtava trgovine ljudima u okvirima sistema socijalne zaštite, ali u vrijeme ove procjene još nije bio stupio na snagu. Usljed nedostatka zvanično usvojenih smjernica o identifikaciji, ključni sagovornici su izjavili da postoje određeni interni kriterijumi, koji međutim nisu zvanično odobreni ili usvojeni. Ova pravila se trenutno revidiraju u okviru projekta podržanog od strane IOM/SDC i očekuje se da će uskoro biti usvojene smjernice koje odražavaju zahtjeve po pitanju sadržaja.

Neke oblasti se takođe oslanjaju na SOS linije kao metod za identifikaciju žrtava. Dok tačan format ovih telefonskih linija varira u zavisnosti od države, sagovornici ih nisu smatrali naročito djelotvornim po pitanju otkrivanja slučajeva. Međutim, ne postoje nikakvi konkretni podaci o procentu slučajeva u regionu u kojima su se žrtve javile na SOS linije, iako se čini da je taj broj svugdje nizak. Albanija je jedna od zemalja koja ima SOS liniju za žrtve trgovine ljudima, koja je besplatna i dostupna 24 časa dnevno. U BiH, kako je izjavio jedan od sagovornika, „različite NVO su uspostavile SOS linije za žrtve trgovine ljudima u ranim fazama pojavljivanja ovog problema. Međutim, oni su zavisili od eksternog finansiranja i linije su ukinute čim su sredstva potrošena. Sama vlada nikad nije osnovala nacionalnu SOS liniju“. Doduše, jedan sagovornik je napomenuo da postoji NVO koja vodi SOS liniju za žrtve svih vrsta zločina koja je dostupna 24 časa dnevno i gdje su pozivi besplatni, dok drugi NVO zajedno sa Ministarstvom sigurnosti vodi

SOS liniju gdje građani mogu anonimno da prijave zločine ili sumnjive aktivnosti. U BJR Makedoniji postoje dvije SOS linije koje vodi nevladin sektor: fiksni broj za pozive iz inostranstva i besplatni poziv za razgovore unutar zemlje. Obje rade samo od 8 do 20 časova. U Srbiji postoji SOS linija za pomoć potencijalnim žrtvama trgovine ljudima koju vodi jedna NVO. Sagovornici su napomenuli da su putem ove linije „zabilježena samo dva slučaja žrtava trgovine ljudima koje su uspjele da nazovu naš broj dok su bile u izrazito nasilnom okruženju“ tokom proteklih osam godina. Centar za zaštitu i pomoć žrtvama trgovine ljudima uspostavio je nonstop telefonsku liniju za osobe kojima je potrebna pomoć u slučajevima trgovine ljudima. Iako je prvobitna namjera bila da pozivi na ovaj broj budu besplatni, to nije slučaj. Drugi sagovornici su napomenuli da su žrtve koje nisu bile u neposrednoj opasnosti zaista i identifikovane uz pomoć ove linije. Što se Crne Gore tiče, lokalni NVO uspostavio je nonstop SOS liniju za osobe koje su u opasnosti da postanu žrtve trgovine ljudima. Na Kosovu* je uz pomoć OEBS-a uspostavljena besplatna SOS linija koja služi kao tačka kontakta za žrtve trgovine ljudima i nasilja u porodici.

Iako praksa značajno varira od države do države, podaci iz istraživanja pokazuju da su sve uspostavile neke načine za identifikaciju slučajeva trgovine ljudima. Sagovornici smatraju da većina postojećih identifikacionih postupka i procesa ne obuhvata ključne pokazatelje trgovine ljudima, što ih čini nepotpunim i u nekim slučajevima nedjelotvornim. Uspostavljeni kriterijumi takođe obično pate od dva dodatna problema: (1) identifikacioni kriterijumi i mehanizmi su nedosljedni, što otežava prekograničnu saradnju u cilju identifikacije slučajeva i (2) sami identifikacioni kriterijumi obično „ne drže korak sa aktivnostima trgovaca ljudima“ i njihovom sposobnošću zbog prilagođavanja „novim zakonima i politikama, prilagođavanja koje je mnogo brže od mjera aktera koji se bore protiv trgovine ljudima“, kako je izjavio jedan sagovornik, a što je detaljnije objašnjeno u odjeljku 3.5. (Brunovski, 2007).

Identifikacioni mehanizmi imaju određene slabe tačke, uključujući i pretjerano oslanjanje na policiju, nedosljednosti po pitanju definicija i institucionalna ograničenja.

Policija predstavlja ključnog aktera na polju identifikacije žrtava trgovine ljudima u cijelom regionu. Iako neki akteri dozvoljavaju drugim sektorima da učestvuju u identifikaciji, to se ne dešava često u praksi. Sagovornici širom regiona naročito su naglasili da inspekcija rada ne posvećuje dovoljno pažnje pitanju trgovine ljudima (vidjeti relevantne nalaze).

Pored nedostatka angažmana inspekcije rada, sagovornici su primijetili i nekoliko institucionalnih ograničenja koja ometaju uspješnu identifikaciju slučajeva trgovine ljudima. Iz više izvora čuli smo mišljenje da pravljenje razlike između kršenja zakona o radu, nelegalnog rada, prevare i pronevjere od slučajeva radnog izrabljivanja i trgovine ljudima radi prinudnog rada predstavljaju problem

za tužioce, policajce i inspektore rada u cijelom regionu. Različita tumačenja značenja dodatno otežavaju prekograničnu saradnju: na primjer, ono što se u jednoj državi smatra trgovinom u drugoj predstavlja „samo“ kršenje zakonu o radu. Kao što je napomenuto u jednom izvještaju (ICMPD, 2013), međunarodno pravo u ovom pogledu nudi tek nekoliko smjernica. Na primjer, definicija trgovine ljudima u cilju radnog izrabljivanja data u Palermo protokolu, koju su mnoge zemlje prevele u nacionalne zakone bez daljih objašnjenja, i dalje ostavlja prostora za interpretaciju. Isto važi i za definiciju prinudnog rada datu u Konvenciji Međunarodne organizacije rada o prinudnom radu, 1930 (No. 29).¹⁶

Još jedan bitan problem identifikovan od strane sagovornika jeste efekat stalne promjene zaposlenih, naročito po pitanju identifikacije slučajeva. Ključni sagovornik iz BiH, na primjer, primijetio je da su sve agencije i institucije koje se bore protiv trgovine ljudima dobile smjernice za identifikaciju i obuku za njihovu upotrebu i primjenu, te bi trebalo da ih već koriste. Često restrukturisanje i promjene zaposlenih doveli su do nedosljedne obuke i primjene po pitanju smjernica. Slično tome, podaci iz istraživanja (sagovornici i dokumenti) pokazuju da česte promjene i nedostatak obuke novih zaposlenih predstavljaju najveću prepreku na polju dosljedne identifikacije slučajeva trgovine ljudima u Albaniji (NCATS, 2011).

Činjenica da inspektori rada ne učestvuju u identifikaciji i da radno izrabljivanje nije uvršteno u definicije trgovine ljudima predstavlja ključnu prepreku na polju identifikacije slučajeva i provođenja sveobuhvatnih mjera borbe protiv ove pojave.

U cijelom regionu policijske snage predstavljaju primarne aktere zadužene za identifikaciju slučajeva trgovine ljudima. Iako neke države omogućavaju drugim sektorima da učestvuju u identifikaciji, to se ne dešava često u praksi. Podaci prikupljeni tokom istraživanja pokazuju da ovo naročito predstavlja problem za inspektore rada koji nisu obučeni u ovoj oblasti i ne poklanjaju pažnju identifikaciji potencijalnih žrtava.

Istovremeno su naši sagovornici prepoznali i da inspektori rada mogu da igraju važnu ulogu u procesu identifikacije. Oni najlakše i najredovnije mogu da uđu u radnu sredinu pošto inspekcije i kaznene mjere u vezi sa nepravilnostima u ugovorima o radu migranata zauzimaju najveći dio godišnjeg izveštaja svih inspekcija (OEBS, 2011). Međutim, sagovornici iz cijelog regiona primijetili su da u praksi inspektori rada uopšte ne učestvuju u identifikaciji i da inspekcijama nedostaju obuka i kapaciteti za prepoznavanje slučajeva trgovine ljudima.

Definisanje veze između trgovine ljudima i trgovine ljudima u cilju radnog izrabljivanja predstavlja još jednu prepreku formulisanju uspješnih mjera borbe protiv trgovine ljudima u regionu. Dok funkcionalna razlika između ova dva termina

¹⁶ Konvencija (br. 29) o prinudnom radu, usvojena 28. juna 1930. od strane Generalne konferencije MOR-a na jenoj 14. sesiji, stupila na snagu 1. maja 1932., u skladu sa članom 28.

zapravo ne postoji, Palermo protokol, koji su mnoge države inkorporisale u svoje zakonodavstvo, ne daje jasne smjernice za razumijevanje njihove različitosti ili sličnosti (ICMPD, 2013). Iz više izvora čuli smo mišljenje da pravljenje razlike između kršenja zakona o radu, nelegalnog rada, prevare i pronevjere – od slučajeve radnog izrabljivanja i trgovine ljudima radi prinudnog rada – predstavljaju problem za tužioce, policajce i inspektore rada u cijelom regionu. Navedene različite operacione definicije otežavaju saradnju. Upitani kako bi riješili ovaj problem, sagovornici nisu pozivali na formulisanje same jedinstvene definicije, već su naglasili značaj angažovanja inspektora rada u procesu identifikacije, izgradnje njihovih kapaciteta za prepoznavanje izrabljivanja i pružanja jasnih smjernica o mogućim odgovorima na slučajeve trgovine ljudima i izrabljivanja kad ih uoče.

3.3. Podrška i usluge

U ovom odjeljku predstavljamo nalaze u vezi sa zaštitom i podrškom žrtvama trgovine ljudima. One se fokusiraju na pitanja koja prožimaju više oblasti i pojavljuju se u cijelom regionu i u raznolikim izvorima podataka. Prvo ćemo se koncentrisati na generalno pružanje pomoći žrtvama, a potom ćemo elaborirati četiri pitanja: dostupnost perioda refleksije i predaha, pristup nadoknadi, razlike u dostupnosti, kao i kvalitet usluga za različite grupe.

Pomoć žrtvama uglavnom se svodi na skloništa koja vode NVO. Nijedna država nema posebno sklonište za muškarce ili djecu žrtve trgovine ljudima.

Oblici podrške žrtvama u cijelom regionu imaju neke zajedničke ključne karakteristike – pružaju ih NVO, zasnivaju se na skloništima, finansiraju se iz eksternih izvora i dostupni su samo ženama i djeci. NVO, a ne vlade, obezbjeđuju pristup ili upućivanje za skoro sve usluge dostupne žrtvama trgovine ljudima. Neka skloništa su namijenjena isključivo žrtvama trgovine ljudima, dok druga pružaju pomoć i širim grupama. Ova skloništa se, uz nekoliko bitnih izuzetaka, uglavnom finansiraju iz donatorskih sredstava i pružaju različite tipove usluga – od smještaja do zaštite i pomoći, kao i usluga i reintegracije. U Bosni postoji najveći broj skloništa, čak sedam, dok Albanija pruža najširu lepezu usluga. Međutim, ono što u regionu nedostaje jeste bilo kakvo sklonište namijenjeno muškim žrtvama trgovine ljudima.

Sagovornici u cijelom regionu govore o dostupnosti podrške i usluga za žrtve trgovine ljudima putem skloništa koja vode NVO. Po GRETA izveštaju za BiH iz 2013. godine, Vlada ove zemlje je od 2010. obezbijedila sredstva za dvije NVO kako bi vodile skloništa za žrtve trgovine ljudima, kao i za još dvije koje pružaju pomoć van skloništa. U Albaniji se podrška žrtvama pruža uglavnom kroz četiri specijalna skloništa, pri čemu je jedno državno, a ostala tri vode NVO. Sve ove ustanove dio su nacionalnog mehanizma za upućivanje. Pomoć je

besplatna i podrazumijeva smještaj, medicinsku pomoć, psihološko savjetovanje i personalizovane programe reintegracije koji mogu da obuhvate stručnu obuku, pomoć u traženju posla i šemu mikrokredita koja pomaže žrtvama da započnu sopstveni biznis. Žrtve mogu da biraju sklonište, mada se one koje su zabrinute za svoju bezbjednost ohrabruju da odu u državnu ustanovu (Nacionalni centar za prijem) u kojoj postoji veći nivo bezbjednosti. Srbijanske NVO obezbjeđuju utočište, smještaj, pomoć pri dobijanju ličnih isprava, pristup medicinskoj i psihosocijalnoj podršci, kao i pravnu pomoć, u zavisnosti od obezbijeđenih sredstava (*Balkan Act Now*, 2013). Crna Gora ima jedno specijalizovano sklonište za žrtve trgovine ljudima koje obezbjeđuje hranu, odjeću, predmete za ličnu higijenu i lijekove (GRETA, 2012). Ova skloništa se uglavnom finansiraju od strane donatora, izuzev u slučaju Albanije, Crne Gore i BJR Makedonije, u kojima su skloništa djelimično podržana iz državnog budžeta. U BJR Makedoniji država takođe obezbjeđuje i male, konkurentne godišnje grantove za pet NVO – i tako djelimično podržava njihov rad sa skloništima.

Periodi za refleksiju i predah i dozvole za privremeni boravak dostupni su žrtvama, ali često samo ako saraduju sa organima vlasti.

U bar pola razmatranih država stranim žrtvama trgovine ljudima obezbijedene su dozvole za privremeni boravak i period za refleksiju tokom kojeg mogu da razmisle o podnošenju krivične prijave protiv trgovaca. U mnogim slučajevima, vlade tjeraju žrtve da saraduju sa organima vlasti u istrazi i podizanju optužnice – prije nego što im dozvole pristup uslugama. Albanija, na primjer, dodjeljuje dozvolu za privremeni boravak za sve potencijalne žrtve trgovine ljudima na period od tri meseca do godine dana, sa mogućnošću obnove. Ova dozvola se izdaje nezavisno od njihove volje da saraduju sa vlastima. Zakon takođe nalaže da strani državljanin ne smije da bude uklonjen sa državne teritorije prije nego što dobije pristup socijalnim uslugama i opciju da zatraži dozvolu za privremeni boravak i potom bude ispitan od strane policije ili tužilaštva. U Crnoj Gori, po Zakonu o strancima, strani državljanin koji je bio žrtva trgovine ljudima ima pravo na dozvolu za privremni boravak po humanitarnom osnovu. Ova dozvola se dodjeljuje na period od tri mjeseca do godinu dana. Zakon ne zahtijeva da žrtve saraduju u istrazi ili krivičnom gonjenu trgovaca ljudima kao uslov za dobijanje dozvole (GRETA, 2012). U BiH, strane žrtve trgovine ljudima, prije nego što budu vraćene u zemlju porijekla, imaju pravo na period refleksije od 30 dana (OEBS, 2012). Ukoliko su dobili status žrtve trgovine ljudima i ukoliko je podnesena krivična prijava, imaju pravo na privremeni boravak po humanitarnom osnovu u periodu do šest mjeseci u svrhu zaštite, oporavka i vraćanja u zemlju porijekla. Ipak, drugi podaci prikupljeni tokom istraživanja ukazuju na to da „u praksi se boravišna dozvola dodjeljuje samo onim žrtvama trgovine ljudima koje su identifikovane u sklopu definicija datih u krivičnom zakoniku“ (GRETA, 2013 BiH). Drugim riječima, dodjeljivanje dozvole za privremeni boravak zavisi od podnošenja optužnice za trgovinu ljudima.

U BJR Makedoniji, Srbiji i na Kosovu*, organi vlasti primjenjuju restriktivnije prakse, pa žrtve moraju da učestvuju u istrazi i krivičnom gonjenju trgovaca prije nego što dobiju period za refleksiju i dozvolu za privremeni boravak. U BJRM, na primjer, obezbjeđivanje dozvole za privremeni boravak uslovljeno je saradnjom sa organima vlasti – dozvola omogućava period za refleksiju u trajanju do 60 dana za strane državljane i do 30 za domaće, nakon čega mogu dobiti i privremeni boravak u periodu do 6 mjeseci koji može biti produžen u slučaju učešća u dužem sudskom postupku (*Balkan Act Now*, 2013). U Srbiji, strani državljani dobijaju tromjesečnu dozvolu, a da nisu zvanično obavezani da saraduju sa policijom i tužilaštvom. U praksi se, međutim, ovi periodi za refleksiju i oporavak rijetko poštuju i „žrtve su često izložene direktnom i indirektnom pritisku da svjedoče na sudu“ (*Balkan Act Now*, 2013). Zaista, neki od srbijanskih sagovornika primijetili su da žrtvama trgovine ljudima nije dozvoljeno da odbiju da saraduju sa policijom i tužilaštvom ili učestvuju u sudskom postupku. Po standardnim operativnim postupcima na Kosovu* (2008), žrtvama trgovine ljudima treba ponuditi period refleksije koji će im dati vremena da se oporave i stabilizuju prije nego što odluče šta bi željeli da učine dalje. Ovaj period potrebno je obezbijediti za svaku osobu za koju se sumnja da je žrtva trgovine ljudima, bez obzira na njenu volju da saraduje kao svjedok i bez obzira na to da li je protiv počinioca podnesena krivična prijava. Nakon perioda refleksije treba da uslijedi i izdavanje dozvole za privremeni boravak. Međutim, u praksi su dozvole davane samo onima koji su bili voljni da svjedoče, a u suprotnom bi bili deportovani.

Stoga možemo zaključiti da, iako u cijelom regionu postoje mogućnosti za pružanje perioda za refleksiju i izdavanje dozvola za privremeni boravak, mnoge države primoravaju žrtve da saraduju sa organima vlasti kako bi imale pristup ovim uslugama. Ovakva prinuda nije u skladu sa priznatim standardima i konvencijama kojih su zemlje Zapadnog Balkana potpisnice.¹⁷

Mali broj žrtava je primio bilo kakvu odštetu, bilo od trgovaca ljudima ili države, očigledno usljed složenih ili nefunkcionalnih procedura, odsustva pravne podrške, a u nekim slučajevima i aktivnog obeshrabrivanja od strane organa vlasti.

U cijelom regionu postoji mali broj dokumentovanih slučajeva u kojima su žrtve trgovine ljudima zapravo dobile odštetu bilo od trgovaca, bilo od države (za razliku od formalno dodijeljene odštete). Iako odšteta za žrtve postoji kao pravna praksa u svim pravosudnim sistemima, podaci prikupljeni tokom istraživanja pokazali su da postoje značajne prepreke da se ona isplati. Tačnije, procedure za traženje odštete su u više država disfunkcionalne i pretjerano složene, ne postoji pravna podrška za one koji je traže, a u nekim slučajevima se čak čini i da organi vlasti aktivno obeshrabruju žrtvu od tog postupka.

¹⁷ Konvencija Savjeta Evrope o aktivnostima borbe protiv trgovine ljudskim bićima, 2005, član 13–14.

Podaci prikupljeni tokom istraživanja ukazuju na specifične izazove po pitanju postupka traženja odštete i podrške žrtvama tokom njega u Albaniji, Bosni i Srbiji. U albanskim zakonima nalazimo nekoliko odredbi koje regulišu pravo žrtve trgovine ljudima da traži odštetu. Međutim, ovi zakoni zahtijevaju da taj postupak bude u potpunosti odvojen od bilo kakvog krivičnog gonjenja trgovaca, a pri tome ni država ni NVO ne pružaju žrtvama pomoć u traženju odštete. Dalje, što je možda iznenađujuće, podaci sugerišu da žrtve same moraju da finansiraju svoju građansku tužbu i potom plate jedan posto bilo koje odštete državi. U jednom skorašnjem slučaju, sud je žrtvi trgovine ljudima dodijelio odštetu od 40.000 evra, ali ona nije mogla da pristupi tom novcu, jer nije bila u stanju da unaprijed plati obavezne sudske troškove.

U BiH i Srbiji takođe postoje značajne prepreke u procesu traženja odštete putem građanskih parnica. BiH daje žrtvama trgovine ljudima pravo da traže odštetu od trgovaca tokom krivičnog postupka. Izveštaji pokazuju da se takva potraživanja u praksi obeshrabruju, pošto bi njihovo razmatranje odložilo donošenje presude u krivičnom slučaju. Zbog toga se žrtvama navodno savjetuje da odštetu traže putem građanske parnice. Međutim, u praksi to izabere veoma mali broj žrtava zbog dužine građanskih parnica i činjenice da teret dokaza počiva na žrtvi. Po predstavnicima pravosuđa, trenutni zakonski propisi ne pružaju dovoljno mogućnosti za odluku o naplaćivanju odštete od počinioca tokom krivičnog postupka. U Srbiji je prva presuda kojom se dodjeljuje odštetu žrtvi trgovine ljudima donijeta tek nedavno (u februaru 2014). Da bi dobila odštetu žrtva je bila primorana da svjedoči protiv trgovaca ljudima koji su je seksualno izrabljivali niz godina, tokom krivičnog postupka koji je trajao četiri godine. Cijeli proces je potrajao više od sedam godina, što je za žrtvu predstavljalo izuzetnu traumu i oduzelo joj veoma mnogo vremena.¹⁸

Kao što ovi primjeri pokazuju, postojeći mehanizmi za potraživanje odštete ne podržavaju pravo žrtve da traži i dobije odštetu za izrabljivanje. Ovi nedjelotvorni postupci obeshrabruju žrtve od traženja sopstvenih prava i potencijalnih načina da isprave posljedice zlostavljanja koje su pretrpjele.

U regionu postoji lepeza usluga i oblika podrške za žrtve trgovine ljudima. Kvalitet i obim ovih usluga varira u zavisnosti od tipa trgovine – unutar države, na međunarodnom nivou ili u svijetu rada.

U anketi su ključni akteri identifikovali najvažnije tipove podrške i usluga dostupne žrtvama trgovine ljudima u regionu. One u najvećem broju uključuju punu ili djelimično adekvatnu procjenu rizika (70 posto), zdravstvenu njegu (73 posto) i psihosocijalne usluge (76 posto) – Tabela 5.

¹⁸ Izvor: Holandski Helsinški komitet. Vidjeti: http://www.nhc.nl/en/news/First_Judgment_Awarding_Compensation_for_A_Victim_of_Trafficking_in_Serbia_Issued_and_Executed.html?id=225.

Tabela 5: Usluge podrške dostupne u regionu (u neobrađenim procentima)

	Potpuno odgovarajuće	Donekle odgovarajuće	Odgovarajuće samo za neke grupe	Neodgovarajuće	Potpuno neodgovarajuće	Ne znam
Kratkoročni boravak u skloništu	34.7	24.5	20.4	4.1	2.0	14.3
Dugoročni boravak u skloništu ili drugom smještaju	30.6	22.8	19.2	6.2	2.1	19.2
Zdravstvena njega	31.6	41.8	12.2	9.2	0.0	5.1
Psihosocijalne usluge	41.8	34.7	15.3	3.1	0.0	5.1
Procjena rizika	33.0	37.1	14.4	10.3	1.0	4.1
Pravna podrška (građansko ili krivično pravo)	27.3	34.0	13.4	12.9	5.7	6.7
Podrška pri zapošljavanju	10.8	32.6	24.0	14.9	2.4	15.3
Povratak i/ili reintegracija	28.0	34.2	14.0	6.7	2.6	14.5
Relokacija ili integracija	18.5	20.5	13.8	15.4	4.1	27.7

Izvor: Anketna ključnih aktera (Procjena potrebe, IOM i SB 2014)

Napomena: Tabela pokazuje procenete po redovima; zbir cifara u svakom redu iznosi 100 posto; pri izračunavanju procenata podaci koji nedostaju nisu uzeti u obzir.

Primjetno je da je po pitanju većine tipova podrške, naročito kratkoročnog i dugoročnog boravka u skloništu i podrške pri zapošljavanju, jedna petina do jedne četvrtine ispitanika smatrala da su ovakve usluge korisne samo određenim grupama. Najčešće su identifikovali pravnu podršku (19 posto), podršku pri zapošljavanju (17 posto) i relokaciju ili integraciju (20 posto) kao neodgovarajuće ili potpuno neodgovarajuće.

Bitno pitanje koje je manje razmatrano tokom razgovora i u anketi jeste odnos između dostupnih usluga i njihovog efekta na samoidentifikaciju. Oko 38 posto ispitanika prijavilo je da tip i kvalitet pomoći odvraća neke ljude od prijavljivanja (Tabela 6).

Tabela 6: Opseg i kvalitet usluga podrške dostupnih žrtvama trgovine ljudima (u procentima)

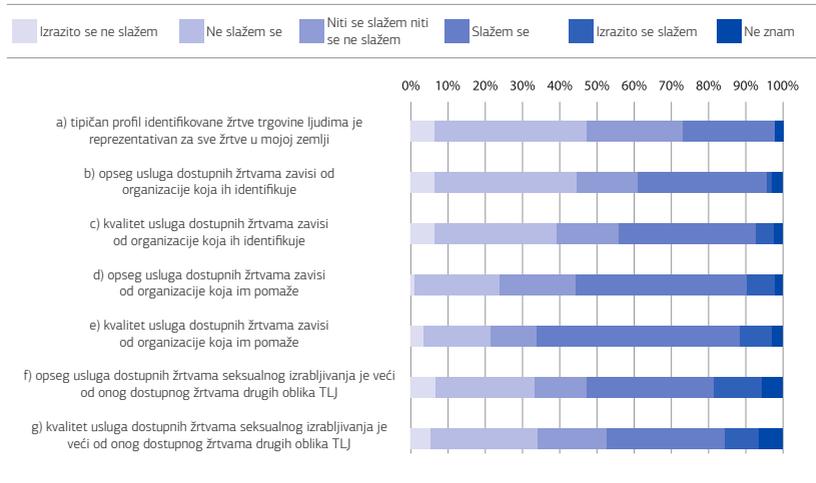
	Izrazito se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem niti se ne slažem	Slažem se	Izuzetno se slažem	Ne znam / nema podataka
Manji broj usluga dostupan stranim ŽTLJ nego domaćim	14.3	44.9	15.3	17.3	1.0	7.1
Kvalitet usluga dostupnih stranim ŽTLJ je gori od onog dostupnih domaćim	18.6	50.5	15.5	6.2	1.0	8.2
Usluge podrške su prilagođene djeci žrtvama trgovine ljudima	6.2	18.6	21.6	42.3	8.2	3.1
Vrsta i kvalitet pomoći odvraća neke ŽTLJ od toga da se prijave	6.3	17.9	20.0	35.8	2.1	17.9
Usluge podrške su prilagođene potrebama i muških i ženskih ŽTLJ	6.3	26.0	18.8	38.5	2.1	8.3

Izvor: Anketa ključnih aktera (Procjena potrebe, IOM i SB 2014)

Napomena: Tabela pokazuje procenete po redovima; zbir cifara u svakom redu iznosi 100 posto; pri izračunavanju procenata podaci koji nedostaju nisu uzeti u obzir.

Procjena potreba je takođe u cijelom regionu identifikovala primjere različitog tretiranja žrtava trgovine ljudima. U najvećem broju slučajeva, kao što je već pomenuto, primjetno je odsustvo podrške žrtvama trgovine ljudima radi radnog izrabljivanja, naročito za muške žrtve. Međutim, podaci iz ankete pokazuju da se većina ključnih aktera slaže ili izuzetno slaže da postoje usluge podrške i za žene i za muškarce (41 posto). Ovo je bitna protivvrječnost koju **treba** uzeti u obzir pri formulisanju daljih koraka.

Tabela 7: Opseg i kvalitet usluga dostupnih u slučajevima trgovine ljudima

Izvor: Anketa ključnih aktera (IOM Procjena potrebe u regiji Zapadni Balkan, 2014)

Tabela 7 daje pregled pogleda ključnih aktera na obim i kvalitet dostupnih usluga. Ispitanici su napomenuli da je ovo zavisilo od organizacije koja pruža usluge, kao i vrste identifikovanih žrtava – djeca, žene, muškarci, domaći državljani i stranci. Na primjer, oko 60 posto ispitanika se kod pitanja o kvalitetu dostupnih usluga složilo ili izrazito složilo da kvalitet varira u zavisnosti od organizacije koja pruža usluge. Preko 50 posto je napomenulo da postoji veći opseg, a oko 40 i viši kvalitet usluga dostupnih onima koji su bili seksualno izrabljivani u odnosu na one koji su trpjeli radno izrabljivanje. Ovi podaci ukazuju na nejednaku dostupnost po pitanju obima i kvaliteta usluga, pri čemu to zavisi od organizacije koja identifikuje slučaj, organizacije koja pruža usluge i/ili tipa izrabljivanja.

Razgovori su dodatno potvrdili varijacije u obimu i kvalitetu usluga dostupnih domaćim državljanima nasuprot onih dostupnim strancima. Upitani o obimu i kvalitetu podrške i usluga, ispitanici se nisu složili da je obim i kvalitet usluga dostupnih stranim državljanima bio manji od onih dostupnih domaćim (Tabela 7). Kvalitativni podaci ukazuju na to da domaće žrtve dobijaju više podrške od stranih, dok je u drugim slučajevima tačno upravo suprotno. Na primjer, u BiH, strane žrtve ne dobijaju automatski pristup socijalnoj pomoći ili pravo na rad, za razliku od domaćih državljana. Usljed toga, kako bi dobili podršku stranci moraju da se oslone na skloništa i često ograničene usluge dostupne u njima. Štaviše, BiH podvrgava žrtve istim propisima koji važe za sve strane državljane i time ih lišava mogućnosti za „laki prelaz sa privremenog statusa na trajnu boravišnu dozvolu i tako dodatno otežava njihovu integraciju“. Ovo obično ohrabruje žrtve da se vrate kući, gde se često suočavaju sa istim uslovima koji su doveli do

toga da ih vrbuju za trgovinu ljudima i zbog kojih su u opasnosti da se ponovo nađu u istoj situaciji, ili ih pak ostavlja u opasnosti od deportacije jednom kad im dozvolja za privremeni boravak istekne (OEBS, 2009). U Srbiji strane žrtve trgovine ljudima ne mogu da dobiju pomoć dok im se ne izda dozvola za boravak, što je proces koji je jedan od sagovornika opisao kao „dug i težak, a... može i da dosta košta“. Na Kosovu*, podrška domaćim žrtvama varira u zavisnosti od opštine pošto ne postoje standardizovana pravila i postupci po tom pitanju.

Iako u BiH stranci koji su žrtve trgovine ljudima nemaju pristup svim uslugama kao domaći državljani, neki sagovornici su smatrali da oni dobijaju više podrške. Kao što je jedan sagovornik objasnio, „domaće žrtve trgovine ljudima niko ne shvata vrlo ozbiljno“, dok je mnogo više tipova podrške dostupno stranim žrtvama trgovine ljudima u cilju seksualnog izrabljivanja za koje su početne usluge podrške u BiH i bile prvenstveno osmišljene. Međutim, isti sagovornik je napomenuo i da „**žrtve trgovine ljudima radi radnog izrabljivanja ili prosjačenja ne primaju nikakvu pomoć**“. Stoga pored razlika u uslugama dostupnim domaćim i stranim žrtvama, varijacije po ovom pitanju zavise i od vrste trgovine ljudima.

Podaci prikupljeni tokom istraživanja ukazuju na to da pristup uslugama varira ne samo u zavisnosti od oblika trgovine ljudima i države već i, u nekim slučajevima, institucije koja identifikuje žrtvu. Kao što je objašnjeno u jednom izvještaju, dostupne usluge „se pružaju u kontekstu organizacionih veza i mreža, što obično znači da se žrtvama odmah ne nudi cijela lepeza usluga“ (ICMPD, 2007). U Crnoj Gori „se sve radi preko ličnih veza“ – tj. žrtve mogu da dobiju pristup samo onim uslugama kojima same NVO mogu da pristupe preko svojih ličnih kontakata sa socijalnim radnicima ili doktorima (GRETA, 2012).

Uzeti zajedno, podaci prikupljeni tokom istraživanja ukazuju na to da u regionu postoji niz ključnih usluga i oblika podrške, koji međutim variraju po pitanju kvaliteta i adekvatnosti. Odjeljak 3.5. predstavlja mišljenja sagovornika o konkretnim nedostacima, dok su u odjeljku 4 dati prioriteti ključnih aktera u kontekstu rješavanja tih nedostataka.

3.4. Saradnja između aktera na polju borbe protiv trgovine ljudima

U ovom odjeljku predstavljamo nalaze po pitanju partnerstava, mreža i saradnje između aktera na polju borbe protiv trgovine ljudima u regionu. Ovi nalazi se odnose na pitanja koja se tiču zvanične i nezvanične saradnje (bilo institucija unutar jedne države, bilo iz različitih) na polju borbe protiv trgovine ljudima, što uključuje i nacionalne i transnacionalne mehanizme za upućivanje. Takođe naglašavaju i razlike između postupaka definisanih na papiru i mjera borbe protiv trgovine ljudima kako se provode i funkcionišu u praksi.

Uprkos nizu uspostavljenih oblika saradnje, ključni akteri ne smatraju da se ovi mehanizmi provode u potpunosti ili na funkcionalan način.

Akteri u cijelom regionu uspostavili su mehanizme (nacionalni mehanizmi za upućivanje – NMU) koji upravljaju saradnjom između vladinih i nevladinih tijela na polju borbe protiv trgovine ljudima. Kao što je naglašeno u Tabeli 4, skoro 87 posto ispitanika smatra da su njihovi NMU djelimično ili potpuno funkcionalni. U praksi se, međutim, čini da se ovi mehanizmi fokusiraju isključivo na aktivnosti i mjere borbe protiv trgovine ljudima radi seksualnog izrabljivanja. Kao i po pitanju pomenutih dostupnih usluga, nedostaci u saradnji uglavnom su povezani sa drugim oblicima izrabljivanja poput radnog, što je naročito uočljivo na primjeru odsustva svakog kontakta između radne inspekcije i policije.

Podaci prikupljeni tokom istraživanja takođe pokazuju i da visokofunkcionalni NMU postoje samo u Albaniji. Većina drugih država je uspostavila, ali ne i provela jake, funkcionalne NMU. U Albaniji je odgovorno tijelo za zaštitu i pomoć žrtvama trgovine ljudima sastavljeno od predstavnika sektora granične kontrole i borbe protiv trgovine ljudima, Konzularnog direktorata i Direktorata za socijalna pitanja. Odgovorno tijelo koordiniše proces upućivanja prilikom početne pomoći i zaštite i dugoročne rehabilitacije svih žrtava trgovine ljudima. Prema konsultovanim izvještajima i sagovornicima, predstavnici ovlašćenih institucija u nekim zemljama, npr. BiH i Srbiji (GRETA, 2013, *BiH and Serbia*), takođe čine dio šireg NMU na nivou zajednice, koji uključuje i regionalne odbore i lokalne mreže uspostavljene u cilju unaprjeđenja identifikacije, zaštite, pomoći i rehabilitacije žrtava trgovine. Više sagovornika je izjavilo da NMU u Albaniji „dobro funkcioniše i predstavlja dobar primjer. Uspostavljena je dobra komunikacija sa socijalnim službama, kao i između države i NVO“. Istovremeno, jedan od sagovornika je pomenuo da iako NMU predstavlja „veoma dobar dokument“, neki ključni akteri nisu trenutno uključeni u identifikaciju i pomoć za žrtve trgovine ljudima, kao npr. inspektori rada i zaposleni u službama za zaštitu djece.

U BiH, Crnoj Gori, BJR Makedoniji i na Kosovu* sagovornici su bili svjesni postojanja NMU, ali su izrazili zabrinutost zbog nedostatka saradnje i koordinacije između ključnih aktera koji bi po njihovom mišljenju trebalo da budu angažovani u borbi protiv trgovine ljudima. Na primjer, državni akcioni plan borbe protiv trgovine ljudima u BiH uključuje i institucionalni okvir za osmišljavanje i koordinisanje politika i aktivnosti na polju borbe protiv trgovine ljudima. BiH je stoga i uspostavila upravo takav okvir koji se sastoji od nacionalnog koordinatora, državne međuministarske grupe, kao i udarnog tima i regionalnih timova za praćenje. Po dokumentima konsultovanim tokom ovog istraživanja, nacionalni koordinitor se bavi strateškim nivoom provođenja mjera borbe protiv trgovine ljudima, udarni tim ima prvenstveno operativnu ulogu u istragama pojedinačnih slučajeva, dok regionalni timovi za praćenje (sastavljeni od predstavnika državnog i lokalnih tužilaštva, policije i NVO) provode relevantne aktivnosti na

lokalnom nivou (OEBS, 2012). GRETA izvještaj (2013 BiH) potcrtava nedostatke postojećeg NMU prouzrokovane činjenicom da policijska tijela stvaraju prepreke identifikaciji slučajeva i pristupu pomoći. Štaviše, resursi i ovlašćenja nacionalnog koordinatora su ograničeni na olakšavanje saradnje i dijeljenja informacija između ključnih aktera. Jedan sagovornik je saradnju između NVO i vladinih tijela opisao kao „mrežu nezvaničnih kontakata“ aktera koji su već niz godina aktivni na polju borbe protiv trgovine ljudima, prije nego kao potpuno funkcionalan sistem za saradnju.

NMU na Kosovu* sadrži i standardne operativne postupke koji definišu uloge i odgovornosti svih aktera na polju borbe protiv trgovine ljudima, pri čemu je kancelarija Nacionalnog koordinatora zadužena za koordinaciju svih ključnih aktera. Međutim, više različitih sagovornika napomenulo je da vjeruje kako bi aktivnosti ključnih aktera na polju identifikacije i upućivanja trebalo da budu bolje koordinisane, naročito na lokalnom nivou.

U Crnoj Gori je uspostavljen NMU koji podržava saradnju niza ključnih aktera, ali je njegovo provođenje, po riječima više sagovornika, bilo „neujednačeno“. Nacionalni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima predvodi relevantne napore na nacionalnom nivou. Kancelarija operiše unutar Generalnog sekretarijata Vlade Crne Gore (u skladu sa Vladinom direktivom izdatom 18. aprila 2013) i odgovorna je za koordinaciju aktivnosti nadležnih državnih tijela, međunarodnih institucija i NVO na provođenju Nacionalne strategije i Akcionog plana. Kancelarija nadzire „sporazum o saradnji“ koji djeluje kao nacionalni mehanizam za upućivanje i uključuje predstavnike Vrhovnog suda, Državnog tužilaštva i relevantnih ministarstava – MUP, ministarstvo zdravlja, prosvjete, rada i socijalne zaštite (Nacionalna strategija, 2012). Kancelarija nacionalnog koordinatora uspostavila je strukturisanu saradnju sa NVO koje pružaju usluge žrtvama trgovine ljudima (Nacionalna strategija, 2012). Sagovornici iz kako državnog, tako i nevladinog sektora, pominju da, kao i na Kosovu*, postoje propusti u funkcionisanju NMU, i to naročito na opštinskom nivou. Slično tome, sagovornici iz BJR Makedonije jasno su identifikovali NMU koji ispoljavaju „operativne nedostatke“ poput manjka razumijevanja pokazatelja uz pomoć kojih se identifikuju slučajevi trgovine ljudima i, kao i na Kosovu* i u Crnoj Gori, manjka provođenja ovih mehanizama na lokalnom, opštinskom nivou.

Nedavno provođenje srbijanskih NMU kroz Agenciju za koordinaciju zaštite žrtava trgovine ljudima pokazuje izvjestan potencijal za postizanje višeg nivoa operacionalizacije. Agencija nadzire identifikaciju žrtava, potvrđuje slučajeve u kojima je policija identifikovala trgovinu ljudima, procjenjuje potrebe žrtava i koordinira podršku koja im se pruža. Agencija je 2012. godine postala Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima kao dio tekuće reforme srbijanskog sistema socijalne zaštite i planira da u NMU uvede i sklonište za hitne slučajeve. S obzirom na to da je još novo tijelo NMU, Centar i dalje razvija postupke, protokole i standarde rada, ali „neka poboljšanja su već vidljiva, na primjer, cjelokupan rad Centra je transparentan i dostupan na njegovom internet sajtu, od mjesečnih

informacija o broju identifikovanih žrtava, broju osoba koje nisu identifikovane kao žrtve (potencijalne žrtve koje su bile preliminarno identifikovane, ali nisu ispunile kriterijume za finalnu identifikaciju) i demografskih podataka o njima“ (GRETA, 2013, BiH). Način na koji se dosad vršila koordinacija aktera na polju borbe protiv trgovine ljudima u Srbiji djeluje obećavajuće.

Ali, dok nova tijela u Srbiji pokazuju potencijal za djelotvornije NMU, većina sagovornika je opisala značajne nedostatke u koordinaciji aktera i institucija koje rade na suzbijanju trgovine ljudima u svakoj državi. Podaci iz ankete ukazuju na potrebu za višim nivoom operacionalizacije, pri čemu je mnogima od ključnih aktera na polju identifikacije žrtava trgovine ljudima i pružanja pomoći i samima bila potrebna podrška. Čini se da NMU i drugi mehanizmi prilikom provođenja ne koordinišu aktivnosti svih aktera na svim nivoima na djelotvoran način, što samo po sebi ukazuje na najvažnije nedostatke koji onemogućavaju potpuno funkcionalan i sveobuhvatan odgovor na trgovinu ljudima u regionu (vidjeti Odjeljak 3.5).

Iako postoji izvjestan broj regionalnih i bilateralnih sporazuma za borbu protiv trgovine ljudima, mnogi ne funkcionišu u praksi, što prisiljava relevantne aktere da se oslanjaju na neformalne kontakte kako bi koordinisali prekogranične aktivnosti na polju suzbijanja trgovine ljudima.

Vlade i drugi ključni akteri na Zapadnom Balkanu osnovali su nekoliko tijela koja imaju zadatak da koordinišu i obezbijede djelotvornu prekograničnu saradnju na polju suzbijanja trgovine ljudima. Ona uključuju transnacionalni mehanizam za upućivanje (TMU), kao i nekoliko sporazuma između različitih policijskih snaga, od kojih izdvajamo Konvenciju policijske saradnje u Jugoistočnoj Evropi iz 2008. godine i Regionalni centar za provođenje zakona u Jugoistočnoj Evropi (*Southeast European Law Enforcement Centre – SELEC*), ICPMD, 2012. Strategija Evropske unije za integrirano upravljanje granicama predstavlja širu platformu za regionalnu saradnju na polju trgovine ljudima i uključuje saradnju po pitanju viza, azila i migracija.¹⁹

Izvjestan broj međunarodnih i regionalnih aktera je 2009. godine kreirao TMU za zemlje Zapadnog Balkana. Svrha ovog mehanizma bila je da omogući odgovarajuću prekograničnu identifikaciju slučajeva trgovine ljudima, kao i da obezbijedi pružanje odgovarajuće zaštite i pomoći. U ovom TMU učestvuje 10 vlada koje su pokrenule inicijativu i provele odredbe projekta predvođenog od strane ICPMD (ICPMD, 2012). Kao što je već pomenuto, podaci iz ankete pokazuju da ispitanici vjeruju kako su TMU potpuno ili djelimično operativni. Međutim, ekstenzivni kvalitativni podaci prikupljeni od različitih sagovornika i u različitim državama pokazuju da učesnici ovog regionalnog TMU ne smatraju da je on funkcionalan. Sagovornici su napomenuli da su česte promjene zaposlenih koji su radili na formulisanju i provođenju TMU onemogućile njegovu primjenu. Kao što je

¹⁹ Smjernice za integrirano upravljanje granicama na Zapadnom Balkanu. Vidjeti: http://www.eulex-Kosovo*.eu/training/police/PoliceTraining/BORDER_BOUNDARY/DOCUMENTS/6.pdf?page=agreements.

jedan sagovornik izjavio, „izgleda da se ljudi penzionišu ili promijene radno mjesto, a da ne obavijeste nikog i tako se prekidaju uspostavljene linije komunikacije“. Na osnovu ovoga možemo reći da, iako su se ključni akteri složili da učestvuju u TMU, ovi procesi nisu dovoljno institucionalizovani, pa zato ne mogu nesmetano da funkcionišu bez obzira na promjene osoblja. Bez institucionalizacije, TMU ne mogu da funkcionišu niti obezbijede sveobuhvatan odgovor na slučajeve trgovine ljudima u regionu.

S obzirom na ovu situaciju u kojoj zvanični sporazumi postoje, ali nisu dovoljno iskorišćeni, ključni akteri, naročito NVO, morali su da razviju neformalne mreže za saradnju kako bi obezbijedili adekvatne mjere borbe protiv trgovine ljudima. Sagovornici su naglasili da su morali da se oslanjaju na lične kontakte i stare partnere kako bi razvili sistem podrške za žrtve, naročito za slučajeve koji zahtijevaju pomoć pri repatrijaciji i reintegraciji. Više sagovornika na regionalnom nivou pomenulo je postojanje neformalnih mreža za saradnju, naročito među nevladinim organizacijama. Ove neformalne mreže naročito su važne u slučajevima repatrijacije i pružanja podrške pri reintegraciji. Pored toga, tim putem i razmjenjuju podatke i informacije o drugim pitanjima i tako unapređuju svoja saznanja i istraživačke kapacitete. Jedan sagovornik je objasnio da „saradnja između NVO mnogo bolje funkcionise na regionalnom nego na nacionalnom nivou“. Po drugom sagovorniku, „NVO uključeni u borbu protiv trgovine ljudima na Balkanu održavaju dobre odnose – Fondacija kralja Baduina je podržala osnaživanje podrške za žrtve, a imaju i prilike da se sastanu, diskutuju o aktuelnim pitanjima i razmijene regionalne prakse“. Nekoliko sagovornika je potvrdilo da se NVO u regionu redovno sastaju i da su razvile partnerstva koja im omogućavaju da uspostave neformalne mreže neophodne za pružanje pomoći žrtvama trgovine ljudima. Regionalna saradnja ovih NVO bila je podržana i kroz projekte Evropske unije u periodu od 2011. do 2013. godine. Ovo sugerise da ove neformalne mreže i sveobuhvatnije aktivnosti suzbijanja trgovine ljudima funkcionišu van zvaničnih državnih kanala. Izgleda da su nedostaci na polju prekogranične saradnje izraženiji kad je u pitanju odnos između vlada ili različitih vrsta aktera (vladinih nasuprot nevladinim).

Na nivou vlada, mnoge države su uspostavile bilateralne sporazume o saradnji između policijskih službi. Međutim, postojanje ovih sporazuma nije obezbijedilo njihovo provođenje. Na primjer, više sagovornika je objasnilo da je uprkos postojećim bilateralnim sporazumima teško dobiti informacije o slučajevima trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu preko zvaničnih kanala. U praksi ovo ukazuje na to da postojanje ovakvih sporazuma ne obezbjeđuje automatski saradnju na operativnom nivou.

Takođe postoji i nekoliko bilateralnih sporazuma koji se odnose na pravne aspekte policijske saradnje, a koje su Albanija, Bugarska, Hrvatska i Bosna i Hercegovina potpisale sa Srbijom 2010. godine (Scarabeli, 2014). Konvencija o policijskoj saradnji za Jugoistočnu Evropu (*Police Cooperation Convention for Southeast Europe* – PCC SE) unaprijedila je bilateralnu saradnju putem potpisivanja nekoliko

bilateralnih sporazuma sa drugim članicama PCC SE.20 Bilateralni sporazumi o policijskoj saradnji uključuju sporazume sa Evropskom unijom, Turskom, Egiptom, Ruskom Federacijom i Švajcarskom.²¹ Postoji takođe i izvjestan broj specifičnih sporazuma o trgovini ljudima. Neki od funkcionalnijih obuhvataju partnerstvo za dijalog o migracijama sa Švajcarskom. Švajcarska je do danas potpisala memorandum o razumijevanju za provođenje partnerstava na polju migracije sa BiH, Srbijom i Kosovom*.²²

Sagovornici su smatrali da je provođenje ovih sporazuma bilo nedosljedno i da oni često nisu u potpunosti operativni. Primjeri uključuju činjenicu da albanske dječije žrtve trgovine ljudima nisu identifikovane na Kosovu* i u Grčkoj, uprkos postojanju bilateralnih sporazuma.²³ Sagovornici iz Srbije i BJR Makedonije su potvrdili da bilateralni sporazumi nužno ne obezbjeđuju operativnu saradnju na terenu. Primijetili su da je teško pristupiti informacijama o slučajevima trgovine ljudima, kao i da dobijanju pomoći prethodi dug i komplikovan upravni postupak. Naveli su incidente u kojima su žrtve koje su bile izrabljivane u EU vraćene u zemlju porijekla, a da nikad nisu ni bile identifikovane kao žrtve trgovine ljudima u zemlji odredišta (npr. Belgiji i Francuskoj). Kao i u slučaju NMU, čini se da iako su vlade i NVO u regionu radili na razvoju bilateralnih sporazuma i TMU, oni i dalje nisu potpuno funkcionalni. Nedovoljna ili nepostojeća operacionalizacija zvaničnih mehanizama za širenje informacija predstavlja glavni nedostatak koji predstavlja prepreku sveobuhvatnoj identifikaciji, zaštiti i pružanju pomoći žrtvama trgovine ljudima u regionu.

3.5. Nedostaci na polju identifikacije, upućivanja i pomoći

U ovom odeljku bavimo se nalazima u vezi sa nedostacima otkrivenim u mehanizmima identifikacije i programima zaštite i pomoći na Zapadnom Balkanu. Ti nalazi se odnose na pitanja koja prožimaju više oblasti, pojavljuju se u više država i dokumenata, a pomenuli su ih raznoliki sagovornici. Oni naglašavaju nedostatke u kontekstu mehanizama za identifikaciju, primjene zakona za zaštitu žrtava, usluga podrške i reintegracije, kao i saradnje između aktera na polju borbe protiv trgovine ljudima.

20 Sporazumi o provođenju PCC SE. Videti: https://www.mvr.bg/en/pcc_see/implementation_agreements.htm.

21 Evropska komisija i Albanija potpisale su Sporazum o readmisiji u aprilu 2005. godine, sa ciljem smanjenja ilegalnih migracija u susjedne oblasti.

22 Partnerstvo za dijalog o migracijama. Vidjeti: http://www.sdc.admin.ch/en/Home/Themes/Migration/Migration_dialogue_in_Switzerland.

23 Sporazum o zaštiti i pomoći za djecu žrtve trgovine ljudima, potpisan 2006. između vlada Albanije i Grčke, koji je stupio na snagu nakon ratifikacije u Grčkoj 2008. godine.

U regionu ne postoje djelotvorni mehanizmi za tačnu i pravovremenu identifikaciju žrtava trgovine ljudima. Ovaj nedostatak dovodi do propusta u identifikaciji nekoliko tipova i slučajeva trgovine ljudima

U cijelom regionu, po svim konsultovanim izvorima podataka, glavni nedostaci po pitanju mjera borbe protiv trgovine ljudima odnose se na pravovremenu i tačnu identifikaciju žrtava. Do ovog problema dolazi usljed brojnih razloga koji mogu biti rezimirani kao problemi sa postojećim pravnim okvirom, nedostatak proaktivne identifikacije na lokacijama na kojima se može očekivati prisustvo žrtava, nedostatak angažovanja svih relevantnih sektora, nedostatak kapaciteta ključnih aktera, što je u velikom broju slučajeva pogoršano čestim promjenama osoblja i nedostatak političke volje u nekim državama.

Najveća grupa identifikovanih žrtava su i dalje žene kojima se trguje u cilju seksualnog izrabljivanja, i to uprkos tome što su svi ključni akteri svjesni postojanja drugih oblika trgovine ljudima. Izvještaji, ispitanici i podaci iz ankete svi naglašavaju da „žrtve drugih oblika trgovine ljudima često nisu identifikovane na pravi način“ i da u njih spadaju muške žrtve, žrtve trgovine u cilju radnog izrabljivanja, djeca prvenstveno natjerana na prosjačenje i prisilne brakove i domaće žrtve.

Postojeći izvještaji koje su predale organizacije čiji je jedan od glavnih zadataka razvoj iznijansirano razumijevanja NMU i TMU ukazuju na to da su mehanizmi za identifikaciju slučajeva trgovine ljudima prvobitno osmišljeni kako bi odgovarali stereotipu mlade žene kojom trguju i seksualno je izrabljuju uz upotrebu sile, prijetnji ili prinude (OEBS, 2007). Odgovori dobijeni tokom razgovora u cijelom regionu pokazuju da, iako sada postoji shvatanje da se ljudima trguje iz mnogo više razloga, to se saznanje ne odražava u potpunosti niti u postupcima vezanim za identifikaciju i pružanje podrške žrtvama, niti u razumijevanju ove pojave od strane svih ključnih aktera. Usljed toga, iako je ovaj problem identifikovan još 2005. godine, mnogi akteri koji se bore protiv trgovine ljudima nisu proaktivno pokušavali da prepoznaju alternativne oblike trgovine ljudima i/ili drugačije profile žrtava (Surtees 2005, pp. 497, 513).

Problemi sa postojećim pravnim okvirom.

Postoje velike razlike u načinu na koji različiti akteri shvataju trgovinu ljudima, što je problem pogoršan nedosljednostima u pravnim definicijama ove pojave u regionu. Ovo je najjasnije u BiH gde se u svakoj od četiri jurisdikcije trgovina ljudima definiše na drugačiji način. Vlada u Srbiji još nije usvojila sveobuhvatni akt za borbu protiv trgovine ljudskim bićima koji bi sadržavao i mjere koje bi obezbijedile socijalnu podršku žrtvama i resurse za njihov oporavak (ASTRA, 2010). Po albanskim sagovornicima, Vrhovni sud njihove države izjavio je da trgovina ljudima ne podrazumijeva i trgovinu unutar granica zemlje.

Čak i u državama za koje se smatra da posjeduju solidan pravni okvir (poput BJR Makedonije i Crne Gore), naši sagovornici su ukazali na čitav niz proceduralnih problema koji sprečavaju odgovarajuću primjenu zakona, uključujući opšte odsustvo razumijevanja trgovine ljudima u krivičnom sistemu i nedostatak poznavanja odgovarajućih postupaka koji se proteže od nedostatka „znanja o dokumentima koji se mogu koristiti tokom istrage i sankcionisanja ovih krivičnih djela“ (ASTRA, 2011) – do nedostatka poznavanja/razumijevanja prava žrtve. U Nacionalnoj strategiji i Akcionom planu za period od 2011. do 2014. godine za Kosovo* stoji da „poteškoće proističu iz različitih gledišta, gdje prvo treba protumačiti zakon o trgovini ljudskim bićima, zatim izreći kaznene sankcije za prekršioce (koje su često minimalne) i na kraju prevazići odsustvo pravnih propisa i mehanizama za zaštitu svjedoka i žrtava“.

Nedostatak proaktivne identifikacije na lokacijama na kojima je najvjerovatnije prisustvo žrtava.

Odgovori prikupljeni na svim lokacijama i iz svih izvora podataka pokazuju da državni zvaničnici ne „preduzimaju bilo kakve proaktivne mjere kako bi otkrili slučajeve trgovine ljudskim bićima u svojoj zemlji“, što dovodi do malog broja identifikovanih i prijavljenih slučajeva, kao i neuspjeha da se pruži socijalna podrška žrtvama. Na primjer, po riječima više sagovornika, u Srbiji i BJR Makedoniji „ne postoji nijedna osoba koja se bavi azilantskim pitanjima, a koja je istovremeno zadužena za identifikaciju žrtava trgovine ljudima, niti se time bave u nadležnim policijskim stanicama, centrima za prijem azilanata, sektoru za azilante“. Sagovornici su takođe napomenuli i da organi vlasti ne uspijevaju da identifikuju žrtve trgovine ljudima među deportovanim osobama i drugim ilegalnim migrantima, djeci prosjacima, osobama koje rade u četvrtima crvenih fenjera i nekim granama industrije, uključujući i građevinsku i tekstilnu.

Svi neophodni sektori nisu angažovani na identifikaciji.

U cijelom regionu identifikacija žrtava uglavnom se bazira na djelotvornosti policije. Raznoliki sagovornici ukazali su na to da su inspektori rada ti koji su najuočljivije odsutni u ovom procesu. Pored toga, iako su postojali različiti pokušaji da se angažuju drugi akteri (npr. socijalni radnici, nastavnici i zdravstveni radnici), ove grupe „rijetko prijavljuju slučajeve trgovine ljudima ili to nikad nisu uradile“.

Nedostatak kapaciteta ključnih aktera angažovanih na identifikaciji.

Jedan od najvećih problema na koji nailazimo u svim izvorima podataka jesu „niski kapaciteti svih lica koja dolaze u kontakt sa žrtvama u svrhu identifikacije“. Više sagovornika iz Albanije i BiH naročito je istaklo da „različiti profesionalci moraju

da budu svjesni trgovine ljudima i obučeni da prepoznaju njene rane znake ili žrtve“. Preciznije rečeno, državni službenici zaposleni u policiji i socijalnim službama, kao i NVO, nemaju potrebno znanje i treba da budu obučeni o „primarnim i sekundarnim pokazateljima koji se koriste za identifikaciju potencijalnih žrtava trgovine ljudima“. Sagovornici iz cijelog regiona naročito su stavili akcenat na konfuziju koja postoji u oblasti prostitucije, a tiče se toga da li žrtve trgovine ljudima treba krivično goniti zbog prestupa u vezi sa seksualnim radom. Česta promjena osoblja u policiji i socijalnim službama predstavlja značajnu prepreku na polju podizanja kapaciteta.

Napore na izgradnji kapaciteta trebalo bi usmjeriti na tendenciju nekih od ključnih aktera da izvjesne oblike trgovine ljudima otpisuju kao utemeljene u kulturnoj tradiciji. Na primjer, ključni sagovornici iz BiH su izrazili mišljenje, podržano nalazima različitih nacionalnih i regionalnih izveštaja, da je neaktivnost organa vlasti pogoršana kulturnim uvjerenjima po kojima su prosjačenje i ugovoreni brakovi dio uvriježene tradicije nekih manjinskih grupa (naročito Roma) i stoga ove prakse ne smatraju izrabljivanjem. U BiH je delegacija GRETA bila obaviještena da prisilni brakovi tinejdžerki iz romske, egipatske i aškalijske populacije predstavljaju „dio tradicije“ i da stoga ne zahtijevaju intervenciju javnih organa vlasti. Štaviše, slučajevi trgovine ljudima u vezi sa djecom koja su prisiljena da prose često se preusmeravaju tužiocima entiteta, uz argument da su roditelji ove djece bili oni koji su ih primorali da prose pa je u pitanju zapostavljanje djece, a ne trgovina ljudima (GRETA, 2013, BiH).

Važno je naglasiti da kulturološki pogledi ne utiču samo na aktere u borbi protiv trgovine ljudima već i na žrtve, kao što se može vidjeti na osnovu sljedećeg citata iz jednog srbijanskog izveštaja:

Odraslim muškarcima srpske nacionalne pripadnosti se trguje u cilju radnog izrabljivanja i to uglavnom na gradilištima u stranim zemljama. Usljed kulturnih i patrijarhalnih razloga (muškarcima se teško prepoznaju kao žrtve), načina izrabljivanja (koje se odvija u građevinskoj industriji i često podrazumijeva nevjerojatno veliki broj žrtava) i nejasnih identifikacionih procedura, broj identifikovanih žrtava je često mnogo manji od realnog (Balkan Act Now, 2013).

Nedostatak političke volje da se prizna postojanje problema, kreiraju odgovarajuće politike i detaljne mjere borbe protiv trgovine ljudima.

Podaci iz istraživanja ukazuju na preovlađujući nedostatak političke volje da se trgovina ljudima prepozna kao problem i osmisle mjere borbe protiv nje. To je i stvorilo prepreke na polju razvoja djelotvornijih mehanizama za identifikaciju. Osmoro ispitanika internet ankete naročito je naglasilo „nedostatak posvećenosti poslu kod onih koji su odgovorni za identifikaciju“. Sagovornici su istakli da

postoje značajni faktori na nivou vlada koji obeshrabruju posvećivanje veće pažnje identifikaciji žrtava, jer bi to potencijalno moglo da dovede do (1) potrebe za više resursa na polju pomoći žrtvama u sredini gde su donatorska sredstva presušila, a vlade se suočavaju sa nizom različitih prioriteta, (2) više posla za policiju i socijalne službe i (3) procjene koja bi ukazala na veći broj slučajeva trgovine ljudima u regionu.

Većina izvještaja i sagovornika je nedostatak političke volje povezala i sa korupcijom (u obliku saučesništva lokalnih zvaničnika i policije sa trgovcima ljudima), koja takođe predstavlja veliku prepreku u borbi protiv trgovine ljudima:

Korupcija je vjerovatno najvažniji faktor u objašnjavanju trgovine ljudima. Pa ipak, korelacija između ove dvije pojave i sam uticaj korupcije na trgovinu ljudima su često zanemareni tokom osmišljavanja i provođenja politika i mjera borbe protiv trgovine ljudima. Ovaj nedostatak pažnje bi mogao da značajno podrije inicijative na polju suzbijanja trgovine ljudskim bićima i spriječiti prilagođavanje mjera i aktivnosti kad je to potrebno (Balkan Act Now, 2013).

Ovi faktori su očigledno povezani i, uzeti zajedno, ističu najvažnije nedostatke na polju identifikacije žrtava u regionu, naročito kad je riječ o onima koji trpe radno izrabljivanje.

Dugoročne usluge na polju reintegracije i dalje predstavljaju izazov u cijelom regionu.

Nedostatak dugoročnih usluga na polju reintegracija kako bi bila pružena podrška ljudima nakon što prestanu da primaju kratkoročne usluge dostupne u skloništima, u svim izvorima podataka identifikovan je kao značajan propust. Iako je jedan sagovornik izjavio da su „usluge na polju zaštite i podrške koje se pružaju domaćim i stranim žrtvama nakon izlaska iz skloništa nepostojeće“, a drugi da „ne postoje efikasni programi za reintegraciju žrtava“, većina onih koji su učestvovali u razgovorima ili anketi naglasila je da je glavni problem koji otežava djelotvornu reintegraciju žrtava zapravo odsustvo podrške pri zapošljavanju. Sagovornici i ispitanici vjeruju da bi trebalo da postoje „drugi oblici ekonomske reintegracije prilagođene potrebama ove populacije. Ograničene mogućnosti za pristup stručnom osposobljavanju predstavljaju još jednu slabu tačku postojećih programa reintegracije“.

U isto vrijeme, u Albaniji je primijećeno da čak i kad su žrtve uspijevale da se zaposle, imale su tako niske prihode da nisu mogle da se izdržavaju (Balkan Act Now, 2013). Tako da se većina žrtava vrati na lokaciju sa koje je pošla, a da se ništa u njihovoj situaciji nije promijenilo, naročito nedostatak ekonomskih mogućnosti koji ih je prvobitno i motivisao da se upuste u migracije zbog kojih

su završili u mreži trgovine ljudima. Njihova situacija se po povratku u principu ne mijenja, a može čak i da bude pogoršana usljed troškova migracije. Stoga dugoročna reintegracija nosi izazove čija odgovarajuća rješenja generalno nisu niti identifikovana niti se primjenjuju. Možda je neophodno uvesti nove pravce razmišljanja u ovoj oblasti, kao što je veće angažovanje privatnog sektora u pružanju mogućnosti u okviru javnog.

Zakoni osmišljeni da zaštite žrtve trgovine ljudima u regionu nisu na dosljedan način operacionalizovani, niti se tako primjenjuju.

Sagovornici sa cijelog Zapadnog Balkana identifikovali su lepezu pitanja koja ukazuju na to da žrtve u principu nemaju mnogo koristi od postojećeg pravnog okvira koji se ne koristi u svom punom potencijalu. Na prvi pogled, ovo je povezano sa načinom na koji se trgovina ljudima definiše i tumači, ali u drugim slučajevima to je prouzrokovano lošim provođenjem postojećih zakonskih odredbi. Na primjer, u BiH svaka od četiri odvojene jurisdikcije ima svoj krivični zakonik, a trgovina ljudskim bićima klasifikovana je kao posebno krivično djelo samo u jednom od njih. Druga tri regulišu samo trgovinu ljudima u cilju seksualnog izrabljivanja. Štaviše, crnogorski zakon ne sadrži definiciju žrtve trgovine ljudima. GRETA izvještaj (2012) definiše „**žrtvu trgovine ljudima**“ kao „bilo koje lice oštećeno djelima iz oblasti trgovine ljudima u skladu sa krivičnim zakonikom“. Osoba dobija status žrtve trgovine ljudima tek nakon što je to dokazano na sudu u skladu sa članovima 444 ili 445 Krivičnog zakonika.

U drugim državama ne postoji puna operaciona definicija trgovine ljudima. Na primjer, u Crnoj Gori ne postoji zakon koji definiše žrtvu trgovine ljudima. Osoba dobija ovaj pravni status samo u slučaju kad je neko na sudu osuđen za trgovinu ljudima. Na Kosovu* prosjačenje nije navedeno u definiciji trgovine ljudskim bićima, niti se smatra oblikom izrabljivanja. Čak i tamo gde je trgovina ljudima adekvatno zakonski definisana, postoje izvještaji iz cijelog regiona koji pokazuju da su određeni slučajevi tretirani kao prekršaji povezani sa prostitucijom ili radni sporovi.

Kao što je već pomenuto, i u BiH i u Srbiji žrtve su primorane da svjedoče na sudu. Jedna srbijanska NVO prijavila je i da su uobičajeni slučajevi da sudije ne poštuju žrtve i obraćaju im se ličnim imenom, dok istovremeno persiraju drugima (optuženima, tužiocu, braniocu). U ovom izvještaju se dalje navodi da su žrtvama postavljana nedolična pitanja o njihovom stilu života i razlozima što su ga izabrale. Postoje slučajevi u kojima je tokom sudskog postupka sve vrijeme korišćeno puno ime i prezime žrtve. Pravna analiza je takođe pokazala da je na sedam suđenja javno saopštena adresa na kojoj je žrtva privremeno ili stalno boravila. GRETA je obaviještena o slučaju u BiH u kojem su imena žrtava pod specijalnom zaštitom bila puštena u štampu.

Čini se da u Albaniji žrtve trgovine ljudima imaju malo opcija za pravnu zaštitu. Prvo, kao što je jedan od sagovornika objasnio, „razvlačenje sudskih postupaka je jedan od razloga za neuspješno okončanje“ krivičnog gonjenja. Sagovornici su takođe izrazili zabrinutost i zbog „izlaganja žrtava kriminalcima u sudnicama, bez tajnosti ili mogućnosti da nešto zadrže za sebe“. Drugi sagovornici su kritikovali stav tužilaca prema žrtvama. Kao što je jedan sagovornik upitao: „Ako se tužilac obrati žrtvi (seksualnog izrabljivanja) riječima: *Ti hoćeš to da uradiš*, kakav je onda to zastupnik njenih interesa?“ Ovo pokazuje da sagovornici sumnjaju u sposobnost sudskog postupka i zaposlenih na sudu da zaštite one koji žele da traže pravdu na sudu i služe njihovim interesima.

Podaci iz različitih istraživanja takođe ukazuju i na lošu primjenu zakona o trgovini ljudima, tj. da „imamo samo mrtvo slovo na papiru, ali ne i praksu“. Primjeri iz odgovora takođe opisuju i stanje u kojem „zakoni i kad se provode, budu primijenjeni na način koji ne poštuje prava žrtava niti služi njihovim interesima, naročito po pitanju odštete“. Kao što ovaj citat pokazuje, pitanje odštete je u cijelom regionu identifikovano kao problem i indikativno je za trenutne propuste u sistemu krivične pravde na Zapadnom Balkanu sa aspekta podrške i zaštite žrtava trgovine ljudima.

Mnogi ljudi nisu uzeti u obzir pri osmišljavanju usluga i oblika podrške.

Više izvještaja, sagovornika i ispitanika naglasilo je da su usluge prvenstveno orijentisane na skloništa i prilagođene osobama kojima je trgovano u cilju seksualnog izrabljivanja. Iako postoji opšti konsenzus da je trgovina ljudima u cilju radnog izrabljivanja u porastu na Zapadnom Balkanu i van njega, žrtve radnog izrabljivanja su „potpuno zanemarene“. Anketirani ispitanici su naročito zapazili odsustvo specijalizovanih usluga podrške za muške žrtve na nacionalnom i regionalnom nivou. Ovo je bilo istaknuto kao zabrinjavajuće upravo zato što su primijetili da (1) broj slučajeva radnog izrabljivanja raste i da (2) ti slučajevi često uključuju muškarce kojima ne odgovara podrška osmišljena da odgovori na potrebe žena eksploatisanih u seksualnoj industriji. Kao što je jedan sagovornik primijetio, pomoć u regionu se skoro isključivo pruža u skloništima, a pošto nema skloništa za muškarce, identifikovane „muške žrtve se šalju kućama“.

Mnogobrojni podaci ukazuju na nedostatak podrške i usluga za djecu žrtve trgovine ljudima u regionu. Sagovornici sa Kosova*, iz Srbije, BiH, Albanije i Crne Gore su svi naglasili nepostojeću ili neadekvatnu specijalizovanu podršku za dječije žrtve. Na primjer, postoji tek nekoliko specijalnih skloništa za djecu, pa njih smeštaju u skloništa za odrasle žrtve ili domove za djecu u drugim nepovoljnim okolnostima, kao što su djeca bez roditeljskog staranja.

Podaci još pokazuju i da sistem krivične pravde ne tretira djecu na odgovarajući način. Na primjer, u Srbiji se „maloljetnici pozivaju da daju izjave tokom dugog vremenskog perioda, što predstavlja ozbiljnu prepreku za njihov oporavak i

sprečava ih da ostave trgovce ljudima iza sebe i nastave sa životom“ (ASTRA, 2011). U drugim slučajevima ne primjenjuje se uvijek pravilo da bi djeci žrtvama trgovine ljudima trebalo da bude dodijeljen socijalni radnik koji će im pomoći tokom sudskog postupka.

Dodatno je problematična situacija povodom slučajeva u kojima su roditelji učestvovali u trgovini sopstvenim djetetom. Obično roditelj ili zakonski staratelj maloljetnika moraju da daju pismenu saglasnost kako bi dijete bilo smješteno u sklonište, a procedura za eliminaciju ovog uslova je izuzetno duga i u Srbiji i u Albaniji.

Nedostatak podrške i usluga primijećen je i u slučaju romske populacije, mada prikupljeni i analizirani odgovori na sva pitanja potekli iz svih izvora podataka ukazuju na potrebu da se problemi sa kojima se suočavaju romske zajednice rješavaju na holistički način koji bi uzeo u obzir (1) faktore ranjivosti, uključujući i neupisivanje u matične knjige rođenih što onemogućava pristup odgovarajućoj socijalnoj i medicinskoj pomoći; (2) kulturološke stavove prema Romima, kao i one unutar romskih zajednica, koji stvaraju prepreke za prevenciju trgovine ljudima, identifikaciju slučajeva i uspješnu reintegraciju. Jedan sagovornik naglasio je potrebu za novim pristupima ovim pitanjima, primijetivši da je dosta resursa investirano u njihovo rješavanje bez nekih većih efekata.

Uspostavljeno je malo sistema koji bi trebalo da obezbijede da (1) pomoć pružena žrtvama trgovine ljudima ispunjava minimalne standarde i (2) da je sami korisnici smatraju odgovarajućom.

Odgovori na pitanje kakvi su sistemi uspostavljeni kako bi se obezbijedilo da pomoć pružena kroz programe podrške ispunjava minimalne standarde i bude smatrana odgovarajućom od strane samih žrtava, fokusirali su se na dvije teme: postojanje i praćenje minimalnih standarda za podršku i usluge i mehanizme uz pomoć kojih žrtve mogu da pruže povratne informacije.

Što se tiče minimalnih standarda, podaci pokazuju da oni uglavnom ne postoje. Na Kosovu*, na primjer, nedavna studija o skloništima otkrila je da je, uprkos tome što su minimalni standardi njege ispunjeni, kvalitet usluga na gotovo neprihvatljivom nivou. Licenciranje i sertifikacija skloništa predloženi su kao metod za unaprjeđenje generalnog pristupa pružanju usluga i njegovog kvaliteta. Ova ideja se takođe razmatra i u BiH gdje vlada namjerava da zahtijeva (trenutno nepostojeće) minimalne standarde u skloništima koja žele da potpišu protokol sa njom kako bi mogla da primaju korisnike (OEBS, 2009). U Srbiji su akteri izrazili zabrinutost u vezi sa kvalitetom usluga, naglašavajući činjenicu da državne službe/agencije koje su dio nacionalnog mehanizma za upućivanje nisu transparentne u svom radu i da je zbog toga eksternim akterima teško da prate kvalitet pomoći koja se pruža žrtvama, kao i uopšteno cio proces.

Mehanizmi za dobijanje povratnih informacija od žrtava trgovine ljudima o kvalitetu usluga koje su im pružene postoje u BJR Makedonij, Srbiji i Albaniji. Međutim, izgleda da funkcionišu samo u Albaniji gdje socijalne službe posjeduju standarde za dobijanje povratnih informacija od žrtava u svim tipovima skloništa, što uključuje i žrtve trgovine ljudima. Izvori iz vlade navode da sva skloništa imaju knjigu za žalbe sa prostorom za prijedloge rješenja. U svakom skloništu takođe postoji i kutija za anonimne žalbe koju svakog mjeseca otvara predstavnik opštinske socijalne službe zajedno sa jednim od lica koja borave u skloništu. Osobe koje borave u skloništima svaka tri mjeseca popunjavaju i upitnik o stepenu zadovoljstva korisnika i „dobijemo neke izuzetne ideje i povratne informacije“. Nacionalna koalicija skloništa za žrtve trgovine ljudima (tri nevladina i jedno državno sklonište) kreirala je pokazatelje za podršku žrtvama i njihovu reintegraciju na osnovu međunarodno priznatog priručnika o praćenju (Surtees, 2010).

U Srbiji je jedan sagovornik prijavio da je Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima napravio obrazac za praćenje slučajeva za individualni plan rehabilitacije svake žrtve, u kojem postoji prostor i za povratne informacije. Međutim, ovo još nije provedeno u praksi. Jedan od sagovornika iz BJR Makedonije napomenuo je da postoji obrazac koji se daje žrtvi trgovine ljudima kada napusti sklonište. Isti sagovornik je dodao da je nejasno da li se tako dobijene informacije dalje analiziraju i na bilo koji način koriste.

Procjena potreba:

Trgovina ljudskim bićima na Zapadnom Balkanu

4. RADIONICA ZA VALIDACIJU

Konačna komponenta procjene potreba podrazumijevala je sastanak ključnih aktera održan u Skoplju, u BJR Makedoniji, u maju 2014. godine (vidjeti Aneks G za broj učesnika i nazive organizacija koje su predstavljali). Svrha ove radionice bila je da (1) revidira i raspravi preliminarnu nalaze procjene potreba i (2) dodatno precizira prioritete ključnih aktera po pitanju rješavanja regionalnih nedostataka, potreba i načina na koji mogu kreirati solidnije mjere borbe protiv trgovine ljudima u njenim postojećim višestrukim oblicima. Svi učesnici su prvo pročitali preliminarnu nalaze i preporuke procjene potreba i komentarisali ih (vidjeti Aneks H za prezentaciju radionice). Zatim su se podijelili u manje grupe kako bi diskutovali o preporukama i poredali ih po važnosti. Nakon diskusije u manjim grupama, opet su se vratili u veću i na plenarnoj diskusiji prezentovali svoja razmišljanja i dodatno raspravljali o tome kako da usavrše preporuke i odrede prioritete među njima. Ishodi aktivnosti radionica dati su u tabelama 4.1. i 4.2.

4.1. Određivanje prioriteta u manjim grupama

Ključni akteri su, zajedno sa predstavnicima međudržavnih organizacija i donatora, oformili šest radnih grupa po državama (Albanija, BiH, Kosovo*, BJR Makedonija, Crna Gora i Srbija). Svaka grupa dobila je zadatak da odredi prioritete među preporukama i rangira ih po oblastima u kojima postoji najveća potreba za njima i za koju su najvažnije, i to po hronološkom redu. Takođe im je zadato i da prodiskutuju i preciziraju fokus i formulaciju dvije do tri preporuke koje su posebno dodijeljene njihovoj grupi. Nakon završetka ove vježbe, svaka grupa je predstavila svoje prioritete i nove formulacije na plenarnoj sesiji. U tabeli 8 možete naći rezime prioriteta dodijeljenog svakoj preporuci.

Tabela 8: Određivanje prioriteta među preporukama u manjim grupama

Oblast	Preporuka	Dodijeljeni prioritet
Identifikacija	<p>Razmotriti uključivanje šireg kruga aktera u proaktivnu identifikaciju slučajeva trgovine ljudima. Ovi akteri bi trebalo da uključe: inspektore rada, medicinske radnike, socijalne radnike i nastavnike.</p> <p>Revidirana preporuka: Razmotriti postojeće strukture na lokalnom i centralnom nivou, uključiti, obučiti, inkorporisati u postojeća ovlašćenja, institucionalizovati u okviru sistema širu lepezu aktera kako bi proaktivno upućivali potencijalne žrtve u svrhu identifikacije: inspektore rada, zdravstvene radnike, socijalne radnike, nastavnike i predvodnike zajednica.</p>	1
	<p>Raditi na unaprjeđenju vještina i kapaciteta policije kao i drugih aktera u procesu da identifikuju slučajeve trgovine ljudima, uključujući skrining, informativne razgovore i upućivanje.</p> <p>Revidirana preporuka: Izgraditi održive vještine i kapacitete policije za ranu detekciju i identifikaciju.</p> <p>Komentari: Smatra se najvažnijim prioritetom (1) u Albaniji, BJR Makedoniji i na Kosovu*.</p>	1
	<p>Osnažiti kapacitet i motivaciju aktera (koji nisu pripadnici policije) odgovornih za identifikaciju slučajeva trgovine ljudima.</p> <p>Komentari: Izbjegavati formulacije poput "akteri koji nisu pripadnici policije"; dodati osnaživanje motivacije i vještina za preliminarnu (ranu) identifikaciju.</p>	2

Oblast	Preporuka	Dodijeljeni prioritet
	<p>Usvojiti proaktivni pristup identifikaciji slučajeva trgovine ljudima putem:</p> <ol style="list-style-type: none"> promovisanja inspekcija rada u najugroženijim sektorima (npr. poljoprivreda, hoteli i industrija zabave, građevina, male fabrike, ribolov); razvoja sistema za informisanje osoba uključenih u najrizičnije aktivnosti poput prosjačenja, rada u kući ili seksualnog rada; provođenja skrininga među ilegalnim imigrantima, azilantima i deportovanim licima; i osmišljavanja novih metoda kako bi se olakšala samoidentifikacija slučajeva. <p>Revidirana preporuka: Usvojiti proaktivni pristup identifikaciji slučajeva trgovine ljudima putem:</p> <p>Revised Recommendation: Pursue a proactive approach to the identification of trafficking cases by:</p> <ol style="list-style-type: none"> <u>promovisanja inspekcija rada u najugroženijim sektorima (npr. građevinske firme, agencije za zapošljavanje, hoteli i industrija zabave, male fabrike);</u> <u>razvoja sistema za informisanje osoba uključenih u najrizičnije aktivnosti kao što su prosjačenje, rad u kući, seksualni rad, poljoprivreda, djeca koja žive na ulici i djeca umiješana u sitne zločine;</u> <u>provođenja skrininga među ilegalnim imigrantima, azilantima i deportovanim licima, povratnicima po sporazumu o readmisiji i maloljetnicima bez pratnje odraslih; i</u> <u>osmišljavanja novih metoda kako bi se olakšala samoidentifikacija slučajeva.</u> <p>Komentari: Smatra se prioritetom u Srbiji, BiH, BJR Makedoniji.</p>	2
Podrška	<p>Obezbijediti više usluga za sve slučajeve, ne samo one u kojima je došlo do seksualne eksploatacije. Naročito bi trebalo da se obrati pažnja na omogućavanje više alternativa baziranih na lokalnoj zajednici, a ne skloništim a za one osobe koje ne žele da budu smještene u njima.¹</p> <p>Komentari: Usluge uključuju: osnivanje centara za stručno osposobljavanje i razvoj karijere. Uključiti usluge koje omogućavaju sparivanje nezaposlenih i kompanija (socijalno poslovanje). Ohrabrivati i razvijati partnerstva sa poslovnim subjektima.</p>	4

Oblast	Preporuka	Dodijeljeni prioritet
	<p>Razviti i provesti specifične usluge podrške za djecu žrtve trgovine ljudima prilagođene njihovim potrebama.</p> <p>Revidirana preporuka: Nema izmjena.</p> <p>Komentari: Smatra se regionalnim prioritetom.</p>	3
	<p>Unaprijediti kvalitet usluga putem (1) provođenja standarda i licenciranja za organizacije koje pružaju podršku žrtvama, uključujući i u skloništim, (2) praćenja novih i postojećih standarda i (3) prikupljanja i korišćenja odgovarajućih mehanizama zasnovanih na međunarodnim standardima koji omogućavaju žrtvama da daju povratne informacije.</p> <p>Revidirana preporuka: Unaprijediti kvalitet usluga putem (1) <u>razvoja</u> standarda i licenciranja za organizacije koje pružaju podršku žrtvama, uključujući i onu u skloništim, (2) praćenja novih i postojećih standarda i (3) prikupljanja i korišćenja odgovarajućih mehanizama zasnovanih na međunarodnim standardima koji omogućavaju žrtvama da daju povratne informacije.</p> <p>Komentar: Pridržavanje principa participacije tokom procesa osmišljavanja i kreiranja usluga.</p>	3
	<p>Obezbijediti dugoročnu, održivu podršku na polju reintegracije za sve žrtve, što uključuje i pristup lokalnim i nacionalnim sistemima socijalne zaštite i pomoći.</p> <p>Revidirana preporuka: Obezbijediti dugoročnu, održivu podršku na polju reintegracije za sve žrtve, naročito djecu, što uključuje i razvoj kapaciteta i pristup lokalnim i nacionalnim sistemima socijalne zaštite i pomoći</p>	4
Saradnja	<p>Povećati saradnju i koordinaciju između nacionalnih aktera koji se bore protiv trgovine ljudima.</p> <p>Revidirana preporuka: Povećati <u>nacionalnu i prekograničnu/regionalnu saradnju i koordinaciju</u> između različitih nacionalnih aktera koji se bore protiv trgovine ljudima.</p> <p>Komentar: Regionalna saradnja je veoma bitna za sve aktere na Zapadnom Balkanu. Smatra se prioritetom u BJR Makedoniji, Srbiji i BiH</p>	1
	<p>Ojačati međunarodnu saradnju putem poboljšanog provođenja i institucionalizacije regionalnih TMU; unaprijediti prekograničnu saradnju i zajedničke istrage.</p> <p>Revidirana preporuka: Nema izmjena.</p>	8

Oblast	Preporuka	Dodijeljeni prioritet
Krivična pravda	<p>Povećati kapacitete aktera u krivičnompravnom sistemu da zašтите žrtve trgovine ljudima i sudski gone trgovce ljudima u skladu sa punim slovom zakona.</p> <p>Revidirana preporuka: Povećati kapacitete aktera u krivičnompravnom sistemu da zašтите i <u>podrže</u> žrtve trgovine ljudima i <u>efikasno</u> sudski gone trgovce ljudima u skladu sa punim slovom zakona.</p>	7
	<p>Poboljšati podršku dostupnu tokom krivičnogpravnog postupka, obezbijediti žrtvama period za odmor i refleksiju, podršku tokom sudskog postupka i pomoć pri traženju odštete.</p> <p>Revidirana preporuka: Poboljšati podršku dostupnu tokom krivičnogpravnog postupka uključujući <u>poštovanje</u> perioda za odmor i refleksiju i <u>jasne podsticaje</u> za žrtve <u>da taj period i iskoriste</u>, podršku tokom sudskog postupka, <u>uključujući zakonske staratelje</u> i pomoć pri traženju odštete, <u>pri čemu treba predvidjeti i provesti odredbe za zamrzavanje i zapljenu imovine trgovaca ljudima.</u></p> <p>Komentari: Obezbijediti provođenje specifičnih odredbi za djecu u krivičnompravnim postupcima.</p>	4
Vlada	<p>Povećati finansijska sredstva dodijeljena za programe borbe protiv trgovine ljudima, i to naročito za NVO i organizacije koje pružaju pomoć žrtvama.</p> <p>Revidirana preporuka: Povećati finansijska sredstva dodijeljena za programe borbe protiv trgovine ljudima, i to naročito za NVO i organizacije koje pružaju pomoć žrtvama, <u>sa akcentom na dugoročnu podršku u svrhu reintegracije.</u></p> <p>Komentari: Obezbijediti stalno finansiranje reintegracije (od igara na sreću ili fondova za odštetu drugih žrtava), kreirati sisteme praćenja dugoročnih programa reintegracije i uspostaviti pakete bespovratnih sredstava za njih. Smatra se prioritetom u BJR Makedonij, BiH, Crnoj Gori.</p>	4
Attitudes	<p>Inkorporisati aktivnosti koje se fokusiraju na stavove koji ometaju odgovarajuće reagovanje u slučajevima trgovine ljudima u relevantne obuke, kao i kampanje za podizanje nivoa javne svesti i radionice za unaprjeđenje vještina.</p> <p>Revidirana preporuka: Inkorporisati aktivnosti koje se fokusiraju na stavove koji ometaju odgovarajuće reagovanje u slučajevima trgovine ljudima u <u>specijalizovane obuke za sve aktere uključene u identifikaciju, krivično gonjenje, podršku i zaštitu žrtava trgovine ljudima i drugih oblika izrabljivanja</u>, kao i u kampanje za podizanje nivoa javne svijesti i radionice za unaprjeđenje vještina.</p> <p>Komentari: Smatra se prioritetom u BJR Makedonij, BiH, Crnoj Gori; preporučuju se dodatne aktivnosti za podizanje nivoa javne svijesti o radnom izrabljivanju, kao i pitanjima dječijeg prosjačenja i dječijih brakova u skladu sa običajnim pravom.</p>	10

4.2. Određivanje prioriteta i bliže određivanje u velikoj grupi

Kao što je već navedeno, ključni akteri iz svake zemlje, zajedno sa predstavnicima MVO (međuvladine organizacije) i donatora, odredili su prioritete među preporukama i hronološki ih rangirali po oblastima od najveće važnosti i potrebe za njima. U tabeli 9 dat je rezime prioriteta pripisanih svakoj preporuci od strane učesnika na radionici, kao i učestalost (tj. koliko su puta učesnici izabrali određeni prioritet) svakog od njih.

Tabela 9: Određivanje prioriteta u velikoj grupi (učestalost)

Area	Recommendation	Assigned priority	Frequency (Number of choices)
Identification	Razmotriti uključivanje šireg kruga aktera u proaktivnu identifikaciju slučajeva trgovine ljudima. Ovi akteri bi trebalo da uključe: inspektore rada, medicinske radnike, socijalne radnike i nastavnike.	2	2
	Raditi na unaprjeđenju vještina i kapaciteta policije, kao i drugih aktera u procesu, da identifikuju slučajeve trgovine ljudima, uključujući i skrining, informativne razgovore i upućivanje.	1	1
		2	1
	Osnažiti kapacitete i motivaciju aktera (koji nisu pripadnici policije) odgovornih za identifikaciju slučajeva trgovine ljudima.	2	1
	Usvojiti proaktivni pristup identifikaciji slučajeva trgovine ljudima putem promovisanja inspekcije rada u najugroženijim sektorima (npr. poljoprivreda, hoteli i industrija zabave, građevina, male fabrike, ribolov); razvoja sistema za informisanje osoba uključenih u najrizičnije aktivnosti poput prosjačenja, rada u kući ili seksualnog rada; provođenja skrininga među ilegalnim imigrantima, azilantima i deportovanim licima; i osmišljavanja novih metoda kako bi se olakšala samoidentifikacija slučajeva.	1	1
		1	1

Podrška	Obezbijediti više usluga za sve slučajeve, ne samo one u kojima je došlo do seksualne eksploatacije. Naročito bi trebalo da se obrati pažnja na omogućavanje više alternativa baziranih na lokalnoj zajednici, a ne skloništima za one osobe koje ne žele da budu smještene u njima. ²	2	1
		4	1
		6	1
	Razviti i provesti specifične usluge podrške za djecu žrtve trgovine ljudima prilagođene njihovim potrebama.	4	1
		5	1
	Unaprijediti kvalitet usluga putem (1) provođenja standarda i licenciranja za organizacije koje pružaju podršku žrtvama, uključujući i u skloništima, (2) praćenja novih i postojećih standarda i (3) prikupljanja i korišćenja odgovarajućih mehanizama zasnovanih na međunarodnim standardima koji omogućavaju žrtvama da daju povratne informacije.	3	1
	Obezbijediti dugoročnu, održivu podršku na polju reintegracije za sve žrtve, što uključuje i pristup lokalnim i nacionalnim sistemima socijalne zaštite i pomoći.	3	1
		5	1
Saradnja	Povećati saradnju i koordinaciju nacionalnih aktera koji se bore protiv trgovine ljudima.	1	1
		5	1
	Ojačati međunarodnu saradnju putem poboljšanog provođenja i institucionalizacije regionalnih TMU; unaprijediti prekograničnu saradnju i zajedničke istrage.	1	1
		8	2
Krivična pravda	Povećati kapacitete aktera u krivičnompravnom sistemu da zaštite žrtve trgovine ljudima i sudski gone trgovce ljudima u skladu sa punim slovom zakona.	4	1
		7	1
	Poboljšati podršku dostupnu tokom krivičnogpravnog postupka, obezbijediti žrtvama period za odmor i refleksiju, podršku tokom sudskog postupka i pomoć pri traženju odštete.	4	1
		8	1
Vlada	Povećati finansijska sredstva dodijeljena za programe borbe protiv trgovine ljudima, i to naročito za NVO i organizacije koje pružaju pomoć žrtvama.	1	2
		3	1
Stavovi	Inkorporisati aktivnosti koje se fokusiraju na stavove koji ometaju odgovarajuće reagovanje u slučajevima trgovine ljudima u relevantne obuke, kao i kampanje za podizanje nivoa javne svijesti i radionice za unaprjeđenje vještina..	9	1
		10	1
		14	2

Tabela 10 predstavlja preporuke po redu prioriteta koji su im učesnici radionice pripisali na plenarnoj sesiji. Preporuke su rangirane po prioritetu, od onih sa po mišljenju učesnika najvišim, do onih sa najnižim.

Tabela 10: Preporuke razvrstane po prioritetu

4.3. Komentari učesnika u radionici

Nakon radionice, IOM je učesnicima dao priliku da pruže dodatne, pisane povratne informacije o nacrtu Izveštaja o procjeni potreba na Zapadnom Balkanu. Svrha traženja pisanih komentara bila je da se učesnicima omogući da detaljno (1) razmotre i komentarišu preliminarne nalaze procjene potreba i (2) preciziraju prioritete i preporuke na polju rješavanja regionalnih nedostataka i izgradnje djelotvornijeg i jačeg sistema za borbu protiv trgovine ljudima u regionu.

Predstavnici četiri od šest zemalja dostavili su napismeno povratne informacije. Iako ovi komentari nisu izmijenili nalaze i preporuke osmišljene na osnovu analize dokumenata, razgovora i anketa, jesu nam pomogli da ih preciziramo i preformulišemo, a pored toga su i pružili ažurirane informacije o zakonskim i političkim odlukama u vezi sa trgovinom ljudima. Ovaj izvještaj odražava te ispravke i izmjene u formulaciji.

Procjena potreba:

Trgovina ljudskim bićima na Zapadnom Balkanu

5. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

U ovom odjeljku predstavljamo zaključke u vezi sa oblastima za koje su ključni akteri smatrali da moraju biti unaprijeđene kako bi se obezbijedilo djelotvornije suzbijanje trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu. Ti zaključci su podijeljeni na šest ključnih podtema: (I) identifikaciju slučajeva trgovine ljudima; (II) usluge na polju podrške i reintegracije; (III) saradnju na nacionalnom i međunarodnom nivou; (IV) krivičnopravni postupak; (V) državne obaveze i resurse; i (VI) hvatanje u koštac sa normama i stavovima u vezi sa trgovinom ljudima.

Zaključci su praćeni preporukama koje se odnose na svaku podtemu. Preporuke proističu iz nalaza datih u odjeljku 3. U skladu sa ciljevima procjene potreba, inicijalne preporuke imaju cilj da istaknu primarne nedostatke i prioritete identifikovane na lokalnom nivou. Ove preporuke takođe odražavaju i savjete koje su ispitanici i sagovornici najčešće davali. Kao takve, neće sve preporuke biti relevantne za svaku državu. Takođe smo priložili i nekoliko dodatnih preporuka i prioriteta specifičnih za pojedinačne države. Postoji 15 numerisanih preporuka grupisanih po temama, a red po kojem su nabrojane ne odražava njihovu važnost.

I. Identifikacija žrtava trgovine ljudima

Kao što je istaknuto u odeljku 3.5, najčešći prioritet identifikovan tokom procjene potreba jeste potreba da se unaprijedi identifikacija žrtava. Iako, kako je jedan sagovornik objasnio, „obezbjeđivanje efikasnih mehanizama za pouzdanu identifikaciju žrtava predstavlja jednu od najosjetljivijih komponenti u cijelom sistemu borbe protiv ove pojave“, ona očigledno po mišljenju učesnika u istraživanju predstavlja najvažnije pitanje na kojem bi trebalo raditi u cijelom regionu.

Sagovornici smatraju da je trenutna identifikacija žrtava uglavnom reaktivna, sa izrazitim fokusom na trgovinu ljudima u cilju seksualnog izrabljivanja. Obično se njome ponajviše bave policija i granične službe, sa povremenim, ali često nedovoljnim uplivom socijalnih radnika i NVO. Drugi akteri, naročito inspektori rada, ili nisu zvanično angažovani na identifikaciji, niti aktivni na tom polju, ili se suočavaju sa preprekama kad pokušaju da ispune svoje obaveze. Sagovornici su, međutim, naveli da „angažovanje većeg broja aktera u identifikaciji žrtava

trgovine ljudima bi pružilo više prilika da se tim žrtvama pravovremeno pomogne“. Kao što ovaj citat pokazuje, podaci iz istraživanja ukazali su na široko rasprostranjeno mišljenje da lepeza aktera uključenih u identifikaciju žrtava trgovine ljudima treba da bude proširena, i to naročito tako da uključi nevladine aktere. Pored toga, sagovornici su izrazili i potrebu za „unaprjeđenjem vještina policije kako bi djelotvorno primjenjivali standardne operativne postupke i nacionalni mehanizam za upućivanje“ i „potom obučavali inspektore rada, zdravstvene radnike, organe vlasti, nastavnike i socijalne radnike u cilju unaprjeđivanja identifikacije žrtava i razumijevanja standardnih operativnih postupaka“. Učesnici u istraživanju smatrali su da obuka i izgradnja kapaciteta i tradicionalnih i netradicionalnih aktera predstavlja apsolutni prioritet i način za unaprjeđenje procesa i postupaka identifikacije.

Pored proširenja lepeze aktera uključenih u identifikaciju žrtava i unaprjeđenja njihovih vještina, sagovornici vjeruju da je potreban i proaktivniji pristup identifikaciji. Takav pristup trebalo bi da podrazumijeva niz metodologija, u zavisnosti od toga da li se ugrožene osobe nalaze na zvaničnom radnom mjestu, nezvaničnom radnom mjestu ili u kući, ili na drugoj lokaciji poput graničnog prelaza ili centra za pritvor/prijem imigranata. Takođe, ove aktivnosti ne bi trebalo da se koncentrišu isključivo u glavnim gradovima, već da budu decentralizovane i spuštene na nivo lokalnih zajednica i ruralnih oblasti. Sagovornici bi voljeli da kreirani sistemi identifikacije podrazumijevaju jasna pravila, postupke, kriterijume i smjernice za skrining prilagođene žrtvama. Takođe se zalažu i za upotrebu moderne tehnologije kako bi bile prevaziđene jezičke barijere i drugi potencijalni izazovi na polju identifikacije.

Date su sljedeće specifične preporuke za unaprjeđenje identifikacije:

1. Razmotriti uključivanje šireg kruga aktera u proaktivnu identifikaciju slučajeva trgovine ljudima. Ovi akteri trebalo bi da uključe: inspektore rada, medicinske radnike, socijalne radnike i nastavnike.

Dodatne preporuke na nivou određenih država uključuju:

- BiH: Osnažiti angažman prosvjetnog i zdravstvenog sektora u procesima identifikacije i upućivanja;
- BJR Makedonija: Unaprijediti ulogu i rad inspekcije rada na polju identifikacije;
- BJR Makedonija: Dozvoliti organizacijama koje operišu nezavisno od države da zvanično identifikuju žrtve trgovine ljudima; i
- Srbija: Promovisati angažovanje više agencija u identifikaciji putem formalizacije uloge i inputa specijalizovanih NVO i uključivanja drugih relevantnih aktera kao što su inspektori rada, socijalni i zdravstveni radnici.

2. Raditi na unaprjeđenju vještina i kapaciteta policije, kao i drugih aktera u procesu, da identifikuju slučajeve trgovine ljudima, uključujući skrining, informativne razgovore i upućivanje.

Dodatne preporuke na nivou određenih država uključuju:

- Srbija, Crna Gora: Obezbijediti operativne pokazatelje, smjernice i alatke koje bi trebalo koristiti u postupku identifikacije za osoblje na terenu i redovno ih obavještavati o novim modalitetima trgovine ljudima;
- Albanija, Kosovo*, Crna Gora: Povećati kapacitete granične policije na polju otkrivanja i identifikacije žrtava trgovine ljudima;
- Albanija: Unaprijediti identifikacione kapacitete granične policije sa aspekta posebnih kategorija žrtava, kao što su odrasli muškarci i žrtve interne trgovine ljudima; i
- BJR Makedonija: Sve policijske jedinice trebalo bi da prođu kroz obuku za identifikaciju slučajeva, ne samo one specijalizovane koje pokrivaju ograničena područja i nisu nužno svjesne stanja stvari u lokalnim zajednicama.

3. Osnažiti kapacitete i motivaciju aktera (koji nisu pripadnici policije) odgovornih za identifikaciju slučajeva trgovine ljudima.²⁴

Dodatne preporuke na nivou određenih država uključuju:

- Albanija, BiH: Podići nivo svijesti inspektora rada o fenomenu trgovine ljudima kako bi se povećali njihovi kapaciteti na polju identifikacije i prijavljivanja mogućih slučajeva; i
- Crna Gora: Osmisliti obuku za terensko osoblje različitih agencija o identifikaciji žrtava trgovine ljudima, uključujući i pripadnike snaga reda, inspektore rada, socijalne i zdravstvene radnike, osoblje specijalnih dječijih institucija i NVO.

4. Usvojiti proaktivni pristup identifikaciji slučajeva trgovine ljudima putem:

- a. promovisanja inspekcija rada u najugroženijim sektorima (npr. poljoprivreda, hoteli i industrija zabave, građevina, male fabrike, ribolov);**
- b. razvoja sistema za informisanje osoba uključenih u najrizičnije aktivnosti poput prosjačenja, rada u kući ili seksualnog rada;**
- c. provođenja skrininga među ilegalnim imigrantima, azilantima i deportovanim licima; i**
- d. osmišljavanja novih metoda kako bi se olakšala samoidentifikacija slučajeva.**

²⁴ Na osnovu informacija dobijenih od učesnika validacione radionice, tekst ove preporuke promijenjen je tako da ne stoji „akteri koji nisu policija“ već „svi akteri“.

Dodatne preporuke na nivou određenih država uključuju:

- BiH: Kreirati i primijeniti jasna pravila i procedure za identifikaciju žrtava trgovine ljudima, naročito domaćih žrtava i djece natjerane na prosjačenje;
- Crna Gora: Uvesti listu za provjeru kako bi se identifikovali potencijalni slučajevi trgovine ljudima tokom procesa prijavljivanja za vizu i redovno ažurirati pokazatelje kako bi odražavali promjenjivu prirodu trgovine ljudima;
- Crna Gora: Obezbijediti da zaposleni u policiji i tužilaštvu, socijalni radnici, inspektori rada i drugi relevantni akteri usvoje proaktivniji pristup identifikaciji i unaprijede svoj rad na polju informisanja i komuniciranja sa stanovništvom kako bi to postigli;
- BJR Makedonija: Povećati kapacitete za identifikaciju žrtava trgovine ljudima među ilegalnim migrantima; i
- Srbija: Definisati pokazatelje za identifikaciju maloljetnih i odraslih žrtava u svim fazama trgovine ljudima.

II. Usluge na polju podrške i reintegracije za žrtve trgovine ljudima

Procjena potreba identifikovala je nekoliko problema na polju obima raspoložive podrške i naročito usluga u vezi sa reintegracijom. Više različitih istraživanja ukazalo je na to da se usluge uglavnom zasnivaju na skloništima i prilagođene su potrebama žrtava kojima se trgovalo u cilju seksualnog izrabljivanja. Minimalni standardi za skloništa i druge usluge podrške u cijelom regionu nisu rutinski uspostavljeni niti praćeni, a samo Albanija sistematski traži povratne informacije od žrtava o relevantnosti i kvalitetu usluga koje su im na raspolaganju.

Kao i u slučaju postupka identifikacije, sagovornici smatraju da su postojeće usluge slabo prilagođene (ili potpuno neprilagođene) potrebama većeg broja tipova žrtava trgovine ljudima. Najakutnije je pitanje specijalizovane podrške za djecu žrtve trgovine ljudima, pošto su u bar pet država sagovornici izrazili bojazan da je nedovoljna. Muškarci predstavljaju još jednu ključnu grupu kojoj se ne pružaju specifične, a u nekim slučajevima i nikakve usluge. Dok je nekoliko ispitanika primijetilo da u regionu ne postoje skloništa za muškarce, drugi su smatrali da ovaj problem odražava opšti nedostatak usluga za sve slučajeve trgovine ljudima.

Ispitanici su posebno naglasili nedostatke po pitanju podrške dugoročnoj integraciji, naročito ponekad potpuno odsustvo usluga na polju obuke u cilju zapošljavanja i postizanja dugoročne ekonomske nezavisnosti. Takođe primjećujemo i nedostatak povezanosti usluga podrške i drugih postojećih socijalnih usluga u lokalnim zajednicama. On dovodi do mogućnosti povratka žrtava u istu situaciju kakva ih je i dovela u opasnost od trgovine ljudima, što je jedan od ključnih faktora za koje su ispitanici smatrali da je često potpuno zanemaren i koji bi trebalo da bude uzet u obzir.

Na osnovu identifikovanih nedostataka na polju podrške oporavku i reintegraciji žrtava trgovine ljudima, date su sljedeće specifične preporuke:

5. **Obezbijediti više usluga za sve slučajeve, a ne samo one u kojima je došlo do seksualnog izrabljivanja;**
6. **Obezbijediti više alternativa baziranih na lokalnoj zajednici, a ne skloništima, za one osobe koje ne žele da budu smještene u skloništima ili im to ne bi koristilo; i**
7. **Razviti i provesti specifične usluge podrške za djecu žrtve trgovine ljudima prilagođene njihovim potrebama.**

Ovo podrazumijeva kreiranje specijalizovanih programa za integraciju djece, pružanje odgovarajuće podrške hraniteljskim porodicama i unaprjeđenje kapaciteta zaposlenih u ustanovama za njegu djece.

Dodatne preporuke na nivou određenih država uključuju:

- Albanija: Senzibilisanje donatora po pitanju važnosti bespovratnih sredstava i prikupljanja fondova za reintegraciju;
 - BiH: Jasno unijeti zaštitu djece u strateške dokumente i upravna uputstva/protokole;
 - Kosovo*: Razmotriti opciju po kojoj ministarstva i državne institucije zadužene za borbu protiv trgovine ljudima dijele troškove finansiranja njege, pomoći i reintegracije žrtava;
 - Crna Gora, Srbija: Razviti ili unaprijediti specijalne programe za pružanje pomoći djeci žrtvama trgovine ljudima kroz sve faze, od identifikacije do reintegracije;
 - Crna Gora: Olakšati reintegraciju žrtava u društvo i preduprijediti rizik od ponovnog ulaska u mrežu trgovine ljudima tako što će im se obezbijediti stručno osposobljavanje i pristup tržištu rada; i
 - Srbija: Pružiti obuku hraniteljskim porodicama i senzibilisati zaposlene u ustanovama za njegu djece po pitanju potreba i odgovarajućeg tretmana sopstvenih korisnika.
8. **Unaprijediti kvalitet usluga putem (1) razvoja standarda i licenciranja za organizacije koje pružaju podršku žrtvama, uključujući i onu u skloništima, (2) praćenja novih i postojećih standarda i (3) prikupljanja i korišćenja odgovarajućih mehanizama zasnovanih na međunarodnim standardima koji omogućavaju žrtvama da daju povratne informacije.**

Dodatne preporuke na nivou određenih država uključuju:

- BiH: Razviti standardizovana pravila i postupke za pomoć domaćim žrtvama;
- BiH: Unaprijediti i ojačati kratkotrajnu pomoć i zaštitu (sa aspekta kvaliteta i kvantiteta);
- BiH, Kosovo*: Uvesti sertifikaciju i licenciranje skloništa;

- BJR Makedonija: Unaprijediti opšti kvalitet pomoći i obezbijediti da osnovne usluge budu besplatne. „Besplatne znači besplatne. Ne samo besplatne na papiru“;
- Crna Gora: Obezbijediti da uslovi u skloništimama za žrtve trgovine ljudima budu adekvatni i prilagođeni njihovim potrebama; i
- Srbija: Uvesti postupke za davanje povratnih informacija kako bi se pratila pomoć koja se žrtvama pruža nakon povratka u mjesto porijekla.

9. Obezbijediti dugoročnu, održivu podršku na polju reintegracije za sve slučajeve, što uključuje i pristup lokalnim i nacionalnim sistemima socijalne zaštite i pomoći.

Dotadne preporuke na nivou određenih država uključuju:

- BiH, Kosovo*, Srbija: Osmisliti sisteme i mehanizme koji će obezbijediti da žrtve dobijaju podršku tokom dugoročnijeg procesa reintegracije i rehabilitacije; i
- Crna Gora: Olakšati reintegraciju žrtava i izbjeći njihov ponovni ulazak u mrežu trgovine ljudima tako što će im biti obezbijedeni stručno osposobljavanje i pristup tržištu rada.

III. Saradnja na nacionalnom i međunarodnom nivou

Kao što je objašnjeno u odjeljku 3.4, podaci iz istraživanja pokazuju da, iako su sve zemlje u regionu kreirale neki sistem saradnje na nacionalnom nivou, samo u Albaniji postoji visokofunkcionalni NMU, a čak ni tamo svi potpisnici nisu aktivno angažovani. Osnaživanje međusektorske i međuinstitucionalne saradnje na polju borbe protiv trgovine ljudima u cijelom regionu ocijenjeno je kao prioritet, sa posebnim naglaskom na osnaživanju saradnje između policije i drugih aktera.

Ispitanici su pomenuli ista pitanja u oblasti prekogranične i međunarodne saradnje, naglašavajući da, iako su mehanizmi uglavnom već uspostavljeni, nisu uvijek u potpunosti operativni. Nekoliko ispitanika naglasilo je potrebu za „razmjenom informacija zasnovanom na TMU sa zemljama porijekla i odredišta“. Date su sljedeće specifične preporuke u vezi saradnje i koordinacije između relevantnih nacionalnih aktera:

10. Povećati saradnju i koordinaciju nacionalnih aktera koji se bore protiv trgovine ljudima.

Dotadne preporuke na nivou određenih država uključuju:

- BiH, Kosovo*: Unaprijediti koordinaciju ključnih aktera koji učestvuju u procesima identifikacije i upućivanja;
- BJR Makedonija: Razjasniti specifične odgovornosti svih aktera u NMU, kao i ko preuzima vodstvo u kom slučaju;

- Crna Gora: Uvesti operativni nacionalni mehanizam za upućivanje i identifikovati uloge i postupke terenskog osoblja koje će najverovatnije doći u dodir sa žrtvama trgovine ljudima; i
- Srbija: Regulisati i ozvaničiti poziciju nacionalnog koordinatora.

11. Ojačati međunarodnu saradnju putem poboljšanog provođenja i institucionalizacije regionalnih TMU; unaprijediti prekograničnu saradnju i zajedničke istrage.

Dodatne preporuke na nivou određenih država uključuju:

- BiH, BJR Makedonija, Srbija: Oživjeti postojeće ili starije verzije TMU; i
- BJR Makedonija: Razjasniti standardne operativne postupke na polju razmjene informacija na međunarodnom nivou i podijeliti relevantne primjere dobre prakse.

IV. Krivičnopravni postupak

Ispitanici sa cijelog Zapadnog Balkana identifikovali su čitavu lepezu problema u vezi sa neprilagođenošću zakonskih okvira i njihove primjene u svakoj državi potrebama žrtava trgovine ljudima. Podaci iz istraživanja podcrtali su kako (1) je primjena postojećih zakona nedosljedna; (2) žrtve često ne dobijaju odgovarajuću podršku tokom sudskog postupka, a u nekim slučajevima su čak loše tretirane od strane aktera krivične pravde; i (3) sudski postupci nisu uspjeli da obezbijede odštetu za žrtve. Date su sljedeće specifične preporuke u vezi sa sektorom krivične pravde:

12. Povećati kapacitete aktera u krivičnopravnom sistemu da zaštite žrtve trgovine ljudima i sudski gone trgovce ljudima u skladu sa punim slovom zakona.

Dodatne preporuke na nivou određenih država uključuju:

- BiH, Crna Gora: Unaprijediti znanje i senzibilnost sudija, tužilaca, istražitelja i advokata sa aspekta postojanja, znakova i prava žrtava; i
- BiH, Crna Gora: Obezbijediti obuku za sve profesionalce zadužene za pružanje pomoći i mjere zaštite žrtvama trgovine ljudima.

13. Poboljšati podršku dostupnu tokom krivičnopravnog postupka, obezbijediti žrtvama period za odmor i razmišljanje, podršku tokom sudskog postupka i pomoć pri traženju odštete.

Dodatne preporuke na nivou određenih država uključuju:

- Albanija, Srbija: Unijeti posebne članove u krivični zakonik koji se odnose na odštetu za žrtve i osnovati poseban državni fond za isplaćivanje kompenzacije žrtvama trgovine ljudima;
- Crna Gora: Provesti dodatne mjere kako bi se obezbijedilo da žrtve dobijaju odgovarajuće informacije, zaštitu i pomoć tokom istrage, perioda prije suđenja i tokom samog suđenja; i

- Srbija: Usvojiti odgovarajuće mjere za zaštitu žrtava i obuku pripadnika Jedinice za zaštitu svjedoka o tome kako da rade sa njima i pružaju im podršku.

V. Posvećenost vlade i dodjeljivanje resursa

Podaci iz ankete i razgovora naglašavaju potrebu „za povećanjem političke volje i posvećenosti vlada“, naročito sa aspekta povećanog finansiranja NVO i institucija koje pružaju pomoć žrtvama. Zapaženo je da su najveći dio finansijske pomoći za podršku žrtvama do danas obezbjeđivali eksterni donatori, čak i kada su se vlade čvrsto obavezale da je pruže. Naglašeno je da „ono što je potrebno jeste snažna posvećenost organa vlasti na Zapadnom Balkanu, neuslovljena bilo kakvim budućim bi/tri/multilateralnim sporazumima političke ili druge prirode“ okončavanju trgovine ljudima. Date su sljedeće specifične preporuke sa aspekta posvećenosti vlada:

14. Povećati finansijska sredstva dodijeljena za programe borbe protiv trgovine ljudima, i to naročito za NVO i organizacije koje pružaju pomoć žrtvama.

Dodatne preporuke na nivou određenih država uključuju:

- Albanija: Obezbijediti adekvatne državne fondove kako bi se osigurao kvalitet usluga;
- BiH: Unaprijediti pristup sredstvima i njihovo isplaćivanje u okviru „budžeta za intervencije“ kako bi se pokrile kratkoročna zaštita i pomoć žrtvama;
- Kosovo*: Identifikovati načine da ministarstva i državne institucije sa interesom/obavezom za borbu protiv trgovine ljudima podijele troškove njege, pomoći i reintegracije žrtava;
- Kosovo*: Povećati finansijsku podršku NVO koje pružaju pomoć i utočište žrtvama, koristeći alokacije iz opštinskog budžeta ili doprinose u naturi (zemljište, prostorije, itd.);
- Kosovo*: Uvesti koncept socijalnih preduzeća kako bi NVO mogle da dobijaju državna bespovratna sredstva za aktivnosti za stvaranje dohotka usmjerene na zapošljavanje marginalizovanih i/ili ugroženih grupa u zajednici;
- Kosovo*: Imenovati savjetnika za zastupanje kako bi se olakšali primjena i upravljanje fondovima za praćenje pomoći i reparacija za žrtve trgovine ljudima;
- Crna Gora: Postarati se da svi potpisnici memoranduma o saradnji djelotvorno ispunjavaju svoje obaveze pružanja finansijske pomoći ugroženim zajednicama;
- Kosovo*: Izdati upravna rješenja kojima će se privatnim firmama dozvoliti da NVO koje pružaju pomoć i utočište žrtvama daju priloge u naturi, koji će im se odbijati od poreza; i
- Srbija: Iskazati veću političku riješenost da se trgovina ljudima suzbije, tako što će se za tu svrhu dodijeliti posebna budžetska sredstva.

VI. Stavovi koji ometaju borbu protiv trgovine ljudima

Procjena potreba pokrenula je čitav niz pitanja o stavovima koji ometaju razvoj i provođenje djelotvorne borbe protiv trgovine ljudima. Ovi stavovi povezani su sa:

- motivacijom da se identifikuju slučajevi trgovine ljudima, kao što se može vidjeti iz citata „imaju kapacitet, ali ih nije briga“;
- tendencijom nekih od ključnih aktera da određene oblike trgovine ljudima posmatraju kao stvar kulture, naročito prinudne brakove i dječije prosjačenje;
- stigmatizacijom i diskriminacijom žrtava kojima se trgovalo radi seksualnog izrabljivanja u lokalnim zajednicama;
- činjenicom da ni ključni akteri ni same žrtve trgovine ljudima u cilju radnog izrabljivanja ne prepoznaju svoje iskustvo kao trgovinu ljudima; i
- prijavljenim neuspjehom vlada u regionu da dodijele dovoljno budžetskih sredstava za borbu protiv trgovine ljudima, čak i kada su se čvrsto obavezale na to.

Promjena socijalnih stavova i normi je veoma osjetljiva oblast i zahtijeva dugoročnu posvećenost kreiranju alternativa, što su faktori zbog kojih su neki eksterni donatori nevoljni da finansiraju programe koji se bave ovim pitanjima. Međutim, teško da se bez rada na nekim od ovih prepreka može postići bilo kakav značajniji napredak. Date su sljedeće specifične preporuke:

15. Inkorporisati aktivnosti koje se fokusiraju na stavove koji ometaju odgovarajuće reagovanje u slučajevima trgovine ljudima u specijalizovane obuke za sve aktere uključene u identifikaciju, krivično gonjenje, podršku i zaštitu, kao i u kampanje za podizanje nivoa javne svijesti i radionice za unaprjeđenje veština²⁵

Inkorporisanje aktivnosti koje identifikuju i hvataju se u koštac sa negativnim stavovima i stereotipima o žrtvama trgovine ljudima ne zahtijeva mnogo resursa. Značajni resursi su već potrošeni na jednokratne aktivnosti za podizane nivoa javne svijesti, bez ikakvog dokazanog efekta ili dejstva. Sagovornici bi voljeli da se resursi troše na kampanje koje bi se bavile onim vrstama negativnih stavova o žrtvama kao ilegalnim migrantima ili kriminalcima koji sprečavaju punu primjenu djelotvornih mjera borbe protiv trgovine ljudima. Moglo bi se razmotriti angažovanje odgovarajućih eksperata za komunikacije i preusmjeravanje napora na kampanje koje su ambicioznije od pukog definisanja trgovine ljudima. Umjesto toga, kampanje bi trebalo da se fokusiraju na relevantnije pokušaje da se izgradi kulturalno razumijevanje trgovine ljudima, eliminišu negativni stavovi prema žrtvama i smanji tolerancija za prakse koje podržavaju ovu pojavu ili joj doprinose.

²⁵ Ova preporuka je revidirana u skladu sa komentarima datim na validacionoj radionici i nakon nje.

Dodatne preporuke na nivou određenih država uključuju:

- Albanija: Povećati svjesnost/razumijevanje žrtava o tome da su one žrtve zločina i da nisu odgovorne za ono što im se desilo;
- Albanija, BiH: Unaprijediti stavove granične policije, sudija i tužilaca prema žrtvama trgovine ljudima;
- Crna Gora: Uvesti module obuke usmjerene na promjenu negativnih stavova i predrasude o žrtvama trgovine ljudima.

Procjena potreba:

Trgovina ljudskim bićima na Zapadnom Balkanu

LITERATURA

Albanija, Sporazum o saradnji

2012. Albanski nacionalni mehanizam za upućivanje za identifikaciju i upućivanje žrtava i potencijalnih žrtava trgovine ljudima, Tirana

Albanija, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Kancelarija nacionalnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima

- 2011 Standardni operativni postupci (SOP) za identifikaciju i upućivanje žrtava trgovine ljudima, Tirana

Albanija, Nacionalna koalicija skloništa za žrtve trgovine ljudima

- 2011 Izveštaj o doprinosu nacionalne koalicije na polju identifikacije i pomoći žrtvama trgovine ljudima, oktobar 2009 – septembar 2010, Tirana

Albanija, Ministarstvo unutrašnjih poslova

- 2011 Nacionalni akcioni plan za borbu protiv trgovine ljudskim bićima i Nacionalni akcioni plan za borbu protiv trgovine djecom i zaštitu djece žrtava trgovine ljudima 2011–2013, Tirana

Albanija, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Kancelarija nacionalnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima

- 2011 Standardni operativni postupci (SOP) za identifikaciju i upućivanje žrtava trgovine ljudima, Tirana
- 2012 Izveštaj o nacionalnom akcionom planu za borbu protiv trgovine ljudima januar–decembar 2012, Tirana

Albanija, Nacionalna koalicija skloništa za žrtve trgovine ljudima

- 2010 Doprinos nacionalne koalicije na polju identifikacije i pomoći žrtvama trgovine ljudima, Tirana

Balkan Act Now (projekat finansiran iz evropskih fondova)

- 2013 Strategija provođenja 2013–2014, regionalni dokument
2013 Situaciona analiza trgovine ljudima, regionalni dokument

Bosna i Hercegovina, Savjet ministara

- 2012 Strategija u oblasti migracija i azila i akcioni plan za period 2012–2015, Sarajevo
2013 Strategija za borbu protiv trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini i akcioni plan, 2013–2015, Sarajevo

Bosna i Hercegovina, Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima i nelegalne imigracije u Bosni i Hercegovini

- 2012 Izvještaj o statusu trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini i izvještaj o provođenju akcionog plana za borbu protiv trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini za 2012. godinu, Sarajevo

Savjet Evrope, Sekretarijat Savjeta Evrope, Konvencija o borbi protiv trgovine ljudima (GRETA i Komitet ugovornih strana), Generalni direktorat za ljudska prava i pravne poslove

- 2011 Izvještaj (GRETA) za Albaniju u vezi sa provođenjem Konvencije Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, Strazbur
2012 Izvještaj za Crnu Goru u vezi sa provođenjem Konvencije Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, Strazbur
2013 Izvještaj za Srbiju u vezi sa provođenjem Konvencije Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, Strazbur
2013 Izvještaj za Bosnu i Hercegovinu u vezi sa provođenjem Konvencije Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, Strazbur

Hrvatska, Razbor

- 2012 EVALUACIONI IZVJEŠTAJ PROJEKTA Poboľšanje transnacionalne saradnje u slučajevima trgovine ljudima u Jugoistočnoj Evropi (TRM-II), Zagreb, naručio: ICMCP
Proveo: Razbor Ltd., Zagreb, evaluatori: Ivana Novoselec i Andrijana Parić

Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH,
Njemačka organizacija za međunarodnu saradnju (GIZ), regionalni
program za socijalnu zaštitu i prevenciju trgovine ljudima

- 2012 Društvene dimenzije trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu,
Skoplje, Makedonija

Evropska komisija

- 2013 Izveštaj o napretku Albanije za 2013. godinu, Brisel
2013 Izveštaj o napretku Srbije za 2013. godinu, Brisel
2013. Izveštaj o napretku Makedonije za 2013. godinu, Brisel
2013 EUROSTAT, Trgovina ljudima, izdanje za 2013. godinu, KS-
RA-09-001-EN-C

Međunarodna organizacija za migracije (IOM)

- 2004 Mijenjanje obrazaca i trendova u trgovini ljudima na regionu
Balkana – obavljena procjena u Albaniji, Bosni i Hercegovini,
Provinciji Kosovo, Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji
i Republici Moldaviji, ISBN 92-9068-205-1 © 2004
2011 Podaci o slučajevima trgovine ljudima: globalni trendovi i
cifre, Ženeva

Međunarodni centar za razvoj politike migracije

- 2007 Slušanje žrtava, iskustva u identifikaciji, povratku i pružanju
pomoći u Jugoistočnoj Evropi, Beč
2012 Korak dalje ka ustanovljavanju djelotvornog transnacionalnog
mehanizma za upućivanje – izveštaj se zasniva na iskustvima
u slučajevima trgovine ljudima u Jugoistočnoj Evropi, Beč,
ISBN: 978-3-900411-76-3
Metodologija i radni dokumenti ISSN 1977-0375

FRONTEX, Evropska agencija za upravljanje operativnom saradnjom na
spoljnim granicama država članica Evropske unije

- 2013 Godišnja analiza rizika za Zapadni Balkan, Odjeljenje za
analizu rizika, Varšava
2013 FRAN tromjesečnik, april–juni 2013, Odjeljenje za analizu
rizika, Varšava Međunarodna organizacija za migracije
2013 Izgradnja kapaciteta u borbi protiv trgovine ljudima u svrhe
radne eksploatacije – suprotstavljanje u borbi protiv trgovine
ljudima u svrhe radne eksploatacije

Kosovo, Kosovska koalicija skloništa

- 2011 Strategija i akcioni plan kosovske koalicije skloništa, Priština

Kosovo, Ministarstvo unutrašnjih poslova

- 2008 Standardni operativni postupci za žrtve trgovine ljudima na Kosovu, Priština. Vidjeti: https://antitrafikimi.rks-gov.net/CMS_EN/Images/SOPKosovo*.pdf
- 2011 Nacionalna strategija i Akcioni plan za borbu protiv trgovine ljudskim bićima, Kosovo. Vidjeti: <https://antitrafikimi.rks-gov.net>

Makedonija, Ministarstvo unutrašnjih poslova

- 2013 Nacionalna strategija i Akcioni plan za borbu protiv trgovine ljudima i ilegalnih migracija u Republici Makeodinij, 2013–2016, Skoplje

Makedonija, Nacionalna komisija za borbu protiv trgovine ljudima

- 2010 Standardni operativni postupci za postupanje sa žrtvama trgovine ljudima, Skoplje

MARRI Regionalni centar

- 2012 MARRI migracioni dokument, Skoplje

Crna Gora, Kancelarija nacionalnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudskim bićima

- 2012 Nacionalna strategija za borbu protiv trgovine ljudskim bićima 2012–2018.

ODIHR i Savjet Evrope

- 2009 Pregled zakonskih propisa na polju borbe protiv trgovine ljudskim bićima u Bosni i Hercegovini, BiH, OEBS

Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju (OEBS)

- 2009 Trgovina ljudskim bićima i odgovor domaćeg krivičnog pravnog sistema
- 2011 Trgovina ljudskim bićima u cilju radnog izrabljivanja, Sarajevo
- 2012 Izvještaj OEBS-ove specijalne predstavnice i koordinatorke za borbu protiv trgovine ljudskim bićima, nakon njene posjete Bosni i Hercegovini, 12–14. juni 2012.

UNICEF, Terres Des Hommes

- 2006 Akcija za sprečavanje trgovine djecom u Jugoistočnoj Evropi, preliminarna procjena (Albanija, Moldavija i Kosovo*)

Srbija, Government of Serbia

- 2006 Nacionalna strategija za borbu protiv trgovine ljudima, 05 br: 021 10196/2006, Beograd, 7.12.2006.
- 2013 Nacionalna strategija za borbu protiv trgovine ljudima 2013–2018. (nacrt prijedloga)
- 2013 Nacrt Akcionog plana za provođenje nacionalne strategije za borbu protiv trgovine ljudima 2013–2014. (prijedlog nacrt)

Srbija, Crveni krst

- 2011 Istraživanje o naučenim lekcijama, program sprečavanja trgovine ljudima u Srbiji 2009–2011. koje provodi Crveni krst Srbije, partnerstvo Crvenog krsta između Crvenog krsta Srbije, Danskog Crvenog krsta i Norveškog Crvenog krsta, Beograd

Srbija, ASTRA – Akcija za borbu protiv trgovine ljudima

- 2011 Trgovina ljudima u Republici Srbiji, Izvještaj za period 2000–2010, Beograd

Srbija, dr Dostić, S. i Gosić, S.

- 2013 Trgovina ljudima u Srbiji kao kriminalni fenomen, Bezbednost. Vidjeti: <http://prezentacije.mup.gov.rs/upravazaobrazovanje/aktuelno/Bezbednost%203-2013.pdf>

UNODC

- 2012 Globalni izvještaj o trgovini ljudima, © Ujedinjene nacije 2012. Sva prava rezervisana. ISBN: 978-92-1-130309-4, e-ISBN: 978-92-1-055896-9, publikacije Ujedinjenih nacija, prodajni broj. E.13.IV.1

Ministarstvo unutrašnjih poslova SAD (Stejt department)

- 2013 Izvještaj Ministarstva pravde SAD o globalnoj trgovini ljudima. Vidjeti: http://www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/2013/?utm_source=Subscribers&utm_campaign=35f27bd04cTrafficking_Bulletin_Issue_9_July_20137_22_2013&utm_medium=email&utm_term=0_1002a3b355-35f27bd04c-92744149 Brunovskis, A. i Surtees, S,
- 2007 Napuštanje prošlosti? Kada žrtve odbijaju pomoć. NEXUS (Beč) & Fafo (Oslo), Limanowska, B
- 2004 Trgovina ljudima u Jugoistočnoj Evropi, objavili: Unicef, UNOHCHR i OEBS/ODIHR, 2004 Pati R, Prekogranični rad policije (Policing across borders)
- 2013 Borba protiv trgovine ljudima kroz transnacionalnu saradnju u primjeni zakona: slučaj Jugoistočne Evrope, strane 89–122, Springer New York, Print ISBN 978-1-4419-9544-5 Preskill, H. Jones, N.
- 2009 Praktični vodič za angažovanje ključnih aktera u kreiranju evaluacionih pitanja, Prinston, Nju Džerzi: Fondacija Robert Vud Džonson, Scarabelli, D.
2014. Čišćenje balkanskog puta: elementi policijske saradnje u Srbiji. Vidjeti: <http://cena.org/analysis/cleaning-the-balkan-route-elements-of-police-cooperation-in-serbia/> Surtees, R.
- 2010 Praćenje programa re/integracije u borbi protiv trgovine ljudima, priručnik, Fondacija Kralja Boduena, Brisel

(Footnotes)

1 Kako bi bila jasnija, ova preporuka je nakon radionice za ključne aktere podijeljena na dvije zasebne. U odjeljku 5 nalaze se dvije pojedinačne preporuke koje su nastale kao rezultat ove izmjene.

2 Kako bi bila jasnija, ova preporuka je nakon radionice sa ključnim akterima podijeljena na dvije zasebne. U odjeljku 5 su sad date dvije pojedinačne preporuke koje su rezultat ove izmjene.

ANEKS

IOM Development Fund

*Developing Capacities in
Migration Management*

Dodatak A: Projektni zadaci (ToR)

Konsultant(i) koji obavljaju Istraživanje o ispitivanju potreba: Regionalna situacija u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu

Broj oglasa: N/A

Mjesto obavljanja posla: Skoplje – ili od kuće

Naziv pozicije: istraživač (dvije pozicije)¹

Vrsta angažovanja: konsultant(i) angažovan(i) na kraći vremenski period

Istraživanje pokriva: Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Kosovo pod administracijom SBUN, BJR Makedoniju, Crnu Goru i Srbiju

Trajanje: 7 mjeseci

Rok za prijavu: 10. septembar 2013. godine

1. OSNOVNE INFORMACIJE

Kao posljedica geografskog položaja i ne potpuno povoljne ekonomske situacije u regionu u poređenju sa svojim susjedima iz Evropske unije, države Zapadnog Balkana (ZB)² već su duže vrijeme poznate kao zemlje porijekla, tranzita i destinacije za žrtve trgovine ljudima (ŽTLJ). Pošto su se trenutne granice Evropske unije proširile i uključile države koje su u regionu Zapadnog Balkana ili se sa njime graniče, tokovi nelegalnih migracija takođe su se promijenili i mnoge države Zapadnog Balkana doživljavaju veliki priliv nelegalnih migranata, kao i migranata koji dolaze iz novih država porijekla. Ovi novi tokovi migracije doprinose ranjivosti određenih grupa, a isto tako mogu predstavljati i određene rizike po bezbjednost. S obzirom na to, povećala se zabrinutost da se žrtve trgovine ljudima ne identifikuju ispravno, niti se upućuju na važeće nacionalne agencije u okviru regiona. Kao posljedica ove situacije, opseg trgovine ljudima značajno je manje predstavljen u zemljama u regionu i samim tim ga ni vlade ni donatori nisu adekvatno uvrstili među prioritete. I na kraju, mnoge države Zapadnog Balkana su takođe započele i proces usklađivanja svog zakonodavnog okvira kako bi ispunile zahtjeve Evropske unije i, uprkos činjenici da su te države na različitim stadijumima napretka, potrebna im je eksterna stimulacija i podrška da nastave da prate standarde i zahtjeve EU koji se stalno mijenjaju i razvijaju. S obzirom na dugogodišnju borbu protiv trgovine ljudima (TLJ), priliv migranata iz regiona i van regiona i provođenje novog zakonodavstva u borbi protiv trgovine ljudima (CT), veoma je važna potreba za sveobuhvatnom analizom situacije u borbi protiv trgovine ljudima – kako bi bile procijenjene trenutne potrebe regiona.

2. CILJ ISTRAŽIVANJA

Glavni cilj istraživanja jeste da obezbijedi neophodne dokaze za poboljšanje trenutnog zakonodavstva i programa koji se tiču problema trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu. Projekat se sastoji od procjene potreba postojećih mehanizama borbe protiv trgovine ljudima u regionu i procjenjuje trenutnu situaciju u borbi protiv trgovine ljudima, naročito u **vezi sa identifikacijom i upućivanjem (potencijalnih) žrtava trgovine ljudima** kako bi se odredilo:

1. kojim se aspektima djelovanja u borbi protiv trgovine ljudima treba hitno baviti širom regiona; i

¹ IOM traži istraživački tim koji će obaviti procjenu potreba. Istraživački tim podrazumijeva dvije vrste istraživača: jednog glavnog i jednog pomoćnog. Pomoćni istraživač će pomagati i davati podršku glavnom istraživaču u provođenju svih aktivnosti i aktivno će doprinosti ostvarivanju ciljeva istraživanja.

² Za potrebe ovog prijedloga, u države Zapadnog Balkana spadaju: Albanija, Bosna i Hercegovina, Kosovo pod administracijom SBUN, BJR Makedonija, Crna Gora i Srbija. Hrvatska nije obuhvaćena ovim prijedlogom, jer se ova država nedavno pridružila Evropskoj uniji.

2. koje su mogućnosti za regionalnu saradnju u vezi sa problemima borbe protiv trgovine ljudima. Kako bi se ovo u potpunosti ostvarilo, istraživački tim će blisko saradivati sa predstavnicima IOM-a u izabranim misijama, kao i sa Kancelarijom Evropskog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima, Grupom eksperata Savjeta Evrope za borbu protiv trgovine ljudima – GRETA i organizacijama USAID i /TIP.

3. ZADACI

3.1 Glavni istraživač (pojedinaac ili subjekt):

- a. razvija adekvatnu **metodologiju istraživanja** za postizanje ciljeva navedenih u Dijelu 2 i rezultata navedenih u Dijelu 4;
- b. obavlja **kancelarijsku analizu** važećeg zakonodavstva, zvaničnih strategija / akcionih planova vlade, ključnih politika i programa važnih za borbu protiv trgovine ljudima i sporazuma o regionalnoj saradnji u vezi sa problemima borbe protiv trgovine ljudima, a fokus je na identifikaciji i upućivanju (potencijalnih) žrtava u borbi protiv trgovine ljudima;
- c. obavlja **komparativnu analizu** lokalne/nacionalne/vladine statistike u vezi sa identifikovanim žrtvama trgovine ljudima i upoređuje sa statistikom iz spoljnih izvora, što podrazumijeva i onu koju prikupljaju evropske institucije i zemlje članice EU u vezi sa žrtvama trgovine ljudima koje su došle iz regiona Zapadnog Balkana ili su tu bile u tranzitu; naročito u vezi sa mehanizmima upućivanja (npr. transnacionalni mehanizmi upućivanja) iz zemalja članica EU za zemlje Zapadnog Balkana;
- d. kreira i provodi **kvantitativne i kvalitativne ankete** namijenjene pojedinačnim ciljnim grupama (npr. za to nadležnim državnim službenicima, predstavnicima civilnog društva i korisnicima postojećih programa), koje će biti provedene radi identifikacije žrtava trgovine ljudima i u njihovu korist;
- e. obavlja **dubinske razgovore** sa državnim službenicima, predstavnicima organizacija civilnog društva koji rade sa žrtvama trgovine ljudima i potencijalnim i stvarnim identifikovanim korisnicima - žrtvama trgovine ljudima; biće uključene i metode osnaživanja kako bi se ključni akteri angažovali u identifikovanju i pronalaženju najvažnijih i ključnih nedostataka i izazova koje je potrebno savladati, kao i snaga i uočenih vrijednosti;
- f. obavlja integraciju svih navedenih zadataka i pisanje **istraživačkog izvještaja** (na engleskom), praveci sintezu svih pronađenih kvalitativnih i kvantitativnih podataka i analiza, uključujući i preporuke; izvještaj bi trebalo da bude usklađen sa IOM-ovim smjernicama za objavljivanje;
- g. predstavlja rezultate istraživanja svim relevantnim ključnim akterima i kreatorima javnih politika na **regionalnoj radionici za validaciju**.

3.2 Pomoćni istraživač:

- a. dio je istraživačkog tima i pruža podršku provođenju metodologije koju osmisli glavni istraživač;
- b. pruža podršku glavnom istraživaču u analizi primljenih kvantitativnih i kvalitativnih anketa;
- c. pruža podršku glavnom istraživaču u obavljanju dubinskih razgovora sa državnim službenicima, predstavnicima organizacija civilnog društva koji rade sa žrtvama trgovine ljudima i potencijalnim i stvarnim identifikovanim korisnicima - žrtvama trgovine ljudima, kako je dogovoreno sa glavnim istraživačem;
- d. povezuje se sa terenskim misijama IOM-a i relevantnim partnerima sa druge strane kako bi se pružila podrška provođenju metodologije istraživanja;
- e. pomaže glavnom istraživaču u finalnoj pripremi istraživačkog izvještaja, naročito u vezi sa lekturom i korekturom.

4. OČEKIVANI REZULTATI

Provođenje ustanovljenih zadataka dovešće do sljedećih rezultata:

- a. jednog **sveobuhvatnog istraživačkog izvještaja** u kojem se analiziraju postojeći mehanizmi borbe protiv trgovine ljudima koji u svakoj zemlji već postoje i naglašavaju potrebe i mogućnosti regionalne saradnje, radi učešća u aktivnostima borbe protiv trgovine ljudima; izvještaj podrazumijeva i analizu nedavnih promjena u kretanjima u borbi protiv trgovine ljudima u regionu; on će se usmjeriti na izazove, nedostatke i savjete koji se tiču poboljšanja u identifikaciji i upućivanju (potencijalnih) žrtava trgovine ljudima;
- b. jedne **liste preporuka** za kreatore javnih politika koje će se baviti potrebama i nedostacima u naporima u borbi protiv trgovine ljudima koji su identifikovani u

istraživanju, kao i oblastima u kojima se lokalni i regionalni kapaciteti mogu razviti radi efikasnije upotrebe u naporima u borbi protiv trgovine ljudima;

- c. predstavljanja sveobuhvatnog finalnog izvještaja i liste preporuka za relevantne predstavnike ključnih aktera i kreatore javnih politika na **regionalnoj radionici za validaciju**, usmjerenog na angažovanje i osnaživanje predstavnika ključnih aktera i kreatora javnih politika u daljim akcijama u borbi protiv trgovine ljudima.

Ovi rezultati projekta trebalo bi da posluže kao osnova za buduće projekte borbe protiv trgovine ljudima u regionu i da povrate finansiranje od strane donatora koji su ranije bili angažovani u ovom regionu. Jasna identifikacija tekućih problema i novih kretanja u trgovini ljudima poslužiće kao platforma na osnovu koje mogu biti predloženi novi projekti, a tu će biti i oblasti u kojima IOM može dalje da pomaže u izgradnji kapaciteta.

5. VREMENSKI OKVIR KONSULTANTSKOG RADA

7 mjeseci: od oktobra 2013. do aprila 2014. godine

6. VREMENSKI RASPORED, ULOGE I ODGOVORNOSTI

Detaljni plan rada koji prikazuje svaku aktivnost, odgovornu(e) osobu(e) i vremenski rok za završetak te aktivnosti.

Aktivnost	Odgovorna strana	Vremenski rok						
		1. mjesec	2. mjesec	3. mjesec	4. mjesec	5. mjesec	6. mjesec	7. mjesec
Kancelarijska analiza važećeg zakonodavstva, zvanjanih strategija vlade i akcionih planova i ostalih relevantnih zemalnih dokumenata Izvještaja	Glavni istraživač; pomoćni istraživač							
Statističko poređenje između lokalnih i vanregionalnih izvora podataka u vezi sa identifikovanim žrtvama trgovine ljudima	Glavni istraživač; pomoćni istraživač							
Pisanje i analiza anketa koje se dostavljaju vladi, civilnom društvu, korisnicima, žrtvama trgovine ljudima	Glavni istraživač; pomoćni istraživač; OMI							
Dubinski razgovori sa identifikovanim ključnim osobama korištenjem anketa	Glavni istraživač; pomoćni istraživač; OMI							
Prisustvo i izvištavanje sa relevantnih regionalnih događaja predstavnika vlade.	OMI; glavni istraživač; pomoćni istraživač							Kada je to relevantno – redovno
Prisustvo relevantnim događajima civilnog društva, koalicijama NVO i događajima koje koordiniraju NVO/Vlada	OMI; glavni istraživač; pomoćni istraživač							Kada je to relevantno – redovno
Analiza podataka i objedinjavanje finalnih preporuka	OMI; glavni istraživač; pomoćni istraživač							
Pisanje i izvršavanje Finalnog izvještaja i preporuka	OMI; glavni istraživač; pomoćni istraživač							
Organizacija regionalne radionice za validaciju učešćeg glavnog istraživača	OMI i partneri na projektu; učešćeg glavnog istraživača							

7. POTREBNE KVALIFIKACIJE

7.1 Glavni istraživač (pojedinaac ili subjekt)

Od glavnog istraživača/konsultanta očekuje se da ima sljedeće kompetencije i stručnost:

7.1.1 Iskustvo:

- minimum 5 godina relevantnog istraživačkog iskustva, najbolje u vezi sa problemima borbe protiv trgovine ljudima u Jugoistočnoj i Istočnoj Evropi i Centralnoj Aziji; prethodno slično iskustvo na Zapadnom Balkanu biće smatrano prednošću;
- odlične vještine pisanja; ranije publikacije u vezi sa migracijama/trgovinom ljudima; i
- široko analitičko i istraživačko iskustvo.

7.1.2 Obrazovanje:

- postdiplomska/univerzitetska diploma, najbolje u društvenim naukama, sa specijalizacijom u migracijama; tome slična obuka biće smatrana prednošću.

7.1.3 Vještine i kompetencije:

- odlično razumijevanje pitanja istraživanja, kao i relevantnih međunarodnih i regionalnih javnih politika/programa;
- poznavanje lokalnog konteksta u vezi sa pitanjem koje je predmet istraživanja;
- poznavanje akademske i istraživačke literature u vezi sa predmetom istraživanja ili sposobnost korišćenja stručnosti onih koji je poznaju;
- poznavanje najskorijih kretanja u vezi sa pitanjem koje je predmet istraživanja i postojećih relevantnih svjetskih i regionalnih procesa borbe protiv trgovine ljudima;
- sposobnost razumijevanja ciljeva i modaliteta/metodologije istraživanja;
- odlične vještine intervjuisanja i slušanja;
- zahtijeva se tečan govorni i pisani engleski; i
- rad u *Microsoft Office* paketu.

7.1.4 Lični kvaliteti i ostali zahtjevi:

- objektiv i analitičan;
- usmjeren na rezultate;
- sa snažnim osjećajem posvećenosti;
- efikasan;
- sposoban da radi pod pritiskom kratkih rokova;
- u svom iskustvu ima dokaze da poštuje rokove;
- dobre međuljudske vještine;
- kulturno osviješten; sposoban da djelotvorno i harmonično radi u okviru tima i sa kolegama iz raznih kultura koje dolaze iz oblasti različitih profesija.

7.2 Pomoćni istraživač

Od pomoćnog istraživača/konsultanta očekuje se da ima sljedeće kompetencije i stručnost:

7.2.1 Iskustvo:

- minimum 2 godine relevantnog istraživačkog iskustva, najbolje u vezi sa problemima borbe protiv trgovine ljudima u Jugoistočnoj i Istočnoj Evropi i Centralnoj Aziji; prethodno slično iskustvo na Zapadnom Balkanu biće smatrano prednošću;
- odlične vještine pisanja; ranije publikacije u vezi sa migracijama/trgovinom ljudima biće smatrane prednošću.

7.2.2 Obrazovanje:

- postdiplomska/univerzitetska diploma, najbolje u društvenim naukama, sa specijalizacijom u migracijama; tome slična obuka biće smatrana prednošću.

7.2.3 Vještine i kompetencije:

- odlično razumijevanje pitanja koja su predmet istraživanja, kao i relevantnih međunarodnih i regionalnih javnih politika/programa;
- poznavanje lokalnog konteksta u vezi sa pitanjem koje je predmet istraživanja;
- poznavanje akademske i istraživačke literature u vezi sa predmetom istraživanja ili sposobnost korišćenja stručnosti onih koji je poznaju;
- poznavanje najskorijih kretanja u vezi sa pitanjem koje je predmet istraživanja i postojećih relevantnih svjetskih i regionalnih procesa borbe protiv trgovine ljudima;
- sposobnost razumijevanja ciljeva i modaliteta/metodologije istraživanja;
- odlične vještine intervjuisanja i slušanja;
- zahtijeva se tečan govorni i pisani engleski; i
- rad u *Microsoft Office* paketu.

7.2.4 Lični kvaliteti i ostali zahtjevi:

- objektivna i analitična;
- usmjeren na rezultate;
- sa snažnim osećajem posvećenosti;
- efikasan;
- sposoban da radi pod pritiskom kratkih rokova;
- u svom iskustvu ima dokaze da poštuje rokove;
- dobre međuljudske vještine;
- kulturno osviješten; sposoban da djelotvorno i harmonično radi u okviru tima i sa kolegama iz raznih kultura koje dolaze iz oblasti različitih profesija.

8. IZVJEŠTAVANJE

Ključno je da podnosilac prijave dostavlja IOM-u redovne izvještaje o napretku istraživačkog zadatka. U prijedlogu istraživanja koji će napisati podnosilac prijave, obim i vremenski okvir izvještaja o napretku trebalo bi da budu jasno dati.

9. SPORAZUM O POVJERLIVOSTI

Istraživaču pojedincu iz konsultantske organizacije nije dozvoljeno da koristi bilo koje podatke koje je prikupio/la, rezultate iz izvještaja, ili dodatke za periodične i finalne izvještaje – za unaprjeđenje sopstvenog ličnog istraživanja.

10. POSTUPAK PODNOŠENJA PRIJAVE

Ljubazno molimo zainteresovane kandidate da svoj CV i propratno pismo pošalju elektronskom poštom, sa naslovom „**Zapadni Balkan, istraživanje za borbu protiv trgovine ljudima**“, na sljedeće elektronske adrese: iomskopje@iom.int i rovienna@iom.int u cc.

Krajnji rok: 10. septembar 2011. godine, 17.30 po centralnom evropskom vremenu (CET)

Napomene:

- IOM podstiče kvalifikovane kandidate ženskog spola da se prijave.
- Konsultovanje će biti predmet lokalnog zapošljavanja i izbora kadrova.
- IOM će kontaktirati samo kandidate koji se nađu na užoj listi, pošto dobije njihovu radnu biografiju i propratno pismo.

Procjena potreba regionalne situacije u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu**Aneks B:****Instrumenti IOM-a za identifikaciju i angažovanje ključnih aktera na Zapadnom Balkanu****I. Uvod**

Procjena potreba ima svrhu da odredi kolika je razlika, tj. koliko nedostaje između „onoga što trenutno postoji i onoga što je potrebno, sada i u budućnosti“ (Miller, Osinski, 2002). Procjena potreba podrazumijeva korišćenje sistematičnog skupa procedura da bi se odredili „prioriteti zasnovani na potrebama“ i pokrenulo donošenje odluka u cilju poboljšanja organizacionih procesa, dodjeljivanja sredstava i/ili djelotvornijeg rješavanja pitanja ili problema. Procjena potreba može da se posmatra kao „pažljiv proces“ za određivanje (1) trenutnih resursa koji postoje da bi se riješio određeni problem ili pitanje, (2) koji resursi su potrebni da bi se pružili djelotvorniji odgovori ili bolja rješenja nekog pitanja ili problema i/ili (3) kako bi se primijenile naučene informacije da bi se identifikovale opcije i donijele odluke o tome šta treba da se uradi (Watkins et al., 2012).

Ključna komponenta procjene potreba jeste angažovanje ključnih aktera. Ključni akteri označavaju one pojedince ili organizacije koji imaju neki vid ulaganja, iskustva ili znanja o nekom pitanju, problemu ili instituciji (adaptirano prema CDC 2012). Primjeri ključnih aktera jesu programsko osoblje koje direktno radi na problemu ili sa određenom populacijom, administrativno i nadzorno osoblje, zaposleni iz partnerskih institucija koji rade u okviru istih ili povezanih grupa ili pitanja, donatori i oni koji finansijski podržavaju programe i institucije, istraživači i oni koji rade evaluacije i nezavisni eksperti sa specifičnom sadržinom znanja o pitanju ili problemu. Ključni akteri za bilo koji program, inicijativu ili pitanje određuju se prema tome ko najdirektnije radi sa ili na programu ili problemu i ima najbolju poziciju da na to na neki način utiče. Kao što su i oni koji se bave programom ili problemom isto tako ljudi ili institucije sa najboljom pozicijom za korišćenje rješenja pitanja ili procjenu problema na smislen način. Identifikovanje pravih ključnih aktera koje je potrebno uključiti i učiniti ih dijelom procesa je osnovno što treba uraditi za provođenje bilo koje vrste smislene procjene.

Svrha angažovanja ključnih aktera u procjeni je povećanje relevantnosti rezultata, pa će samim tim rezultati i biti povezani sa ključnim akterima. S obzirom na to da imaju privilegovanu poziciju kao stručnjaci i da najdirektnije rade na nekom pitanju, na neki način, znanje koje ključni akteri mogu na početku pružiti zarad osmišljavanja i provođenja ili kreiranja sadržaja procjene može povećati specifičnost i prikladnost rezultata. Na taj način će vjerovatno i biti obezbijedeno da rezultati budu primjenjivi i u stvarnom svijetu i da se mogu brzo operativno iskoristiti za poboljšanje programa ili djelotvornije rješavanje problema. Dalje, na taj način se može obezbijediti i da ovi rezultati odražavaju potrebe i vrijednosti samih predstavnika ključnih aktera. Kada se ključni akteri uključe u procjenu, oni će više posmatrati rezultate kao učinak sopstvenog rada. Najvjerovatnije će i uočiti kako su u skladu sa njihovim razmišljanjima u vezi sa pitanjem ili problemom. Na kraju, učešće ključnih aktera pomaže i u tome da rezultati budu „korisni, relevantni i uverljivi“ (Preskill, Jones, 2009).

U daljem tekstu data su dva instrumenta koja su osmišljena za podršku uključivanju ključnih aktera u Procjenu potreba regionalne situacije u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu Međunarodne organizacije za migracije (IOM). Prvi instrument ima za cilj da IOM-u pomogne da

Procjena potreba za IOM u borbi protiv trgovine ljudima na ZB**Instrumenti angažovanja ključnih aktera**

identifikuje glomazni, važni skup ključnih aktera koje bi uključio u procjenu potreba. Cilj drugog instrumenta je da pomogne IOM-u da odredi prikladne uloge za ključne aktere u procjeni potreba.

II. Matrica angažovanja ključnih aktera

Kao što je navedeno, ključna komponenta procjene potreba je identifikovanje prikladnog skupa ključnih aktera koji bi bio uključen u proces. U Aneksu A, IOM predstavlja Instrument 1: Matricu angažovanja ključnih aktera. Ona je osmišljena da bi IOM identifikovao prave ključne aktere u vezi sa trgovinom ljudima na Zapadnom Balkanu i uključio ih u procjenu potreba. Ovaj instrument će pomoći IOM-u da osmisli kako da angažuje ključne aktere u procjeni potreba i identifikuje resurse koje ključni akteri mogu donijeti ovom istraživanju. To podrazumijeva i prostor u kojem se određuje ko može podržati ili odbiti da podrži angažovanje i razloge za ove pozicije. S obzirom na to da ne mogu svi ključni akteri biti angažovani i da preveliki skup ključnih aktera može onemogućiti i ugroziti proces, ovaj instrument omogućava IOM-u da odredi prioritete za optimalan skup ključnih aktera koje će uključiti u procjenu potreba (*Watkins et al., 2012*). IOM može da koristi ovaj instrument da stvori grupu predstavnika ključnih aktera koje planira da uključi u procjenu potreba na sistematičan i strukturisan način (a ne slučajno ili usputno), što može podržati IOM u kreiranju grupe ključnih aktera koji su veoma važni za rješavanje pitanja u istraživanju – što će usmjeravati i procjenu potreba.

III. Plan angažovanja ključnih aktera

Kada IOM identifikuje prave ključne aktere, važno je odrediti kako želi da angažuje ključne aktere u procjenu potreba. U Aneksu B, IOM predstavlja Instrument 2: Plan angažovanja ključnih aktera, koji je osmišljen da IOM-u pomogne u razvoju planirane i strukturisane metode o tome kako da najbolje uključi ključne aktere u procjenu potreba. Postoji mogućnost da IOM, na primjer, pretrese uloge svakog ključnog aktera i razmisli o njima i da definiše specifične stvari u vezi sa načinom njihovog uključivanja u svaku pojedinačnu aktivnost u procesu procjene potreba. Ovaj instrument može pomoći IOM-u da prati angažovanje ključnih aktera tokom procesa, kako bi se obezbijedilo da ključni akteri budu angažovani, kao i da bi se pratio proces nakon toga, ako se shvati da oni i nisu uključeni. Svrha ovog instrumenta je da podstakne IOM da razmišlja o učešću ključnih aktera tokom procesa procjene potreba da bi se podigla svijest u vezi sa problemom i istraživanjem i da bi se ohrabrilu korišćenje rezultata i zaključaka istraživanja (*Watkins et al., 2012; Salentine, Johnson, 2011*).

Prije nego što je projekat počeo, istraživački tim je sa IOM-om razgovarao o različitim pristupima i metodima za učešće ključnih aktera. U projektnom zadatku za procjenu potreba predloženo je da se preko istraživanja, intervjua i radionica za ključne aktere, oni tako i angažuju. Za potrebe ovog projekta, predviđamo uključivanje ključnih aktera u (barem) sljedeće četiri tačke tokom određenog vremenskog perioda:

1. IOM uključuje ključne aktere prije početka procjene potreba, kao motivaciju za procjenu potreba (prije nego što istraživački tim počne da učestvuje);
2. uključivanje istraživačkog tima zajedno sa sveobuhvatnim skupom predstavnika ključnih aktera putem ankete za procjenu potreba, kako bi se identifikovali prioriteta i perspektive o postojećim i nužnim resursima zarad reagovanja na određeni skup ključnih aspekata trgovine ljudima u regionu;
3. uključivanje istraživačkog tima zajedno sa podskupom predstavnika važnih ključnih aktera putem telefonskih i terenskih intervjua kako bi se prikupile izdiferencirane informacije u vezi sa

Procjena potreba za IOM u borbi protiv trgovine ljudima na ZB**Instrumenti angažovanja ključnih aktera**

njihovim razmišljanjima o postojećim resursima i nedostacima, kao i najboljim načinima za rješavanje nedostataka u vezi sa ključnim aspektima reagovanja na trgovinu ljudima u regionu; i

4. razgovor istraživačkog tima i IOM-a sa ključnim akterima na regionalnoj radionici kako bi se pregledali, revidirali i odredili prioriteti za rezultate istraživanja u vezi sa primarnim potrebama da se djelotvornije odgovori na odabrane aspekte trgovine ljudima u regionu.

Za potrebe ove procjene potreba objedinili smo tri tačke uključenosti za istraživački tim u Metodološki memorandum. Kako nije moguće dalje proširiti obim trenutne procjene potreba, IOM može koristiti Instrument II da procijeni da li su bili dovoljno sistematični dok su određivali kako da uključe ključne aktere u procjenu potreba, kao i kako uključiti ključne aktere u dalju primjenu rezultata procjene potreba koja se mijenja i dalje razvija.

IV. Naredni koraci

Istraživački tim je predvidio da će IOM zaokružiti Instrument I da bi identifikovao optimalan, usmjeren skup predstavnika ključnih aktera koje će uključiti u anketu za ključne aktere i intervju. Napravili smo tabelu plana rada koju će IOM koristiti da istraživačkom timu obezbijedi rezultate ove vježbe. Tu su imena, uloge i kontakt podaci. Kada IOM obezbijedi ove informacije i vrati popunjenu tabelu istraživačkom timu, mi ćemo to iskoristiti da isplaniramo anketu i da organizujemo logistiku za intervju predstavnika ključnih aktera.

Procjena potreba za IOM u borbi protiv trgovine ljudima na ZB

Instrumenti angažovanja ključnih aktera

Bibliografija

CDC (2012) "Engaging Stakeholders" from Introduction to Program Evaluation for Public Health Programs. Office of the Associate Director for Program Centers for Disease Control and Prevention 1600 Clifton Rd Mailstop: D-37. May 2012

Miller, Janice A. and Diana M. Osinski (2002) "Training Needs Assessment." Society for Human Resource Management White Paper. www.shrm.org/Research/Articles/Articles/Pages/CMS_000445.aspx

Preskill, Hallie and Nathalie Jones (2009) A Practical Guide for Engaging Stakeholders in Developing Evaluation Questions. Princeton, NJ: Robert Wood Johnson Foundation

Salentine, Shannon and Alan Johnston (2011) Tools for Data Demand and Use in the Health Sector: Stakeholder Engagement Tool. Measure Evaluation Manual. Chapel Hill, NC: Carolina Population Center, University of North Carolina.

Watkins, Ryan, Maurya West Meiers, Yusra Laila Visser (2012) A Guide to Assessing Needs A Guide to Assessing Needs Essential Tools for Collecting Information, Making Decisions, and Achieving Development Results. Washington DC: International Bank for Reconstruction and Development/International Development Association or The World Bank.

Proječna potreba za IOM u borbi protiv trgovine ljudima na ZB Instrumenti angažovanja ključnih aktera

Proječna potreba za IOM u borbi protiv trgovine ljudima na ZB

Aneks A.

INSTRUMENT I.

Matrična analiza ključnih aktera¹

Predmet: Mjere protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu

Aktivnost: Procjena potreba regionalne situacije u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu

Datum: Decembar 2013. godine

Naziv organizacije ili grupe ili ime pojedinca predstavnika ključnih aktera	Opis ključnih aktera (primarna misija, pripadnost, finansiranje, regionalno/nacionalno/lokalno)	Potencijalna uloga u problemu ili aktivnosti (postojeći interesi u aktivnosti; potencijalni stepen uključenosti)	Oblasti specijalizacije (podška žrtvama, kritična pravda, javne politike, itd.)	Nivo posvećenosti / raspoloživi resursi (zaposleni, volonteri, finansijska sredstva, uticaj)	Ograničenja (nedostatak finansijskih sredstava, osoblja, volje, ostale prepreke)
Donatorski sektor (bilateralna pomoć vlade, fondacije, filantropija)					
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					
Državni sektor					
1.					
2.					
3.					
4.					

¹ Adaptirano prema: Salentine, Shannon and Alan Johnston, *Tools for Data Demand and Use in the Health Sector. Stakeholder Engagement Tool*, Measure Evaluation Manual, Chapel Hill, NC: Carolina Population Center, University of North Carolina, 2011.

Instrumenti angažovanja ključnih aktera

Procjena potreba za IOM u borbi protiv trgovine ljudima na ZB

Naziv organizacije ili grupe ili ime pojedinca predstavnika ključnih aktera	Opis ključnih aktera (primarna misija, pripadnost, finansiranje, regionalno/nacionalno/lokalno)	Potencijalna uloga u problemu ili aktivnosti (postojeći interesi u aktivnosti; potencijalni stepen uključenosti)	Oblasti specijalizacije (podrška žrtvama, krivična pravda, javne politike, itd.)	Nivo posvećenosti / raspoloživi resursi (zaposleni, volonteri, finansijska sredstva, uticaj)	Ograničenja (nedostatak finansijskih sredstava, osoblja, volje, ostale prepreke)
5.					
6.					
Sektor civilnog društva (organizacija u zajednici, nevladine organizacije)					
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					
Međunarodne organizacije/multilateralne agencije (Vladine i nevladine)					
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					
Privatni sektor					
1.					
2.					
3.					

Procjena potreba za IOW u borbi protiv trgovine ljudima na ZB Instrumenti angažovanja ključnih aktera

Aneks B.

INSTRUMENT II.

Plan angažovanja ključnih aktera²

Predmet: Mjera protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu

Aktivnost: Procjena potreba regionalne situacije u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu

Datum: Decembar 2013. godine

Ključni akteri: organizacija, grupa ili pojedinac	Potencijalna uloga u procjeni	Strategija za uključivanje Strategija praćenja procesa kako ćete uključiti predstavnike ovih ključnih aktera u procjenu?	Strategija praćenja procesa Planovi za pružanje povratne informacije ili stalno učešće
1.		Donatorski sektor (bilateralna pomoć, vlade, fondacije, filantropija)	
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
Državni sektor			
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
Sektor civilnog društva (organizacija u zajednici, nevladine organizacije)			

² Adaptirano prema Salentine, Shannon and Alan Johnston, *Tools for Data Demand and Use in the Health Sector: Stakeholder Engagement Tool*. Measure Evaluation Manual, Chapel Hill, N.C. Carolina Population Center, University of North Carolina, 2011.

Instrumenti angažovanja ključnih aktera

Procjena potreba za IOM u borbi protiv trgovine ljudima na ZB

Ključni akteri: organizacija, grupa ili pojedinac	Potencijalna uloga u procjeni	Strategija za uključivanje Strategija praćenja procesa Kako ćete uključiti predstavnike ovih ključnih aktera u procjenu?	Strategija praćenja procesa Planovi za pružanje povratne informacije ili stalno učešće
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
Međunarodne organizacije/multilateralne agencije (vladine i nevladine)			
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
Privatni sektor			
1.			
2.			

IOM Procjena potreba regionalne situacije u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu**Dodatak C:****Lista analiziranih dokumenata (43 dokumenta)**

Albanija, Sporazum o saradnji

2012. godina Albanski nacionalni mehanizmi upućivanja za identifikovanje i upućivanje
žrtava i potencijalnih žrtava trgovine ljudima, Tirana

Albanija, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Kancelarija nacionalnog koordinatora za borbu protiv
trgovine ljudima,

2011. godina Standardni operativni postupci (*SOP*) za identifikaciju i upućivanja žrtava
trgovine ljudima, Tirana

Albanija, Nacionalna koalicija skloništa za žrtve trgovine ljudima

2011. godina Izvještaj o doprinosu nacionalne koalicije u identifikaciji i pružanju pomoći
žrtvama trgovine ljudima, oktobar 2009 – septembar 2010, Tirana

Savjet Evrope, Sekretarijat Savjeta Evrope, Konvencija o borbi protiv trgovine ljudima (GRETA i
Komitet ugovornih strana), Generalni direktorat za ljudska prava i pravne poslove

2011. Izvještaj (GRETA) za Albaniju u vezi sa provođenjem Konvencije Savjeta Evrope o
borbi protiv trgovine ljudima, Strazbur
2013. Izvještaj za Bosnu i Hercegovinu u vezi sa provođenjem Konvencije Savjeta Evrope o
borbi protiv trgovine ljudima, Strazbur
2013. Izvještaj za Srbiju u vezi sa provođenjem Konvencije Savjeta Evrope o borbi protiv
trgovine ljudima, Strazbur
2012. Izvještaj za Crnu Goru u vezi sa provođenjem Konvencije Savjeta Evrope o borbi
protiv trgovine ljudima, Strazbur

Evropska komisija

2013. Izvještaj o napretku Albanije za 2013. godinu, Brisel
2013. Izvještaj o napretku Srbije za 2013. godinu, Brisel
2013. Izvještaj o napretku Makedonije za 2013. godinu, Brisel
2013. EUROSTAT, Trgovina ljudima, izdanje za 2013. godinu, KS-RA-09-001-EN-C
Metodologija i radni dokumenti ISSN 1977-0375

Albanija, Ministarstvo unutrašnjih poslova

2011. Nacionalni akcioni plan u borbi protiv trgovine ljudima i nacionalni akcioni plan u
borbi protiv trgovine djecom i za zaštitu djece žrtava trgovine ljudima 2011–2013,
Tirana

Albanija, Kancelarija nacionalnog koordinatora Ministarstva unutrašnjih poslova u borbi protiv
trgovine ljudima

2012. Izvještaj o nacionalnom akcionom planu u borbi protiv trgovine ljudima, januar–
decembar 2012. godine, Tirana
2011. Standardni operativni postupci za identifikaciju i upućivanje žrtava trgovine ljudima i
potencijalnih žrtava trgovine ljudima, Tirana

- Albanija, Nacionalna koalicija skloništa za sprečavanje trgovine ljudima (NCATS)
2010. Doprinos Nacionalne koalicije skloništa za sprečavanje trgovine ljudima u identifikaciji i pružanju pomoći žrtvama trgovine ljudima, Tirana
- ODIHR i Savjet Evrope
2009. Analiza zakonodavstva koje se odnosi na borbu protiv trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, OEBS
- Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju (OEBS)
2009. Trgovina ljudima i reagovanja domaćeg krivičnog sistema,
2011. Trgovina ljudima u svrhe radnog izrabljivanja, Sarajevo
2012. Izvještaj specijalnog predstavnika OEBS-a i koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima, nakon njene posjete Bosni i Hercegovini, 12–14. juna 2012. godine
- Bosna i Hercegovina, Savjet ministara
2013. Strategija za borbu protiv trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini i akcioni plan, 2013–2015, Sarajevo
2012. Strategija u oblasti migracija i azila i akcioni plan za period 2012–2015, Sarajevo
- Bosna i Hercegovina, Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima i nelegalne imigracije u Bosni i Hercegovini
2012. Izvještaj o statusu trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini i izvještaj o provođenju akcionog plana za borbu protiv trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini za 2012. godinu, Sarajevo
- Međunarodna organizacija za migracije
2011. Podaci o slučajevima trgovine ljudima: globalni trendovi i cifre, Ženeva
2004. Promjena obrazaca i trendova u trgovini ljudima u regionu Balkana – obavljena procjena u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Provinciji Kosovo, Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji i Republici Moldaviji, ISBN 92-9068-205-1
© 2004 Međunarodna organizacija za migracije (IOM)
- Ministarstvo unutrašnjih poslova SAD (Stejt department)
2013. Globalni izvještaj Ministarstva pravde SAD o trgovini ljudima
http://www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/2013/?utm_source=Subscribers&utm_campaign=35f27bd04cTrafficking_Bulletin_Issue_9_July_20137_22_2013&utm_medium=mail&utm_term=0_1002a3b355-35f27bd04c-92744149
- Hrvatska, Razbor
2012. EVALUACIONI IZVJEŠTAJ PROJEKTA Poboľjšanje transnacionalne saradnje u slučajevima trgovine ljudima u Jugoistočnoj Evropi (TRM-II), Zagreb, naručio: ICMPP Proveo: Razbor Ltd., Zagreb, evaluatori: Ivana Novoselec i Andrijana Parić
- Kosovo, Koalicija skloništa Kosovo
2011. Strategija i akcioni plan Koalicije skloništa Kosovo, Priština
- Kosovo, Ministarstvo unutrašnjih poslova
2011. Nacionalna strategija i akcioni plan u sprečavanju trgovine ljudima 2011–2014, Priština
- Makedonija, Ministarstvo unutrašnjih poslova

2013. Nacionalna strategija i akcioni plan u borbi protiv trgovine ljudima i nelegalne migracije u Republici Makedoniji 2013–2016, Skoplje

Makedonija, Nacionalna komisija za borbu protiv trgovine ljudima

2010. Standardni operativni postupci za tretman žrtava trgovine ljudima, Skoplje

Balkan Act Now (projekat finansira Evropska unija)

2013. Strategija za provođenje 2013–2014, regionalni dokument
2013. Analiza situacije za trgovinu ljudima, regionalni dokument

Međunarodni centar za razvoj politike migracije

2012. Korak dalje ka uspostavi djelotvornog transnacionalnog mehanizma za upućivanje – izvještaj se zasniva na iskustvima u slučajevima trgovine ljudima u Jugoistočnoj Evropi, Beč ISBN: 978-3-900411-76-3
2007. Slušanje žrtava, iskustva u identifikaciji, povratku i pružanju pomoći u Jugoistočnoj Evropi, Beč
2013. Izgradnja kapaciteta u borbi protiv trgovine ljudima u svrhe radnog izrabljivanja – suprotstavljanje u borbi protiv trgovine ljudima u svrhe radnog izrabljivanja

Unicef, *Terres Des Hommes*

2006. Akcija u sprečavanju trgovine djecom u Jugoistočnoj Evropi, preliminarna procjena (Albanija, Moldavija i Kosovo)

Pati R., *Prekogranični rad policije (Policing across borders)*

2013. Borba protiv trgovine ljudima kroz transnacionalnu saradnju u primjeni zakona: slučaj Jugoistočne Evrope, strane 89–122, Springer New York, Print ISBN 978-1-4419-9544-5

MARRI Regionalni centar

2012. MARRI Knjiga o migraciji, Skoplje

UNODC

2012. Globalni izvještaj o trgovini ljudima, © Ujedinjene nacije, decembar 2012. Sva prava zadržana svuda u svijetu. ISBN: 978-92-1-130309-4, e-ISBN: 978-92-1-055896-9, publikacija Ujedinjenih nacija, Sales No. E.13.IV.1

FRONTEX, Evropska agencija za upravljanje operativnom saradnjom na spoljnim granicama država članica Evropske unije

2013. Godišnja analiza rizika za Zapadni Balkan, Odjeljenje za analizu rizika, Varšava
2013. FRAN, tromjesečnik, april–juni 2013, Odjeljenje za analizu rizika, Varšava

Njemačka organizacija za međunarodnu saradnju (GIZ), regionalni program za socijalnu zaštitu i prevenciju trgovine ljudima

2012. Društvene dimenzije trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu, Skoplje, Makedonija

Scarabelli, D.

2014. Čišćenje balkanskog puta: elementi policijske saradnje u Srbiji, dostupno na: <http://cena.org/analysis/cleaning-the-balkan-route-elements-of-police-cooperation-in-serbia/>

- Srbija, Vlada Republike Srbije
- 2006. Strategija borbe protiv trgovine ljudima, 05 No: 021-10196/2006, Beograd, 7. decembar 2006. godine
 - 2013. Nacionalna strategija borbe protiv trgovine ljudima za period 2013–2018. godine (nacrt prijedloga)
 - 2013. Nacrt akcionog plana za provođenje Nacionalne strategije za borbu protiv trgovine ljudima za period 2013–2014. godine (nacrt prijedloga)
- Srbija, Crveni krst
- 2011. Istraživanje o naučenim lekcijama, program sprečavanja trgovine ljudima u Srbiji 2009–2011. koji provodi Crveni krst Srbije, partnerstvo Crvenog krsta između Crvenog krsta Srbije, Danskog Crvenog krsta i Norveškog Crvenog krsta, Beograd
- Srbija, ASTRA – Akcija protiv trgovine ljudima
- 2011. TRGOVINA LJUDIMA U REPUBLICI SRBIJI, izvještaj za period 2000–2010, Beograd
- Srbija, Dr Dostić, S. i Gosić, S.
- 2013. Trgovina ljudima u Srbiji kao kriminalni fenomen, magazin *Bezbednost*, dostupno na: <http://prezentacije.mup.gov.rs/upravazaobrazovanje/aktuelno/Bezbednost%203-2013.pdf>
- Crna Gora, Kancelarija nacionalnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima
- 2012. Nacionalna strategija za borbu protiv trgovine ljudima za period 2012–2018.
- Limanowska, B
- 2004. Trgovina ljudima u Jugoistočnoj Evropi, objavili: Unicef, UNOHCHR i OEBS/ODIHR 2004.
- Brunovskis, A., Surtees, S,
- 2007. Napuštanje prošlosti? Kada žrtve odbijaju pomoć. NEXUS (Beč) & Fafo (Oslo)
- Surtees, R.
- 2010. Praćenje programa re/integracije u borbi protiv trgovine ljudima, priručnik, Fondacija Kralja Boduena, Brisel

Vodič za intervju

Procjena potreba u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IOM

Procjena potreba regionalne situacije u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu

Dodatak D:

Master vodič za razgovore

ORGANIZACIJA

SAGOVORNIKA: _____

IME SAGOVORNIKA: _____

ZVANJE SAGOVORNIKA: _____

ČLAN ISTRAŽIVAČKOG TIMA: _____

DATUM: _____

UVOD I INFORMISANI PRISTANAK

Hvala Vam što ste našli vremena da razgovarate sa nama danas. Kao dio naše procjene potreba za IOM, provodimo intervju sa glavnim regionalnim ključnim akterima i stručnjacima kako bismo saznali više o trenutnoj situaciji u trgovini ljudima i reakcijama na nju u regionu Zapadnog Balkana (Albaniji, Bosni i Hercegovini (BiH), Kosovu pod administracijom SBUN (Kosovo), Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji (Makedonija), Crnoj Gori i Srbiji).

Danas razgovaramo sa Vama kako bismo saznali šta mislite o situaciji u vezi sa trgovinom ljudima i reakcijama na nju u Vašoj zemlji, ali i mnogo šire u regionu. Cilj nam je da ovaj intervju ne traje duže od 60 minuta. Tokom našeg razgovora pišaču bilješke kako bismo Vaša razmišljanja i poglede uključili u procjenu potreba i mogli jasno da predstavimo informacije koje dobijemo od Vas.

Čuvaćemo privatnost Vaših odgovora i bilješke iz razgovora nećemo dijeliti ni sa kim izvan tima za procjenu potreba. Sve informacije koje dobijemo od Vas biće objedinjene sa informacijama koje prikupimo iz raznih drugih izvora i ništa od toga nećemo pripisivati Vama u bilo kom izvještaju ili komunikaciji sa IOM-om.

Pošto je ovo procjena potreba, ohrabrujemo Vas da budete što iskreniji u vezi sa svojim mišljenjem o (1) trenutnoj situaciji u vezi sa trgovinom ljudima u regionu, (2) operativnim nacionalnim i regionalnim reagovanjima na to i (3) prioritarnim potrebama koje će biti podrška djelotvornom reagovanju na trgovinu ljudima. To će nam omogućiti da uključimo i Vaše mišljenje i IOM-u pružimo informativne podatke i relevantne informacije – što će biti rezultat ovog projekta.

Želim da naglasim da ne postoje tačni i netačni odgovori na ova pitanja. Kako se dobrovoljno slažete da učestvujete u ovom istraživanju, željeli bismo da Vas zamolimo da odgovorite na ova pitanja i da date odgovor koji je istinit i tačan, u sopstveno ime ili u ime svoje organizacije.

- Da li razumijete sve parametre našeg razgovora?
- Da li imate neka pitanja sada?

Vodič za intervju

Procjena potreba u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IOM

I. UVOD

Željeli bismo da počnemo tako što ćemo Vas pitati nešto u vezi sa Vašim prethodim iskustvom i radom u vezi sa reakcijama na trgovinu ljudima, jer će nam to pomoći da usmjerimo naš razgovor.

1. Koje je Vaše službeno zvanje? Koje su Vaše osnovne poslovne odgovornosti, uopšteno govoreći?
2. Koji se aspekti vašeg rada tiču reagovanja na trgovinu ljudima?

II. TRENUTNO STANJE U TRGOVINI LJUDIMA

Sada bismo htjeli da Vas pitamo šta Vi mislite o trenutnoj situaciji u vezi sa trgovinom ljudima u [DRŽAVA] i regionu Zapadnog Balkana – da li smatrate da je to ključni problem i, ako je tako, kakve oblike on poprima u regionu.

3. Da li smatrate da su trgovina ljudima i izrabljivanje migranata značajni problemi u [DRŽAVA] i/ili u regionu?
 - Zašto i zašto ne?
4. Navedite neke od primarnih pravaca trgovine ljudima u regionu, pri čemu se podrazumijevaju i zemlje polazišta, tranzita i destinacije.
5. Koje oblike ili obrasce regrutovanja ste primijetili? Kako se ljudi upletu u trgovinu ljudima?
6. Koje su glavne industrije uključene u to, npr. u cilju kog tipa radnog izrabljivanja se trguje ljudima i odakle, kroz koju državu i/ili kuda po regionu?
7. Koji je tip pojedinaca ili grupa uključen u trgovinu ljudima i njeno izvršenje? U stvari – ko su trgovci ljudima?
8. Da li se bilo koja od ovih komponenti vremenom promijenila – tj. pravci, regrutovanje, industrije, i ko su danas trgovci ljudima?
 - Ako jesu, kako su se promijenili?
 - U kom vremenskom periodu su se promijenili?
 - Koliko vremena je prošlo od kada su se promijenili?
 - Navedite neke od razloga tih promjena.

III. Resursi u borbi protiv trgovine ljudima

Naša sljedeća tema usmjerena je na pravni i politički okvir u [DRŽAVI] i sve bilateralne i transnacionalne regionalne mehanizme koji postoje za identifikaciju potencijalnih žrtava trgovine ljudima i radno izrabljivanje migranata i načine na koje bi se oni uputili službama socijalne pomoći i zaštite koje su im potrebne ili kojima žele da se prijave.

Identifikacija

9. U [DRŽAVI], kako zvaničnici ili organizacije koje mogu da pruže pomoć ljudima koji su potencijalne žrtve trgovine ljudima ili izrabljivanja saznaju za njih?

Vodič za intervju

Procjena potreba u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IOM

- Koji su uobičajeni načini za identifikaciju ljudi?
 - Da li to čini, na primjer, policija, granična policija, inspektori rada, konzulati, itd.?
10. Koje organizacije su ovlaštene da zvanično odrede da je neka osoba žrtva trgovine ljudima?
- Koji kriterijumi se koriste za identifikovanje žrtva? Kakav spisak koristite za provjeru?
 - Da li osoba za koju je to određeno može sada tražiti da je prihvate službe socijalne pomoći i zaštite? Dozvole za boravak? Radne dozvole?
 - Da li se od osoba koje su tako identifikovane zahtijeva da se vrate u svoje mjesto ili državu porijekla?
11. Koje mogućnosti postoje da se žrtve „samoidentifikuju“ (npr. SOS telefoni, posteri ili drugi načini oglašavanja, kojima se identifikuju organizacije koje je potrebno kontaktirati)?
- Gde je lokacija ovih mogućnosti?
 - Na primjer, u [DRŽAVI], preovlađujuće države porijekla imigranata u [DRŽAVU], i/ili države u koje državljani [DRŽAVE] najčešće migriraju?
12. Kakve **nacionalne** mreže upućivanja postoje u [DRŽAVI] za identifikovanje i upućivanje osoba koje su žrtve trgovine ljudima i izrabljivanja migranata?
- Koje državne institucije su uključene u to?
 - Nevladine i međunarodne institucije?
 - Koliko su one operative, tj. da li postoji zvanična politika ili neka procedura na osnovu koje su uspostavljene? Memorandum o razumijevanju? Da li su samo osnovane na papiru, ali ne rade, itd.? Koliko su aktivne?
 - Da li postoji regionalni mehanizam upućivanja za identifikovanje i upućivanje osoba koje su žrtve trgovine ljudima i migranata koji su eksploatisani? Ako ne, zašto ne? Koji prethodni uslovi su neophodni da bi se ustanovio takav jedan mehanizam?
13. Šta mislite, koje su osnovne prepreke i barijere za razvoj djelotvornijih načina kojima bi se identifikovali i upućivali ljudi koji su bili žrtve trgovine ljudima ili izrabljivanja migranata u [DRŽAVI]? U regionu? Navedite neke.

Zaštita i pomoć

Naredni skup pitanja tiče se institucija i sistema koji pružaju usluge zaštite i pomoći ljudima koji su prošli kroz iskustvo trgovine ljudima ili izrabljivanja u [DRŽAVI] i regionu.

14. Da li znate za neku od organizacija ili institucija koje pružaju usluge zaštite i/ili pomoći eksploatisanim migrantima u [DRŽAVI]?
- Kakve usluge zaštite oni pružaju?
 - Kakvu vrstu pomoći oni pružaju?

Vodič za intervju

Procjena potreba u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IOM

- Pomoći bez odlaganja: skloništa, medicinske, psihosocijalne, radnog mjesta, stručnog usavršavanja, radne (okupacione) terapije, pravne podrške, pomoć u povratku i reintegraciji.
Koliko je široko polje djelovanja ovih organizacija, tj. da li žrtve trgovine ljudima imaju pristup ovim uslugama bez obzira na područje u kojem su identifikovane?
15. Kako ljudi kojima su potrebne njihove usluge dolaze u kontakt sa ovim organizacijama?
- Da li postoje specifična pravila ili procedure kojima se određuje kako ljudi kojima je to potrebno mogu da pristupe ovim uslugama?
 - Da li postoje neka ograničenja ili prepreke za osobe kojima je potrebno da pristupe ovim uslugama?
16. Da li postoje usluge koje su dostupne za pomoć osobama za koje nije zvanično određeno da su žrtve trgovine ljudima?
- Ako je tako, koji su to mehanizmi?
 - Kako ljudi kojima je to potrebno mogu da im pristupe?
 - Koje organizacije pružaju usluge osobama kojima je to potrebno, a da te osobe nisu zvanično određene kao osobe žrtve trgovine ljudima, ako se razlikuju od onih koje su ranije pomenute?
17. Da li mislite da su resursi i podrška koji su dostupni adekvatni za ispunjavanje potreba ljudi koji su doživjeli izrabljivanje?
- Ako ne, kakve vrste podrške nedostaju?
 - Da li mislite da bilo koji od ovih resursa za njih nisu tako važi? Da li su oni u stvari dostupni, ali se ne koriste dovoljno često? Da li se razlikuju od onoga što ljudi kojima je potrebna pomoć zahtijevaju?
18. Da li postoje sistemi kojima se obezbjeđuje mogućnost da preko pomoći koju pružaju ovi programi ostvare svoje potrebe? Na primjer, standardi, mehanizmi za povratne informacije od žrtava, koordinisana reakcija u zajednici, zajednički protokoli, dijeljenje povratnih informacija u vezi sa radom i iskustvima, itd.?
- Da li mislite da postoje neki elementi ovih sistema koji mogu da spriječe ili obehrabre eksploatisane migrante da istupe i traže pomoć?
 - Ako je tako, šta mislite da je potrebno učiniti da bi se ohrabрили ljudi kojima je to potrebno da pristupe pomoći?
 - Šta bi trebalo učiniti da bi se razvila ili pružila prikladnija zaštita i pomoć eksploatisanim migrantima?
 - Da li su osobe žrtve trgovine ljudima, po Vašem mišljenju, izložene i ponovnoj viktimizaciji?
 - Ako je tako, na koji način? Šta može da se učini da bi se izbjegla sekundarna viktimizacija?
- Partnerstva**
19. Da li u regionu postoje neke **bilateralne ili transnacionalne** mreže ili partnerstva koja saraduju prilikom identifikacije, upućivanja, zaštite ili pomoći migrantima koji su žrtve trgovine ljudima ili izrabljivanja?

Vodič za intervju

Procjena potreba u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IOM

- Ako je tako, koje su institucije i organizacije uključene u to?
- Koliko su operativne?
- Koliko su aktivne i djelotvorne?
- Koliko su održive? Na koji način su održive ili neodržive?

IV. Nedostaci u resursima u borbi protiv trgovine ljudima

Naredni skup pitanja bavi se identifikovanjem nedostataka u resursima prilikom reagovanja na trgovinu ljudima u [DRŽAVI] i regionu.

20. Šta su po Vašem mišljenju resursi koji su potrebni ili nedostaju u **identifikovanju** ljudi koji su bili žrtve trgovine ljudima ili izrabljivanja u (DRŽAVI) ili regionu?
21. Šta su po Vašem mišljenju nedostaci u mehanizmima za upućivanje, u stvari u načinima kojima se ljudi povezuju sa bilo kojom vrstom usluge ili pomoći koja im je možda potrebna?
22. Da li postoje neke potrebe ili nedostaci u vrstama pomoći koja je dostupna? Ako je tako, koji oblici pomoći i podrške su potrebni?
 - Koliko je ljudima lako/teško da pristupe dostupnim vrstama usluge i podrške?
 - Da li postoje neke prepreke koje sprečavaju ljude da pristupe potrebnim vrstama podrške? Ako je tako, koje su to prepreke?Šta treba ispitati: razlike koje postoje između usluga koje se pružaju žrtvama seksualnog izrabljivanja, radnog izrabljivanja ili drugih oblika izrabljivanja u migraciji koji se ne poklapaju sa preovlađujućim definicijama.

V. Prioritetne potrebe

Naredni skup pitanja bavi se identifikovanjem prioriteta i postupaka za određivanje prioriteta u (DRŽAVI) na nacionalnom i lokalnom nivou.

23. Među nedostacima i potrebama u vezi sa resursima u borbi protiv trgovine ljudima koje ste pomenuli, šta mislite koji predstavljaju prioritet za [DRŽAVU] i region?
 - U stvari, koji mehanizmi ili resursi nedostaju u vezi sa identifikacijom, upućivanjem ili uslugama i pomoći za koje biste voljeli da se što prije razviju (skoro odmah)?
 - Zašto smatrate da bi resursi koje ste Vi identifikovali trebalo da se najprije razviju?

VI. Preporuke za prioritete

Naredni skup pitanja bavi se prioriternim preporukama koje su zasnovane na prioritetima identifikovanim u prethodnom odjeljku.

24. Da li imate bilo koje druge preporuke – kako djelotvornije rješavati probleme u vezi sa trgovinom ljudima i izrabljivanjem migranata u [DRŽAVI] i regionu?

Najlepše hvala na Vašem vremenu i informacijama. Biće veoma korisne za procjenu.

Anketa za ključne aktere

Procjena potreba u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IOM

Procjena potreba regionalne situacije u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IOM

Dodatak E:

Anketa za ključne aktere

Finalna

Februar 2014. godine

Uputstva za anketu

Jedan nezavisni istraživački tim radi sa Međunarodnom organizacijom za migracije (IOM) da bi proveo procjenu potreba u vezi sa nedostacima u reagovanju na trgovinu ljudima u regionu Zapadnog Balkana, a to podrazumijeva sljedeće zemlje: Albaniju, Bosnu i Hercegovinu (BiH), Kosovo,¹ Makedoniju, Crnu Goru i Srbiju.

Ova procjena potreba obavlja se radi prikupljanja i analize mišljenja ključnih aktera u vezi sa trenutnom situacijom u trgovini ljudima, kao i raspoloživim mehanizmima kojima se na to može reagovati, uz poseban fokus na identifikovanje regionalnih nedostataka i potreba u vezi sa identifikacijom, upućivanjem i pružanjem pomoći i podrške osobama žrtvama trgovine ljudima.

Suštinska komponenta procjene je angažovanost ključnih aktera. Ova anketa omogućava istraživačkom timu da ispita situaciju u vezi sa trgovinom ljudima i glavnim prioritetima u vezi sa reagovanjem na nju i da u procjenu unese ekspertiska posmatranja glavnih regionalnih ključnih aktera, da bi se tako stekao uvid u ovu situaciju. To podrazumijeva ključne aktere koji su intervjuisani kao dio ove procjene. Čak i ako ste učestvovali u intervjuu, željeli bismo da Vas zamolimo da popunite ovu anketu.

Pozivamo Vas da učestvujete u ovoj internet anketi. Vaši odgovori će biti povjerljivi i neće biti saopšteni ni IOM-u, ni ostalim ključnim akterima ili bilo kome ko nije u nezavisnom istraživačkom timu. Sve informacije koje podijelite biće objedinjene sa informacijama koje su prikupljene na osnovu ostalih odgovora u anketi i neće biti pripisane lično Vama ni u izveštajima niti u komunikaciji sa IOM-om ili ostalim ključnim akterima. Ohrabrujemo Vas da budete što je moguće iskreniji da bismo na taj način IOM-u mogli da obezbijedimo što tačnije i korisnije informacije, preporuke i prioritete.

¹ Rezolucija 1244 Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija.

Anketa za ključne aktere

Procjena potreba u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IOM

Možete jednostavno da otvorite donji link ili da ga iskopirate u svoj internet pretraživač, jer ćete tako otvoriti prvu stranu internet upitnika.

[ubaciti link]

Molimo Vas da odgovorite na pitanja najbolje što možete. Za odgovore na neka pitanja ponuđena Vam je i opcija „Ne znam“ i/ili „Nemam odgovor“. Ako niste upoznati sa određenim pitanjem ili je pitanje u vezi sa problemom kojim se ne bavite na svom radnom mjestu, molimo Vas odaberite ovu opciju. Možete isto tako i da preskočite pitanje.

Biće Vam potrebno oko 15 do 20 minuta da popunite anketu. Željeli bismo da Vas zamolimo da popunite ovu anketu sada ili što je prije moguće. Veoma smo Vam zahvalni na Vašem učešću.

Ubrzo nakon toga IOM će vam poslati i mejl u vezi sa praćenjem procesa, sa prevedenom verzijom ankete. Sama internet anketa mora ipak biti popunjena na [engleskom](#).

Ako imate neki komentar ili pitanje u vezi sa anketom ili biste na bilo koji način htjeli da ocijenite neki odgovor, molimo Vas da nam pošaljete mejl na natconsult6448@gmail.com.

Hvala Vam na učešću!

Anketa za ključne aktere

Procjena potreba u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IOM

ODJELJAK A: TRENUTNO RADNO MJESTO

U ovom odjeljku, željeli bismo da saznamo nešto o Vama, Vašoj trenutnoj poziciji i zaposlenju.

A1. Kako biste opisali svoje radno mjesto (molimo Vas izaberite samo jedan odgovor)?

- Državni službenik u krivičnopravnoj oblasti / oblasti provođenja zakona
- Državni službenik u oblasti podrške žrtvama trgovine ljudima
- Državni službenik u oblasti socijalne zaštite /ili zdravstvene zaštite (ne specifično u vezi sa trgovinom ljudima)
- Državni službenik – ostalo
- NVO radnik u organizaciji za pružanje podrške žrtvama
- NVO radnik – ostalo
- Sudija
- Tužilac
- Policija
- Granična policija
- Zaposleni u IOM-u
- Zaposleni u UN-u ili nekoj drugoj multilateralnoj organizaciji
- Zaposleni u međunarodnoj organizaciji za razvoj
- Konsultant / nezavisni stručnjak u borbi protiv trgovine ljudima
- Ostalo (molimo Vas precizirajte) _____

Anketa za ključne aktere

Procjena potreba u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IOM

A2. Koliko dugo ste zaposleni u svojoj sadašnjoj organizaciji?

- Manje od godinu dana
- Od 1 do 2,9 godine
- Od 3 do 4,9 godine
- Više od 5 godina

A3. Koliko dugo radite na problemima u vezi sa borbom protiv trgovine ljudima?

- Manje od godinu dana
- Od 1 do 2,9 godine
- Od 3 do 4,9 godine
- Više od 5 godina

ODJELJAK B: LIČNE OSOBINE

B1. Koliko godina imate?

- 18–34
- 35–49
- 50–64
- 65 godina ili više

B2. Vi ste:

- muškarac
- žena

Anketa za ključne aktere

Procjena potreba u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IOM

B3. U kojoj ili sa kojom državom radite (molimo Vas izaberite samo jedan odgovor)?

- Albanija
- Bosna i Hercegovina
- Kosovo
- Makedonija
- Crna Gora
- Srbija
- Region Zapadnog Balkana (više od jedne države na Zapadnom Balkanu)
- Globalno

ODJELJAK C: IDENTIFIKACIJA ŽRTAVA I PODRŠKA

U ovom odjeljku, željeti bismo da Vam postavimo pitanje u vezi sa načinom na koji se u Vašoj zemlji, ili u regionu Zapadnog Balkana koji poznajete, identifikuju žrtve trgovine ljudima.

C1. Molimo Vas pročitajte sljedeće izjave u vezi sa mehanizmima za identifikaciju žrtava u Vašoj zemlji ili u okviru regiona Zapadnog Balkana. Molimo Vas izaberite onaj odgovor koji najviše odražava Vaše poglede na postojanje i funkcionisanje ovih mehanizama.

	Ustanovljen i u potpunosti funkcioniše	Ustanovljen djelimično funkcioniše	Ustanovljen, ali ne funkcioniše	Nije ustanovljen	Ne znam
a) Zvanična javna politika/smjernice koje propisuju koje ustanove imaju ovlaštenje da zvanično odrede da je neko bio žrtva trgovine ljudima	☐	☐	☐	☐	☐
b) Zvanična definicija žrtve trgovine ljudima (u zakonu i/ili politici/smjernicama)	☐	☐	☐	☐	☐
c) Zvanične smjernice za provjeru identifikovanja žrtve trgovine ljudima	☐	☐	☐	☐	☐
d) SOS telefon određen za sprečavanje trgovine ljudima (vlada, državni)	☐	☐	☐	☐	☐

Anketa za ključne aktere *Procjena potreba u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IOM*

	Ustanovljen i u potpunosti funkcioniše	Ustanovljen i djelimično funkcioniše	Ustanovljen, ali ne funkcioniše	Nije ustanovljen	Ne znam
e) SOS telefon određen za sprečavanje trgovine ljudima (nevladin)	☐	☐	☐	☐	☐
f) Neki drugi SOS telefon na koji mogu da se prijave slučajevi trgovine ljudima (vlada, državi)	☐	☐	☐	☐	☐
g) Neki drugi SOS telefon na koji mogu da se prijave slučajevi trgovine ljudima (nevladin)	☐	☐	☐	☐	☐
h) Lokalni ili nacionalni mehanizmi upućivanja (MRMs) ili drugi sporazumi o saradnji između različitih pružalaca usluga i/ili organa u vezi sa upućivanjem slučajeva trgovine ljudima na prave službe ili organe	☐	☐	☐	☐	☐
i) Transnacionalni (prekogranični) mehanizmi za upućivanje (TRMs) ili drugi sporazumi o saradnji između različitih pružalaca usluga i/ili organa iz različitih zemalja u vezi sa upućivanjem slučajeva trgovine ljudima na prave službe ili organe	☐	☐	☐	☐	☐
j) Nacionalni standardi za postupanje sa žrtvama trgovine ljudima	☐	☐	☐	☐	☐
k) Formalni mehanizmi prikupljanja povratnih informacija od žrtava u vezi sa dostupnošću adekvatnih i prikladnih usluga (npr. pisane evaluacije, grupe za diskusije, itd.)	☐	☐	☐	☐	☐

C2. Molimo Vas pročitajte sjedeće izjave u vezi sa adekvatnošću službi za podršku žrtvama (tj. da li mogu da ispune njihove specifične potrebe) u Vašoj zemlji ili u okviru regiona Zapadnog Balkana.

- Molimo Vas izaberite onaj odgovor koji najbolje opisuje koliko se slažete ili ne slažete sa svakom navedenom stavkom.

Anketa za ključne aktere

Procjena potreba u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IOM

	U potpunosti odgovarajuća	Donekle odgovarajuća	Odgovarajuća samo za neke dijelove populacije	Neodgovarajuća	Potpuno neodgovarajuća	Ne znam / nemam odgovor
n) Podrška za reintegraciju u područje odakle potiče / državu	☐	☐	☐	☐	☐	☐
o) Podrška za integraciju u državu/područje destinacije	☐	☐	☐	☐	☐	☐

C2.a. Molimo Vas unesite svoje komentare u vezi sa odgovorima iz odjeljka C2. Da li neke službe za podršku u Vašoj zemlji /ili regionu Zapadnog Balkana uopšte ne postoje? Kako to tačno one koje ste označili kao „neodgovarajuće“ ili „potpuno neodgovarajuće“ ne rade kako treba? Ako ste izabrali „neodgovarajuće samo za neke dijelove populacije“, koje dijelove populacije ipak te službe pokrivaju? A koji dijelovi su iz toga isključeni? Molimo Vas pojasnite na bilo koji način ono što bi moglo da pomogne da preciznije objasnite svoje odgovore (samo na engleskom – 500 slovnih mjesta).

C3. Molimo Vas pročitajte sjedeće izjave u vezi sa trenutnom situacijom u borbi protiv trgovine ljudima i uslugama koje su trenutno dostupne u vašoj zemlji ili u okviru regiona Zapadnog Balkana.

Anketa za ključne aktere *Procjena potreba u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IOM*

- Molimo Vas izaberite odgovor koji najbolje opisuje koliko se slažete ili ne slažete sa svakom stavkom.
- Ako niste upoznati sa nekom aktivnošću, molimo Vas izaberite „Ne znam / nemam odgovor“.

	U potpunosti se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem niti se ne slažem	Slažem se	U potpunosti se slažem	Ne znam / nemam odgovor
a) Tipičan profil identifikovane žrtve trgovine ljudima predstavlja sve žrtve u mojoj zemlji	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Obim usluga koje su na raspolaganju žrtvama trgovine ljudima zavisi od organizacije koja ih je identifikovala	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Kvalitet usluga koje su na raspolaganju žrtvama trgovine ljudima zavisi od organizacije koja ih je identifikovala	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d) Obim usluga koje su na raspolaganju žrtvama trgovine ljudima zavisi od organizacije koja im pomaže	☐	☐	☐	☐	☐	☐
e) Kvalitet usluga koje su na raspolaganju žrtvama trgovine ljudima zavisi od organizacije koja im pomaže	☐	☐	☐	☐	☐	☐
f) Obim usluga koje su na raspolaganju žrtvama seksualne trgovine ljudima je veći nego žrtvama drugih oblika trgovine ljudima	☐	☐	☐	☐	☐	☐
g) Kvalitet usluga koje su na raspolaganju žrtvama seksualne trgovine ljudima je veći nego žrtvama drugih oblika trgovine ljudima	☐	☐	☐	☐	☐	☐

C4. Molimo Vas pročitajte dodatni skup izjava u vezi sa uslugama u borbi protiv trgovine ljudima u Vašoj zemlji ili u okviru regiona Zapadnog Balkana.

Anketa za ključne aktere

Procjena potreba u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IOM

- Molimo Vas izaberite odgovor koji najbolje opisuje koliko se slažete ili ne slažete sa svakom stavkom.
- Ako niste upoznati sa nekom aktivnošću, molimo Vas izaberite „Ne znam / nemam odgovor“.

a) Strane žrtve trgovine ljudima imaju pristup uslugama manjeg obima nego nacionalne žrtve trgovine ljudima	☐						
b) Strane žrtve trgovine ljudima imaju pristup uslugama manjeg kvaliteta nego nacionalne žrtve trgovine ljudima	☐						
c) Usluge podrške za žrtve trgovine ljudima su napravljene prema specifičnim potrebama djece	☐						
d) Neke žrtve se odvrataju od toga da istupe i kažu u zavisnosti od vrste ili kvaliteta pružene pomoći (npr. obavezni povratak u državu porijekla)	☐						
e) Usluge podrške za žrtve trgovine ljudima su napravljene prema specifičnim potrebama i muških i ženskih žrtava trgovine ljudima	☐						

C5. Molimo Vas opišite sve prepreke za (1) identifikovanje žrtava trgovine ljudima i (2) pružanje odgovarajućih usluga koje vidite u svojoj zemlji ili u okviru regiona Zapadnog Balkana (samo na engleskom – 500 slovnih mjesta).

Anketa za ključne aktere

Procjena potreba u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IOM

ODJELEK D: NEDOSTACI U IDENTIFIKACIJI ŽRTAVA I PODRŠKA

S obzirom na Vaše odgovore u odjeljku C, željeli bismo da Vas pitamo nešto u vezi sa glavnim nedostacima u aktivnostima i resursima koji su neophodni da bi se djelotvornije reagovalo na trgovinu ljudima u Vašoj zemlji ili regionu Zapadnog Balkana.

D1. Molimo Vas opišite šta Vi mislite o primarnim nedostacima za djelotvornije reagovanje na trgovinu ljudima u Vašoj zemlji i/ili regionu Zapadnog Balkana. Molimo Vas navedite razloge zašto su ovi nedostaci tako ključni da bi se djelotvornije reagovalo na trgovinu ljudima u Vašoj zemlji ili regionu (samo na engleskom – 500 slovnih mjesta).

ODJELEK E: DALJI PRIORITETI U AKCIJI

U ovom odjeljku, željeli bismo da Vas zamolimo da odredite prioritete za naredne korake za koje mislite da će biti neophodno učiniti da bi se djelotvornije reagovalo na trgovinu ljudima u Vašoj zemlji ili regionu Zapadnog Balkana.

Anketa za ključne aktere

Procjena potreba u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IOM

E1. Ovaj odjeljak u stvari čini lista mogućih odgovora na trgovinu ljudima u regionu Zapadnog Balkana. Molimo Vas izaberite one za koje smatrate da su TRI NAJVAŽNIJA prioriteta od svih ovih odgovora.

	Izaberite 3
a) Ojačati pravni okvir za lišavanje slobode i krivično gonjenje počilaca djela u trgovini ljudima (npr. proširiti ili pojasniti definiciju trgovine ljudima, pojačati propise koji se tiču zapljene imovine)	☐
b) Ojačati istragu u slučajevima trgovine ljudima (npr. poboljšati vještine policijskih službenika, osnovati ili ojačati specijalističko odjeljenje)	☐
c) Ojačati sadašnje krivično gonjenje za slučajeve trgovine ljudima (npr. poboljšati saradnju sa pravosuđem, ubrzani postupak slučajeva trgovine ljudima, obezbijediti veću anonimnost za žrtve svjedoke, prikupiti prekogranične informacije, ojačati sistem oduzimanja nelegalno stečene imovine trgovaca ljudima i kompenzacije za žrtve)	☐
d) Pojačati i/ili u potpunosti provesti proces za identifikovanje žrtava (npr. napraviti smjernice za provjeru, proširiti listu institucija koje imaju ovlaštenje da identifikuju žrtve, razmjenu informacija u zemlji ili preko granica na djelovorniji način, ustanoviti/ojačati rad SOS telefona, postarati se da memorandumi o razumijevanju u potpunosti funkcionišu i obaviti više obuka za policiju, inspektore rada, pogranične čuare, zdravstvene radnike i sve ostale koji dolaze u dodir sa osjetljivom populacijom/migrantima, itd.)	☐
e) Proširiti obim usluga koje su na raspolaganju žrtvama trgovine ljudima (npr. pružiti mogućnosti da dobiju dozvole za prebivalište, dati podršku građanskim tužbama, omogućiti zaposlenje i obuku, itd.)	☐
f) Proširiti pokrivenost postojećih usluga za žrtve trgovine ljudima (npr. obezbijediti da pristup uslugama ne zavisi od spola žrtve, nacionalnosti, vrste trgovine ljudima ili organizacije koja obavlja identifikaciju)	☐
g) Proširiti pokrivenost usluga da bi se migrantima, bilo da je u pitanju unutrašnja ili spoljna migracija, koji su bili žrtve izrabljivanja omogućilo da dobiju usluge koje su zahtjevali, a tu spadaju i zaštita i pomoć (čak i ako formalno nisu identifikovani kao žrtve trgovine ljudima)	☐
h) Ojačati kvalitet usluga za žrtve trgovine ljudima (npr. obezbijediti da budu u skladu sa potrebama koje žrtve same identifikuju i zahtijevaju)	☐
i) Potpisati nove sporazume o saradnji i/ili provesti postojeće sporazume između organizacija koje rade na sprečavanju	☐

Anketa za ključne aktere *Procjena potreba u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IOM*

trgovine ljudima u okviru države	
J) Kreirati ili poboljšati prekograničnu saradnju i/ili provesti postojeće sporazume o saradnji u vezi sa trgovinom ljudima (npr. sporazumi sa drugim državama)	☐
k) Ostali prioriteti (molimo Vas da detaljnije objasnite)	☐

E2. Molimo Vas objasnite zašto ste izabrali baš ta tri najvažnija prioriteta u svojim odgovorima u odjeljku E1. Zašto su ovo za Vas najvažniji prioriteti? Koliko je izvodljivo da oni budu provedeni? Koji resursi postoje za njihovo provođenje (samo na engleskom – 500 slovnih mjesta)?

Ako ste zadovoljni svim svojim odgovorima, molimo Vas izaberite opciju „submit“.
Hvala Vam što ste učestvovali.

Submit

Procjena potreba regionalne situacije u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu

Dodatak F:

Analitičke šifre i šifarnik

U daljem tekstu dato je nekoliko tabela u kojima se nalazi lista svih šifara korištenih za organizaciju, podjelu u strukture i analizu kvalitativnih podataka (dokumenata i intervjua) koji su prikupljeni kao dio Analize potreba regionalne situacije u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu. U tabelama se nalazi i šifarnik za sve šifre – u stvari, definicija za svaku šifru.

Ove šifre koriste se da bi se sredili, organizovali i analizirali kvalitativni podaci korištenjem softvera za kvalitativnu analizu podataka (QDAS). Šifarnik se koristi da bi se napravilo dosljedno šifriranje kvalitativnih podataka i da bi to bio i vodič za istraživačko osoblje kroz dokumente istraživanja i transkripte intervjua. Šifarnik obezbjeđuje i transparentnost u vezi sa načinom na koji su podaci šifrirani, i podržava timski pristup šifriranju, kada dvoje ili više članova tima koji se nalaze na različitim lokacijama šifriraju kvalitativne podatke. Korišćenje višestrukog sistema za pravljenje šifara omogućava nam da podržimo pouzdanije i validnije šifriranje i predstavlja najefikasnije sredstvo za izradu šifara za obim podataka koje podrazumijeva analiza potreba (MacQueen, et al., 2008). Definicije koje se nalaze u ovom šifarniku podržavaju dosljednu, sistematičnu primjenu šifara. Šifre i šifarnik će zajedno obezbijediti sveobuhvatnu, strukturisanu i sistematsku analizu kvalitativnih podataka istraživanja.

- Samo za interno korišćenje, kao smjernica za prvu fazu analize kvalitativnih podataka.

I. Trenutno stanje u trgovini ljudima (planirani interni naslov dopisa: **TRENDOVI U TRGOVINI LUDIMA**)

1. Koji su to novi trendovi, snage, faktori i modaliteti trgovine ljudima koji se pojavljuju u regionu Zapadnog Balkana?

Šifre	Definicija
Trgovina ljudima	Trendovi ili obrasci koje ispitanici identifikuju kao primarne puteve trgovine ljudima iz, u, i/ili kroz region (ko, kada, preko koga, u koju svrhu, kako, itd.).
Migracija	Trendovi ili obrasci migracije, nelegalne migracije, unutrašnje migracije (npr., ko, kada, u koju svrhu, kako, preko koga, itd.).
Industrija / oblik eksploatacije	Trendovi ili obrasci izvlačenja novca, rad ili neki drugi ljudski kapital kroz prinudu, prijetnju ili zloupotrebu koje ispitanici identifikuju kao uobičajene u regionu (ili državi u regionu), uključujući i industrije koje su obuhvaćene.
Definicija trgovine ljudima	Varijacije u načinu na koji su ispitanici sročili šta oni misle da je trgovina ljudima, šta sve može biti trgovina ljudima, i/ili pod kojim uslovima ljudi koji su migrirali i doživjeli eksploataciju mogu biti određeni kao „osobe kojima se trgovalo“.

II. Mapiranje resursa borbe protiv trgovine ljudima (planirani interni naslov dopisa: **POSTOJEĆI RESURSI – ZAKONSKI, JAVNE POLITIKE, INSTITUCIONALNI, PARTNERSKI**)

Analičke šifre i šifamik

Procjena potreba u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IOM

2. Kakav je zakonski okvir i okvir javne politike za identifikovanje i upućivanje osoba koje su možda doživjele iskustvo eksploatacije i trgovine ljudima?
3. Koje institucije u regionu i/ili u pojedinoj državi trenutno pružaju zaštitu i pomoć onima koji su možda doživjeli iskustvo trgovine ljudima?
4. Koji oblici partnerstva, umrežavanja i saradnje postoje u regionu i/ili u pojedinoj državi među akterima u borbi protiv trgovine ljudima?

Šifra	Definicija
Zakoni i javne politike	Zvanično zakonodavstvo, zakonski postupak, vladavina prava, pisane prakse ili procedure kojima se određuje 1) kako identifikovati, odrediti/odabrati i/ili uputiti osobe koje su doživjele iskustvo trgovine ljudima ili eksploatacije u migraciji (bilo u zemlji ili van zemlje) i/ili (2) ko je ovlašten da to učini. Ovdje se nalaze i smjernice za provjeru.
Identifikovati / procesi identifikacije	Pojedinačne procedure, procesi i mehanizmi za identifikovanje žrtava trgovine ljudima, gdje spadaju i SOS telefoni, provjera npr. deportovanih migranata, strukture za upućivanje za zdravstvene radnike, profesore.
Uputiti / procesi upućivanja i mehanizmi	Formalni i neformalni mehanizmi za upućivanje žrtava između službi, kao što su nacionalni mehanizmi upućivanja, međugranični sporazumi.
Mreže/partnerstva/saradnja i mehanizmi formalne saradnje	Formalne ili neformalne mreže/partnerstva koje su uključene u pomaganje žrtvama trgovine ljudima, u okviru države i van države, uključujući i memorandum o razumijevanju. Saradnja na osnovu aktivnosti / saradnja između organizacija koje rade na identifikovanju žrtava i davanju podrške.
Državna institucija	Bilo koje državno tijelo, ministarstvo ili zvanična organizacija koja pruža zaštitu ili usluge za pomoć/podršku ljudima koji su doživjeli iskustvo trgovine ljudima ili eksploatacije u migraciji (u zemlji i van nje).
NVO institucija	Bilo koja NVO ili međunarodna NVO koja pruža zaštitu ili usluge za pomoć/podršku ljudima koji su doživjeli iskustvo trgovine ljudima ili eksploatacije u migraciji (u zemlji i van nje, odrasli i djeca).
Međuvladina institucija	Bilo koja međuvladina, bilateralna ili multilateralna organizacija koja pruža usluge/podršku ljudima koji su doživjeli iskustvo trgovine ljudima ili eksploatacije u migraciji (u zemlji i van nje, odrasli i djeca).
Pravna pomoć i zaštita	Pravna podrška/pomoć tokom krivičnih postupaka, pravna podrška/pomoć u parničnim postupcima, a to podrazumijeva i svaku procjenu rizika ili usluge zaštite koje su dostupne ljudima koji su doživjeli iskustvo trgovine ljudima ili eksploatacije u migraciji (u zemlji i van nje).
Usluge podrške žrtvama	Bilo koji tip stanovanja/smještaja, medicinska zaštita, usluge mentalnog zdravlja, period refleksije, dozvole za rad/prebivalište, stručna obuka / traženje posla, finansijska podrška / sredstva socijalne pomoći.
Mehanizmi za povratak i reintegraciju	Zahtjev za povratak, pomoć pri putovanju, podrška za reintegraciju (stanovanje, medicinska zaštita, pomoć u zapošljavanju, zaštita, itd.) i/ili praćenje bezbjednosti i reintegracije, što je dostupno ljudima koji su doživjeli iskustvo trgovine ljudima ili eksploatacije u migraciji (u zemlji i

Analičke šifre i šifamik

Procjena potreba u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IOM

Šifra	Definicija
	van nje).
Specijalne usluge za djecu	Specijalne usluge/procesi/zaštita dostupne djeci žrtvama trgovine ljudima.
Usluge koje nisu za trgovinu ljudima	Posebno šifrirati svaku uslugu ili mehanizam koji je dostupan za pomoć osobama koje nisu zvanično određene kao osobe žrtve trgovine ljudima, ali je jasno da je riječ o eksploatisanim migrantima (bilo u spolnoj ili unutrašnjoj migraciji).
Mehanizmi za povratne informacije	Formalni i neformalni procesi putem kojih žrtve mogu dati povratnu informaciju o uslugama koje su dobili / nisu dobili.
Izvori finansiranja	Državni, spoljni donator države, privatni, fondacija koja obezbjeđuje finansiranje za države Balkana ili organizacije koje pružaju zaštitu ili usluge/podršku/pomoć ljudima koji su doživjeli iskustvo trgovine ljudima ili eksploatacije u migraciji (u zemlji i van nje).

III. Opis nedostataka u resursima (planirani interni naslov dopisa: PRIMARNI NEDOSTACI)

5. Koji su nedostaci u mehanizmima za identifikovanje, mehanizmima za upućivanje, zaštitu, i programima pomoći?

Šifra	Definicija
Nedostatak u identifikaciji	Mehanizam koji ne postoji ili nije adekvatan, struktura, zakon / zakonski propis, javna politika ili procedura u regionu (državi) u vezi sa pronalaženjem i određivanjem statusa osoba koje su možda bile žrtve trgovine ljudima ili eksploatacije i potrebna im je pomoć neke određene vrste.
Nedostatak u upućivanju	Mehanizam koji ne postoji ili nije adekvatan, struktura, zakon / zakonski propis, javna politika ili procedura u regionu (državi) u vezi sa identifikovanjem i kontaktiranjem pružalaca usluga koji će moći da pomognu osobama koje su možda bile žrtve trgovine ljudima ili eksploatacije u vezi sa bilo kakvom potrebom koju mogu imati (fizičkom, mentalnom, pravnom, u vezi sa putovanjem, itd.).
Nedostatak u zaštiti	Mehanizam koji ne postoji ili nije adekvatan, struktura, usluga ili podrška u regionu (državi) u vezi sa pružanjem zaštite osobama koje su možda bile žrtve trgovine ljudima ili eksploatacije.
Nedostatak u pružanju usluge/podrške	Usluga ili podrška koja ne postoji ili nije adekvatna u regionu (državi) koja je potrebna osobi koja je možda bila žrtva trgovine ljudima ili eksploatacije.
Nedostatak kada je reč o povratku i reintegraciji	Usluge za povratak ili reintegraciju koje ne postoje ili nisu adekvatne u regionu (državi), koje su potrebne osobi koja je možda bila žrtva trgovine ljudima ili eksploatacije.
Ostali nedostaci	Svi drugi mehanizmi koji ne postoje ili neadekvatni mehanizmi, strukture, javne politike, procedura ili podrška u regionu (državi) koji su potrebni osobi koja je možda bila žrtva trgovine ljudima ili eksploatacije.

IV. Prioritetne potrebe (planirani interni naslov dopisa: PRIMARNE POTREBE)

6. Šta je ključnim akterima prioritet za reakciju na nedostatke u postojećim mehanizmima za identifikaciju, upućivanje i podršku?

Analićke šifre i šifamik

Procjena potreba u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IOM

Šifra	Definicija
Prioritet u identifikaciji	Oni nedostaci u mehanizmima u vezi sa pronalaženjem i određivanjem statusa osoba koje su možda bila žrtve trgovine ljudima ili eksploatacije koje ispitanici određuju kao prioritet koji je što prije potrebno razviti ili ojačati u regionu (ili državi u regionu).
Prioritet u upućivanju (pristup)	Oni nedostaci u mehanizmima u vezi sa identifikovanjem i kontaktiranjem pružalaca usluga za pomoć osobama koje su možda bila žrtve trgovine ljudima ili eksploatacije koje ispitanici određuju kao prioritet koji je što prije potrebno razviti ili ojačati u regionu (ili državi u regionu).
Prioritet zaštite / pravne podrške (pristup)	Oni nedostaci u mehanizmima u vezi sa pružanjem zaštite / pravne podrške osobama koje su možda bila žrtve trgovine ljudima ili eksploatacije koje ispitanici određuju kao prioritet koji je što prije potrebno razviti, ojačati u regionu (ili državi u regionu).
Usluga / prioritet podrške (kvalitet)	Usluge ili podrška za osobe koje su možda bila žrtve trgovine ljudima ili eksploatacije koje ispitanici određuju kao prioritet koji nedostaje ili ga je što prije potrebno razviti ili ojačati u regionu (ili državi u regionu).
Nedostatak za povratak i reintegraciju	Usluge povratka ili reintegracije koje ispitanici određuju kao prioritet koji nedostaje ili ga je što prije potrebno razviti ili ojačati u regionu (ili državi u regionu).
Ostali prioriteti	Ostali nedostaci u mehanizmima u reagovanju na trgovinu ljudima ili eksploataciju migranata koje ispitanici određuju kao prioritet koji je što prije potrebno razviti ili ojačati u regionu (ili državi u regionu).

V. Preporuke za prioritete (naslov dopisa: PREPORUKE)

7. Šta ključni akteri preporučuju da su (i) naredni koraci koje je potrebno preduzeti bez odlaganja, (ii) periodični ciljevi i (iii) dugoročni ciljevi za izgradnju, proširenje i ojačavanje postojećih mehanizama i resursa za borbu protiv trgovine ljudima i pomoći žrtvama na Zapadnom Balkanu?

Šifra	Definicija
Naredni korak	Bilo kakvo reagovanje na trgovinu ljudima i eksploataciju migranata koje ispitanici preporučuju da se razvije, ojača ili popravi odmah ; uključujući i bilo koje razloge koje ispitanici daju prilikom davanja ove preporuke.
Periodični i dugoročni ciljevi	Bilo kakvo reagovanje na trgovinu ljudima i eksploataciju migranata koje ispitanici preporučuju da se razvije, ojača ili popravi u nekom srednjem ili dužem roku ; uključujući i bilo koje razloge koje ispitanici daju prilikom davanja ove preporuke.

Bibliografija:

MacQueen, Kathleen M., Eleanor McLellan, Kelly Kay, and Bobby Milstein (2008) "Team-Based Codebook Development Structure, Process and Agreement." *Handbook for Team-Based Qualitative Research*, G. Guest and K. MacQueen, eds. Plymouth, UK: AltaMira Press: 119–136.

**APPENDIX G:
PROVISIONAL LIST OF PARTICIPANTS**

**Validation Seminar
Needs Assessment of the Regional Counter-Trafficking Situation in the Western Balkans
May 2014
Skopje**

REGIONALNA RADIONICA ZA VALIDACIJU

LOKACIJA	NAZIV / INSTITUCIJA ili ORGANIZACIJA
1 ALBANIJA	Zamjenik ministra unutrašnjih poslova, nacionalni koordinator u sprečavanju trgovine ljudima
2 ALBANIJA	Koordinator, Jedinica za sprečavanje trgovine ljudima, Ministarstvo unutrašnjih poslova
3 ALBANIJA	Predstavnik policije, organa odgovornog za sprečavanje trgovine ljudima
4 ALBANIJA	Socijalna služba države, predstavnik odgovornog organa
5 ALBANIJA	Sadašnji predsjednik, Nacionalna koalicija skloništa za žrtve trgovine ljudima
6 BOSNA I HERCEGOVINA	Nacionalni koordinator za sprečavanje trgovine ljudima, Ministarstvo sigurnosti
7 BOSNA I HERCEGOVINA	Viši inspektor, Direkcija za koordinaciju policijskih tijela BiH
8 BOSNA I HERCEGOVINA	Pomoćnik ministra, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice
9 BOSNA I HERCEGOVINA	Viši inspektor, Služba spoljnih poslova, Ministarstvo sigurnosti
10 BOSNA I HERCEGOVINA	NVO „Medica“, Zenica
11 CRNA GORA	Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima
12 CRNA GORA	NVO „Crnogorski ženski lobi“
13 CRNA GORA	Odjeljenje za suzbijanje organizovanog kriminala, policija Crne Gore
14 SRBIJA	Koordinator za sprečavanje trgovine ljudima, Ministarstvo unutrašnjih poslova
15 SRBIJA	Savjetnik, Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalne politike
16 SRBIJA	Koordinator, Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima
17 KOSOVO	Zamjenik ministra / MIA, koordinator nacionalne kancelarije za zaštitu žrtava trgovine ljudima
18 KOSOVO	Kapetan, Odjeljenje za borbu protiv organizovanog kriminala / Sektor za istrage u borbi protiv trgovine ljudima
19 KOSOVO	Centar za zaštitu žena i djece – lokalna NVO
20 KOSOVO	<i>Terre des Homes</i>
21 MAKEDONIJA	Zamjenik nacionalnog koordinatora za sprečavanje trgovine ljudima
22 MAKEDONIJA	Državni savjetnik, Ministarstvo rada i socijalne politike
23 MAKEDONIJA	Predsjednik, NVO „Otvorena vrata / La Strada“, Makedonija
24 MAKEDONIJA	Predsjednik, NVO „Za Srečno Detstvo“, Makedonija
25 MAKEDONIJA	Načelnik, Odjeljenje za borbu protiv trgovine ljudima
26 MAKEDONIJA	Makedonska asocijacija mladih pravnika
27 MAKEDONIJA	NVO „Jednak pristup“

**APPENDIX G:
PROVISIONAL LIST OF PARTICIPANTS
Validation Seminar
Needs Assessment of the Regional Counter-Trafficking Situation in the Western Balkans
May 2014
Skopje**

MEĐUNARODNE ORGANIZACIJE I DONATORSKA ZAJEDNICA	
28	DELEGACIJA EU Savjetnik za politike
29	DELEGACIJA EU Programski menadžer Unutrašnji poslovi / EIDHR
30	AMBASADA SAD Služenik za politike, Ambasada SAD u Skoplju
31	AMBASADA SAD Asistent za politike, Ambasada SAD u Skoplju
32	Stejt department, SAD, J/TIP Viši koordinator za programe, Kancelarija za praćenje i borbu protiv trgovine ljudima (J/TIP)
RCG	
33	RCG Istraživač, specijalista za socijalne politike i politike razvoja
34	RCG Istraživač, Međunarodna ljudska prava, javne i socijalne politike
IOM	
35	IOM Viši regionalni stručnjak za pomoć migrantima, Regionalna kancelarija Beč
36	IOM Podregionalni koordinator za Zapadni Balkan
37	IOM AVR i asistent u sprečavanju trgovine ljudima, Regionalna kancelarija Beč
38	IOM Konsultant, IOM Sarajevo
39	IOM Stručnjak za pomoć migrantima, IOM Skoplje
40	IOM Direktor kancelarije, IOM Skoplje
41	IOM Osoba za kontakt i koordinaciju na polju borbe protiv trgovine ljudima,
42	IOM Direktor kancelarije, IOM Beograd
43	IOM Projektni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima, IOM Tirana
44	IOM Direktor kancelarije, IOM Tirana
45	IOM Direktor kancelarije, IOM Podgorica
46	IOM Koordinator AVR projekta

Dodatak H:

Istraživanje u vezi sa procjenom potreba
regionalne situacije u vezi sa borbom
protiv trgovine ljudima na Zapadnom
Balkanu

7. maj 2014.

Pregled prezentacije

- Prethodno iskustvo, sva saznanja u vezi sa procjenom potreba i njihova svrha
- Pristup u istraživanju i metodologija
- Rezultati istraživanja
 - Stanje
 - Nedostaci
- Preporuke
- Diskusije i usklađivanje

Važne bilješke u vezi sa procjenom potreba

Ova prezentacija daje pregled ključnih rezultata istraživanja ***zasnovanih na mišljenjima ključnih aktera i dokumentima***

Svi rezultati ne važe jednako za sve, niti su jednako značajni, niti na isti način

Rezultati odražavaju mišljenja ključnih aktera i perspektive, a ne pojedinačnu, objektivnu, empirijsku procenu stanja

Svrha radionice

- Analiza svrhe i metoda procjene potreba
- Predstavljanje rezultata i preporuka
- Rasprava, diskusija, usklađivanje i/ili potvrđivanje rezultata i preporuka
- Koristiti rezultate radi revidiranja izvještaja i određivanja prioriteta
- Podijeliti informacije o narednim koracima i akcijama ka razvoju djelotvornijih aktivnosti na polju borbe protiv trgovine ljudima u regionu

Prethodne informacije i saznanja

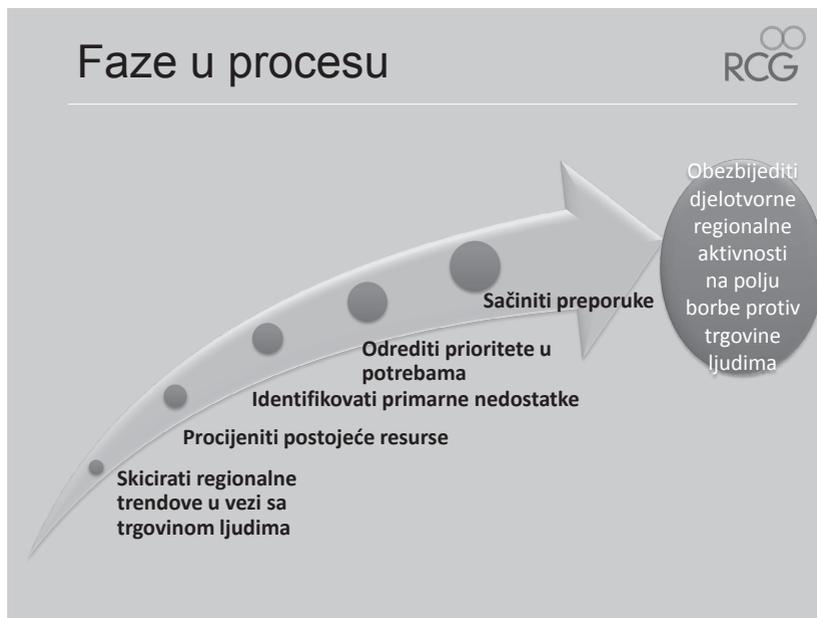
Prethodne informacije i saznanja

- Trgovina ljudima kao konstantni i složeni izazov u regionu
- Stalna prijetnja ljudima koji se kreću da bi istražili potencijalne mogućnosti za posao
- Pogoršanje usljed novih tokova migracije poslije proširenja EU i regionalnog zaoštavanja granica
- Ozbiljnije među društveno marginalizovanim grupama

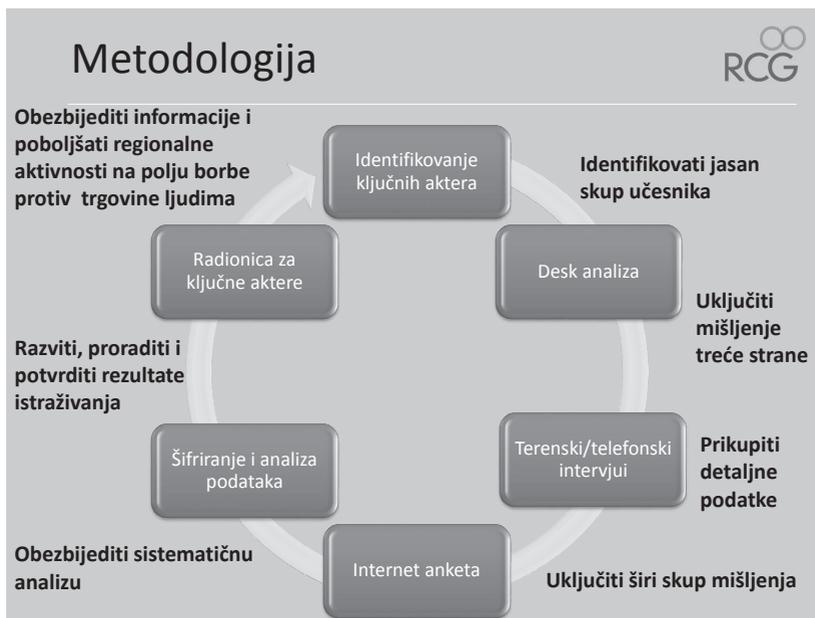
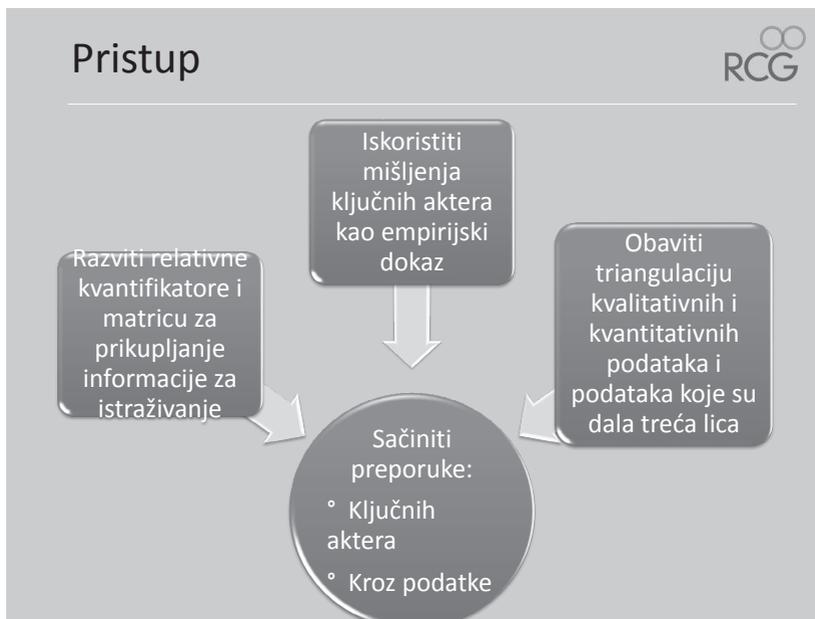

Izvor: FRAN and WB-RAN as of 15 February 2012, ESRI geodata

Faze u procesu

Pristup i metodologija

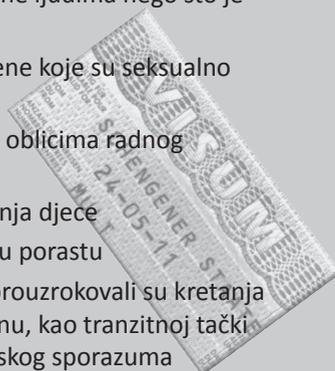

Rezultati

Stanje: trendovi koji nastaju

Trgovina ljudima u regionu podrazumijeva različite obrasce, oblike izrabljivanja i prinude

- Postoji mnogo više slučajeva trgovine ljudima nego što je identifikovano
- Većina *identifikovanih slučajeva*: žene koje su seksualno izrabljivane
- Dosta slučajeva u vezi sa dodatnim oblicima radnog izrabljivanja
- Pojavljivanje novih oblika izrabljivanja djece
- Trgovina ljudima unutar granica je u porastu
- Konflikti u Centralnoj Aziji / Africi prouzrokovali su kretanja migranata prema Zapadnom Balkanu, kao tranzitnoj tački ka zemljama potpisnicama Šengenskog sporazuma

Stanje pomoći: gdje su snage

- **Suštinsku pomoć** pružaju skloništa na **svim** mjestima, uključujući i **besplatnu hitnu medicinsku zaštitu**
- **I država i NVO** uključeni su u pružanje pomoći, ima dosta primjera pozitivne saradnje

- **SOS telefoni** na koje ljudi mogu anonimno zatražiti pomoć postoje u većini mjesta
- Počeli su da se pojavljuju uspješni primjeri mehanizama **povratnih informacija od žrtava**

Stanje pomoći: izazovi

- Pomoć i dostupne usluge variraju u zavisnosti od tipa trgovine ljudima – domaći, međunarodni i radni sektor
- Smještaj = na bazi skloništa i vode ih NVO
 - Nema skloništa određenih samo za djecu
 - Nema skloništa za muškarce
- Period refleksije i privremena dozvola prebivališta zavise od saradnje sa vlastima
- Male kompenzacije za žrtve
 - Složene ili neoperativne procedure
 - Nedostatak pravne pomoći
 - Pojedini slučajevi obeshrabrivanja

Dostupne usluge pomoći

	Potpuno odgovarajuće	Donekle odgovarajuće	Odgovarajuće samo za neke grupe	Neodgovarajuće	Potpuno neodgovarajuće	Ne znam
Kratkoročni boravak u skloništu	34,7	24,5	20,4	4,1	2,0	14,3
Dugoročni boravak u skloništu ili drugom smještaju	30,6	22,8	19,2	6,2	2,1	19,2
Zdravstvena njega	31,6	41,8	12,2	9,2	0,0	5,1
Psihosocijalne usluge	41,8	34,7	15,3	3,1	0,0	5,1
Procjena rizika	33,0	37,1	14,4	10,3	1,0	4,1
Pravna podrška (građansko ili kvazično pravo)	27,3	34,0	13,4	12,9	5,7	6,7
Podrška pri zapošljavanju	10,8	32,6	24,0	14,9	2,4	15,3
Povratak i/ili reintegracija	28,0	34,2	14,0	6,7	2,6	14,5
Relokacija ili integracija	18,5	20,5	13,8	15,4	4,1	27,7

Stanje: saradnja

Anketa:
transnacionalni
mehanizmi
upućivanja
funkcionišu (87%)

Intervju: Ne
funkcionišu

Anketa: nacionalni
mehanizmi upućivanja
funkcionišu (72%)

Intervju: Ne funkcionišu

Nedostaci: identifikovanje mehanizama

Nedostaci: pomoć, usluge, kvalitet

- Mnoge žrtve trgovine ljudima uopšte ne dobiju valjane usluge koje im stoje na raspolaganju
- Usluga dugoročne reintegracije ostaje kao izazov širom regiona
- Mehanizmi zaštite za osobe žrtve trgovine ljudima nedosljedno se provode/funkcionišu
- Imamo malo postojećih sistema za obezbjeđenje pomoći žrtvama trgovine ljudima
 - Ispunjavaju minimalne standarde
 - Oni koji traže pomoć smatraju ih prikladnim

Preporuke

Preporuke

Saradnja među organizacijama

Izgradnja kapaciteta

Povećati identifikaciju

Pomoć žrtvama

Posvećenost vlade

Preporuke: identifikacija 1

1. Uključiti širu grupu aktera u *proaktivnu identifikaciju*: inspektore rada, zdravstvene radnike, socijalne radnike i profesore

2. Izgradnja vještina i kapaciteta *policije* za identifikaciju slučajeva trgovine ljudima, u koju spadaju i provjera, intervjuisanje i upućivanje slučajeva u skladu s tim
3. Ojačati kapacitete i motivaciju aktera koji *nisu policija*, a odgovorni su za identifikovanje osoba žrtava trgovine ljudima

Preporuke: identifikacija 2

4. Slijediti proaktivan pristup u identifikaciji slučajeva trgovine ljudima

Preporuke: Pomoć

1. Pružiti pomoć svim tipovima slučajeva trgovine ljudima

2. Razviti usluge posvećene djeci

3. Povećati kvalitet svih usluga

4. Pružiti dugoročnu, održivu pomoć za reintegraciju

Preporuke: saradnja

1. Povećati saradnju i koordinaciju među nacionalnim akterima koji provode aktivnosti na polju borbe protiv trgovine ljudima
2. Ojačati međunarodnu saradnju putem:
 - boljeg provođenja i institucionalizacije regionalnih transnacionalnih mehanizama upućivanja
 - jačanje ostalih oblika prekogranične saradnje
 - stvaranja zajedničkih istražnih timova

Preporuke: krivičnopravni sistem

1. Ojačati kapacitete aktera u krivičnopravnom sistemu da:
 - zaštite žrtve trgovine ljudima
 - krivično gone trgovce ljudima u punoj mjeri zakona
2. Ojačati pomoć u krivično-pravnom procesu
 - Potpuna primjena perioda refleksije
 - Pravna prikladna pomoć tokom sudskog postupka
 - Pravna pomoć za ostvarenje kompenzacije

Preporuke: posvećenost države

1. Povećanje finansiranja za programe borbe protiv trgovine ljudima, naročito za NVO i institucije koje pružaju pomoć osobama žrtvama trgovine ljudima

Preporuke: stavovi

1. Uvesti aktivnosti koje će se baviti stavovima koji sprečavaju reagovanje na trgovinu ljudima
 - Relevantna obuka
 - Kampanje podizanja svijesti
 - Radionice za povećanje vještina

Diskusija i usklađivanja

Diskusija u malim grupama

- **Tematske grupe** koje se bave pitanjima i identifikuju prioritete kojima je važno baviti se na regionalnom nivou

Završne napomene

- Procjena potreba je pozitivan, produktivni korak koji je usmjeren na trenutne potrebe, nedostatke i prioritete za buduće akcije
- Sve strane su preduzele i nastavljaju da preduzimaju značajne korake u borbi i reagovanju na trgovinu ljudima
- Izazov trgovine ljudima je takav da je teško ostvariti povrat investicija, naročito u vremenu nedostatka resursa i prioriteta koji se takmiče za resurse

Završne napomene

- Smanjenje broja žrtava trgovine ljudima podrazumijeva njihovu identifikaciju i pomoć da izađu iz situacija u kojima ih eksploatišu
- Ostvarenje ovog cilja podrazumijeva:
 - pomoć žrtvama, uključujući i dugoročnu pomoć u reintegraciji
 - rješavanje uzroka, trgovaca ljudima, odnosno pretvaranje trgovine ljudima u neprofitabilni posao
- Ove dvije oblasti su snažno povezane
 - Bolje usluge znače povećanje vjerovatnoće da će žrtve tražiti pomoć i saradivati sa pravnim organima
 - Više će žrtava istupiti, što će pomoći u identifikaciji mreža trgovine ljudima
 - Napredak u kompenzacijama omogućava ostvarenje i cilja reintegracije i cilja da se trgovina ljudima predstavi kao manje primamljiva

Hvala na pažnji i povratnim
informacijama

